

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma
Kansainvälisen politiikan opintosuunta

JENNI TÄHTINEN

SOSIAALISTAMALLA SOLIDARISTISEKSI? DISKURSSIANALYYTTINEN TUTKIMUS
KIINAN KANSANTASAVALLAN IHMISOIKEUSPOLIITTISESTA ARGUMENTAATIOSTA
VUOSINA 1989–2013

Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2015
Ohjaajat: Hiski Haukkala
Tytti Erästö
Hannes Peltonen

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

TÄHTINEN, JENNI: Sosiaalistamalla solidaristiseksi? Diskurssianalyttinen tutkimus Kiinan kansantasavallan ihmisoikeuspoliittisesta argumentaatiosta vuosina 1989–2013

Pro gradu -tutkielma

107 s., 2 liites.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/Kansainvälisen politiikan opintosuunta

Tammikuu 2015

Ihmisoikeudet ovat toisen maailmansodan jälkeisenä aikana muodostuneet alati keskeisemmäksi osaksi kansainvälisiä suhteita. Osana tätä kehityssuuntausta ihmisoikeusnormien noudattamisen ja valtion kansainvälisessä yhteisössä saaman roolin ja statuksen välille on muodostunut yhteys. Ihmisoikeuksien voidaan jopa nähdä nousseen uudeksi ”sivilisaation standardiksi”. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen tätä taustaa vasten Kiinan suhtautumista kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja maan sosialisatiota kansainväliseen yhteisöön. Tutkielmani rajautuu vuosiin 1989–2013.

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä on englantilaisen koulukunnan teoria. Kansainvälinen yhteisö on englantilaisen koulukunnan keskeinen käsite, ja se on myös tämän tutkielman perustava lähtökohta. Ymmärrän tutkielmassani kansainvälisen yhteisön hierarkkisena yhteisönä, joka arvottaa jäseniään kullekin aikakaudelle ”ominaisten” kriteerien avulla. Kansainvälisen yhteisön luonteen teoretisointiin keskittyvä pluralismi–solidarismi-keskustelu on tutkielmassani tärkeässä roolissa. Kyseisen keskustelun kautta voidaan lähestyä kysymyksiä siitä, minkälaisen normien tulisi ohjata kansainvälistä kanssakäymistä ja toisaalta, miten normien rikkojiin tulisi suhtautua.

Tukeudun tutkimusaineistoni analysoinnissa analyttiseen diskurssianalyysiin. Metodologisen lähestymistapani ohjaamana tunnistan primääriaineistostani todellisuutta rakentavia säännönmukaisia ja kontekstisidonnaisia puhetapoja, eli diskursseja. Tässä tutkielmassa tunnistamani diskurssit ovat uhridiskurssi, edistysdiskurssi, yhteisöllisyysdiskurssi ja ainutlaatuisuusdiskurssi.

Tässä tutkielmassa tehdyn analyysin tuloksena selvisi, että Kiinan argumentaatio tukee ajatusta pluralismista ja solidarismista samanaikaisesti olemassa olevina kansainvälisen yhteisön ulottuvuuksina. Kiina katsoo valtioiden erilaisen suhtautumisen ihmisoikeuksiin olevan valtioiden erilaisten lähtökohtien takia normaalia. Vastoin yleisiä mielikuvia, Kiina ei kuitenkaan kiellä ihmisoikeusnormien validiteettia tai vähättele niiden merkitystä. Sen sijaan, että Kiina nousisi avoimesti haastamaan ihmisoikeusnormeja, Kiina tekee parhaansa puolustautuakseen kansainväliseltä kritiikiltä, jonka kohteeksi se on joutunut Tiananmenin aukion mielenosoitusten (1989) tukahduttamisen jälkeisenä aikana. Kiinan puolustautuminen voidaan tulkita merkiksi siitä, että Kiinan sosialisatio ihmisoikeuksien kunnioitusta jäseniltään vaativaan kansainväliseen yhteisöön on vähintäänkin aluillaan. Keskeisenä Kiinan sosialisatiota ajavana voimana on mahdollista pitää laskelmointia.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS: ENGLANTILAINEN KOULUKUNTA.....	6
2.1. Englantilaisen koulukunnan kehityksestä, yleisistä lähtökohdista ja tämän tutkielman perspektiivistä	6
2.2. Kansainvälinen järjestelmä, kansainvälinen yhteisö ja maailmanyhteisö	8
2.3. Kansainvälisen yhteisön luonteesta: yhteisön hierarkkisuus ja sivilisaation standardi jäsenten arvottamisen välineenä.....	11
2.4. Pluralismi–solidarismi-keskustelu	16
2.5. Myöhempiä tulkintoja pluralismi–solidarismi-keskustelusta	20
2.6. Yhteenveto	25
3. KANSAINVÄLISET IHMISOIKEUDET, KANSAINVÄLINEN YHTEISÖ JA KIINA.....	27
3.1. Kansainväliset ihmisoikeudet kansainvälisessä yhteisössä: historiallinen kehitys ja muuttuva merkitys.....	27
3.2. Ulkopuolisuutta ja jäsenyyttä: Kiinan varhainen sosialisatio kansainväliseen yhteisöön ja suhtautuminen kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin	31
3.3. Tiananmenin tapahtumat ja niiden poliittiset seuraukset kansainvälisesti.....	38
3.4. Yhteenveto	40
4. METODOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA: ANALYYTTINEN DISKURSSIANALYYSI	42
4.1. Englantilaisen koulukunnan teoria ja metodologia: ontologisia, epistemologisia ja menetelmällisiä lähtökohtia	42
4.2. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kehityksestä.....	45
4.3. Määrittelyä ja perustavia lähtökohtia	47
4.4. Diskurssianalyysi tässä tutkielmassa ja lähestymistavan rajoista	52
4.5. Yhteenveto	55
5. TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY JA AINEISTON ANALYYSI.....	56
5.1. Aineiston esittely.....	56
5.2. Uhridiskurssi	59
5.3. Edistysdiskurssi.....	66
5.4. Yhteisöllisyysdiskurssi.....	72
5.5. Ainutlaatuisuusdiskurssi	77
6. TUTKIMUSTULOSTEN TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	82
6.1. Kiinan suhtautuminen kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja näkemys itsestään ihmisoikeustoimijana: erityisesti ihmisoikeuksien priorisoimisesta ja luonteesta.....	82

6.2. Kansainvälisen yhteisön luonne ja Kiinan sosialisatio kansainväliseen yhteisöön.....	86
6.3. Laskelmointi Kiinan sosialisatiota ajavana voimana?	90
7. LOPUKSI.....	93
LÄHDELUETTELO.....	97
LIITE 1. KIINAN ALLEKIRJOITTAMAT JA/TAI HYVÄKSYMÄT YK:N IHMISOIKEUSSOPIMUKSET JA NIIDEN VALINNAISET LISÄPÖYTÄKIRJAT.....	108

1. JOHDANTO

Ihmisoikeusnormit ovat viime vuosikymmenten saatossa nousseet määrittämään yhä voimakkaammin ja kokonaisvaltaisemmin kansainvälistä politiikkaa. Samaan aikaan kun ihmisoikeudet ovat tietyllä tapaa nousseet kansainvälisen politiikan keskiöön, ovat niitä noudattamaan kykenemättömät ja/tai haluttomat valtiot nousseet valokeilaan. Itä-Aasian jättiläiseksi tituleerattu Kiina¹ on yksi tällaisista valtioista: sen ihmisoikeusloukkaukset ja repressiiviset käytännöt nousevat toistuvasti mediassa ja ihmisoikeusjärjestöjen raporteissa esiin ja Kiina on saanut voimakasta arvostelua osakseen myös muiden valtioiden taholta. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen Kiinan suhdetta kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja kansainväliseen yhteisöön (international society) kylmän sodan jälkeisenä aikana. Kahden erillisen tutkimustehtävän sijaan nämä tarkastelukohteet näyttäytyvät tutkimuksessani ikään kuin saman kolikon kääntöpuolina: toisen maailmansodan jälkeen alkanut ihmisoikeuskehitys on hiljalleen johtanut yhteyden muodostumiseen ihmisoikeusnormien noudattamisen ja valtion kansainvälisessä yhteisössä saaman roolin ja statuksen välille. Kyseinen kehityssuuntaus alkoi näkyä selväpiirteisesti kylmän sodan lopulla, jolloin kansainvälisessä yhteisössä ryhdyttiin Yhdysvaltain johdolla kehittämään normeja ja käytäntöjä, jotka tähtäsivät demokratian ja ihmisoikeuksien edistämiseen. Tapa, jolla valtio kohtelee kansalaisiaan ja valtiomuoto, jotka perinteisesti ovat kuuluneet valtion sisäisen päätäntävällän piiriin, alkoivat tällöin näyttäytyä enenevässä määrin kansainvälisen yhteisön yhteisenä asiana.²

Erityisen mielenkiintoisen tutkimuskohteen Kiinasta tekevät yhtäältä sen kasvanut taloudellinen valta ja tämän mukana tullut uudenlainen poliittinen vaikutusvalta ja itsetunto ja toisaalta maan kommunistinen hallinto. Ensiksi, 1990-luvun alkupuoliskolta alkanut huima talouskasvu on nostanut Kiinan maailman toiseksi suurimmaksi taloudeksi ja tuonut sille myös maailmanpoliittista painoarvoa. Vuonna 2007 alkanut finanssikriisi, joka ei ole juuri lainkaan koskettanut Kiinaa, vahvisti tätä kehityssuuntausta entisestään. Toiseksi, Kiinaa hallitsee Kiinan kommunistinen puolue, joka on johtanut maata yksinvaltaisesti Kiinan kansantasavallan perustamisesta (1949) lähtien.³ Kommunistisen puolueen harjoittaman politiikan ja kansainvälisen yhteisön liberaalien

---

¹ Tässä tutkielmassa Kiinalla tarkoitetaan Kiinan kommunistisen puolueen johtamaa Kiinan kansantasavaltaa, jonka suurin osa valtioista tunnustaa nykyisin ainoana Kiinana. Käsittely rajautuu käytännössä Manner-Kiinaan, eikä tarkasteluun oteta Taiwania, jonka tosiasiallisesti voidaan katsoa olevan Kiinan tasavallan hallinnassa. Tästä problematiikasta ks. Kallio 2014.

² Ks. esim. Simpson 2004, 299–301.§

³ Kiinassa on kahdeksan Kiinan kommunistiselle puolueelle alisteista poliittista puoluetta, jotka Kiinan valtion virallisen linjan mukaan osallistuvat yhteistyössä kommunistisen puolueen kanssa poliittisten päätösten tekemiseen. Ks. China's political system: The System of Multi-Party Cooperation and Political Consultation.

arvojen yhteensovittaminen ei ole ollut ongelmatonta. Tämä on länsimaissa herättänyt keskustelua ja myös huolta siitä, millaiseksi maailmanjärjestys muodostuu, mikäli Kiina jatkaa nousuaan. Niin kutsutut China threat -teoriat, joiden perustana on ajatus ideologisesti erilaisten valtioiden muodostamasta uhasta, ovat tämän keskustelun tunnettuja ilmentymiä.⁴ Toistaiseksi näkyvimpänä yhteentörmäyksenä on pidettävä keväällä 1989 Tiananmenin aukiolle (Taivaallisen rauhan aukio) keskittyneiden massamielenosoitusten väkivaltaista tukahduttamista. Entistä laajempia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia vaatineiden mielenosoitusten murskaaminen – Tiananmenin verilöyly – nosti Kiinan ihmisoikeuspolitiikan ensi kertaa maan historian aikana laaja-alaisen kansainvälisen kritiikin kohteeksi. Kiinan harjoittama ihmisoikeuspolitiikka nousi tällöin myös keskeiseksi Kiinan ja länsimaiden välisiä suhteita määrittäväksi tekijäksi.

Tutkielmani sijoittuu vuosiin 1989–2013 eli aikaan, jota leimaa sekä kansainvälisen yhteisön asettamien ihmisoikeusvaatimusten että Kiinan oman vaikutusvallan ja itsevarmuuden kasvu. Yhteensä tutkimukseni kattaa täten siis 24 vuoden ajanjakson. Tämänkaltaisen suhteellisen pitkä tarkasteluväli on mielekäs siksi, että se mahdollistaa Kiinan kansainvälistä poliittisessa asemassa tapahtuneen kehityksen ja tämän mahdollisesti mukanaan tuomien argumentaation muutosten tarkastelun. Mielenkiintoiseksi nouseekin se, onko Kiinan ihmisoikeuspoliittisessa argumentaatiossa ja sen suhteessa kansainväliseen yhteisöön havaittavissa muutosta tutkimuksen kattamana ajanjaksona. Tutkimuskysymykseni ovat: 1) *miten Kiina suhtautuu kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja millaisena toimijana Kiina oman argumentaationsa valossa näyttäytyy ihmisoikeuksien saralla* ja; 2) *mitä Kiinan ihmisoikeuspoliittinen argumentaatio kertoo sen sosialisatiosta kansainväliseen yhteisöön*. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta painotettakoon, ettei tarkoitukseni ole todentaa Kiinan esittämiä väitteitä, vaan tarkastella sitä, miten Kiina itse kuvaa suhdettaan ihmisoikeuksiin ja itseään ihmisoikeustoimijana. Toisen tutkimuskysymyksen osalta on syytä tähdentää, että keskityn tutkielmassani Kiinan perspektiiviin, enkä niinkään siihen, missä määrin muut valtiot kokevat Kiinan sosiaalistuneen kansainvälisen yhteisön jäseneksi. Laajemman kehityksen tutkimustehtävälleni antaa keskustelu maailmanpoliittisen painopisteen siirtymisestä Aasiaan ja tähän liittyvä kysymys nykymuotoisen kansainvälisen yhteisön syvyydestä ja kestävydestä tällaisten muutosten edessä.

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostaa englantilainen koulukunta, jonka keskeinen käsite kansainvälinen yhteisö on. Tutkimuksessani ymmärrän kansainvälisen yhteisön nimenomaan englantilaisen koulukunnan määritelmän mukaisesti, eli yhteisten arvojen, sääntöjen ja

---

⁴ Ks. esim. Deng 2008, 73.

instituutioiden varaan rakentuneena yhteisönä. Kansainvälinen yhteisö on normatiivinen yhteisö, jonka olemassaoloa ja luonnetta yhteiset arvot, normit ja instituutiot määrittävät. Tässä pro gradu -tutkielmassa esitän, että yhteisön normien noudattaminen vaikuttaa valtioiden asemaan yhteisössä. Yhteisön luonnetta on englantilaisen koulukunnan piirissä teoretisoitu niin kutsutun pluralismi–solidarismi-keskustelun kautta. Tutkielmani sijoittuu osaksi tätä englantilaista koulukuntaa sen muotoutumisesta asti määrittänyttä keskustelua. Hyödynnän tutkielmassani kyseisiä käsitteitä analysoidessani Kiinan sosialisatiota kansainväliseen yhteisöön, mikä palautuu pitkälti kysymykseksi kansainvälisen yhteisön luonteesta – siitä millainen kansainvälinen yhteisö on ja millainen sen tulisi olla. Käsitys yhteisön luonteesta vaikuttaa keskeisellä tavalla siihen, millaiseksi sosialisatio muodostuu.

Englantilaista koulukuntaa määrittää metodologinen (ja teoreettinen) pluralismi, eli englantilaisen koulukunnan teoria mahdollistaa monenlaisia menetelmävalintoja. Perinteisesti hermeneuttiset ja tulkinnalliset tutkimusmenetelmät ovat yhdistetty kansainvälisen yhteisön lähestymistapaan.⁵ Tässä tutkielmassa analysoin tutkimusaineistoani analyttisen diskurssianalyysin avulla, joka myös voidaan luokitella osaksi hermeneuttisia ja tulkinnallisia tutkimusmenetelmiä. Kyseisiä menetelmäsuuntauksia määrittää positivistisen tutkimusotteen torjuminen, ja kausaalisen selittämisen sijaan ne painottavat ymmärtämistä, aineistolähtöisyyttä sekä aineiston ja tutkijan välistä vuoropuhelua. Kiinnitän tutkielmassani erityistä huomiota englantilaisen koulukunnan teorian ja diskurssianalyttisen tutkimuksen yhteyden esiin tuomiseen. Pidän tätä tärkeänä siksi, että englantilaista koulukuntaa on kritisoitu metodologisen keskustelun puutteesta.⁶ Koulukunnan piirissä ei perinteisesti olekaan juuri käsitelty teoriaan sisältyviä ontologisia, epistemologisia ja menetelmällisiä oletuksia ja lähtökohtia. Metodologisen keskustelun käymistä on kuitenkin pidettävä teorian kehittymisen kannalta olennaisena, minkä lisäksi metodologisen keskustelun mukanaan tuoman ”avoimuuden” voidaan ajatella osaltaan lisäävän tutkimustulosten luotettavuutta. Näistä syistä johtuen haluan nostaa tämän teeman tutkielmassani esiin.

Tiananmenin aukion mielenosoitusten murskaamista seurannut kansainvälinen kritiikki – joka on ymmärrettävä osana kylmän sodan päättymisen kynnyksellä kiihtynyttä kansainvälisen yhteisön ihmisoikeuskehitystä – pakotti Kiinan muotoilemaan oman ihmisoikeusteoriansa, jonka pohjalta se voisi vastata kritiikkiin. Kiinan kansallinen ihmisoikeuspolitiikka sai ilmauksensa vuonna 1991 julkaistussa Human Rights in China nimisessä asiakirjassa. Kyseinen asiakirja määrittelee Kiinan valtiollisen ihmisoikeuspolitiikan perusteet, ja se on ensimmäinen Kiinassa julkaistu ihmisoikeuksia

---

⁵ Little 2000.

⁶ Ks. esim. Finnemore 2001.

käsittelyä virallinen asiakirja. Human Rights in China -asiakirjaa on sittemmin seurannut joukko ihmisoikeuksien suojelussa saavutetun edistyksen käsittelyyn keskittyviä asiakirjoja. Nämä virallistason asiakirjat (myöhemmin yksilöityjen asiakirjojen osalta) muodostavat tutkielmani primääriaineiston toisen ”aineistoryhmän”. Ihmisoikeusasiakirjojen lisäksi primääriaineistooni kuuluu Kiinan YK:n yleiskokouksessa ja – etupäässä – sen sosiaalisia, humanitaarisia ja kulttuurisia kysymyksiä käsittelevässä kolmannessa komiteassa esittämiä puheita.

Tutkielmani jäsentyy siten, että ensiksi esittelen tutkimukseni teoreettisen perustan. Keskityn englantilaisen koulukunnan kysymystenasetteluiden ja keskeisten käsitteiden esittelyyn siitä näkökulmasta, kuin ne tässä tutkielmassa ovat keskeisiä. Asemoin lisäksi omaa tutkimustani englantilaisen koulukunnan teoriakehikossa ja selvennän niitä perusteita, jotka ovat tässä tutkielmassa omaksumani perspektiivin taustalla (alaluvut 2.1.–2.2.). Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan kansainvälistä yhteisöä sivilisaation standardi -käsitteen kautta, mikä tarkoittaa huomion suuntaamista kansainvälisen yhteisön hierarkkisuuteen (alaluku 2.3.). Tätä seuraa kaksi jo mainittuun pluralismi–solidarismi-keskusteluun keskittyvää alalukua, joista ensimmäisessä käsitelen keskustelua sen ”perinteisessä” merkityksessä ja jälkimmäisessä keskityn keskustelusta myöhemmin esitettyihin tulkintoihin (alaluvut 2.4. ja 2.5.).

Teoriaosion jälkeen siirryn käsittelemään kansainvälisen yhteisön ”ihmisoikeudellistumista”, eli ihmisoikeuksien nousua kansainvälisessä yhteisössä etualalle (alaluku 3.1.). Kiinnitän erityistä huomiota tämän kehityssuuntauksen seuraamuksiin, joilla tarkoitan ihmisoikeuksien kunnioittamisen muodostumista eräänlaiseksi uudeksi sivilisaation standardiksi, joka vaikuttaa valtion jäsenyyteen kansainvälisessä yhteisössä. Tuon tämän problematiikan tutkielmassani esiin siksi, ettei myöskään Kiina ole immuuni kohtaamalleen kritiikille. Kansainvälisen yhteisön tasolla tapahtuneen ihmisoikeuskehityksen tarkastelun jälkeen siirryn esittelemään Kiinan varhaista suhdetta kansainvälisiin ihmisoikeuksiin ja kansainväliseen yhteisöön (alaluku 3.2.). Pyrin sekundaarikirjallisuuden avulla luomaan kuvaa siitä, miten Kiina suhtautui kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin Kiinan kansantasavallan perustamisesta Tiananmeniin ja millainen Kiinan suhde tänä aikana oli kansainväliseen yhteisöön. Tarkoitukseni on näin taustoittaa tutkimusteemaani ja tarjota eräänlaiset historialliset linssit, jotka kenties auttavat paremmin ymmärtämään analyysiosiossa esittämiäni tulkintoja. Tämän jälkeen käsitelen Tiananmenin tapahtumia ja seuraamuksia, joita Kiinalle koitui mielenosoitusten tukahduttamisesta (alaluku 3.3.).

Tämän jälkeen tutkielmani etenee metodologiaosioon, jonka alussa tarkastelen englantilaisen koulukunnan metodologisia lähtökohtia ja niiden asettamia ”vaatimuksia” tutkimusmenetelmälle

(alaluku 4.1.). Tämän jälkeen siirryn esittelemään lyhyesti diskurssianalyttisen tutkimuksen kehitystä ja edelleen sen perustavia lähtökohtaolettamuksia (alaluvut 4.2–4.3.). Keskityn erityisesti tuomaan esiin englantilaisen koulukunnan teorian ja diskurssianalyttisen tutkimuksen välisiä yhteyksiä. Diskurssianalyttisen tutkimuksen tekemistä ohjaavien lähtökohtien käsittelyn jälkeen keskityn tässä tutkielmassa omaksuttuun diskurssianalyttisen tutkimuksen suuntaukseen, eli analyttiseen diskurssianalyysiin (alaluku 4.4.). Selvitän, millä tavalla sovellan analyttistä diskurssianalyysiä tutkielmassani ja tarkastelen myös diskurssianalyttisen tutkimuksen rajoja ja tähän kytkeytyen sen kautta saavutettavan tiedon luonnetta.

Metodologiaosiota seuraa tutkimusaineiston esittelystä ja aineiston analyysistä muodostuva osio. Tämän osion ensimmäisessä alaluvussa esittelen tutkielmani primääriaineiston ja selvennän sen valintaperusteita (alaluku 5.1.). Primääriaineiston esittelyä seuraa neljä aineiston analyysiin keskittyvää alalukua, joissa tunnistan primääriaineistostani diskursseja ja hahmotan niiden kautta vastauksia tutkimuskysymyksiini (alaluvut 5.2.–5.5.). Erittelen tutkimustuloksiani analyysiä seuraavassa erillisessä osiossa (alaluvut 6.1.–6.3.). Osion pääpaino on jälkimmäisessä tutkimuskysymyksessäni, eli Kiinan sosialisatiossa kansainväliseen yhteisöön. Näin siksi, että ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni hahmottuvat vastaukset ovat edellisestä osiosta ikään kuin helpommin luettavissa.

Pro gradu -tutkielmani viimeisessä luvussa (luku 7.) kokoan tutkimustulokset tiivistetysti yhteen. Pohdin lopuksi myös sitä, mitä Kiinan argumentaation voidaan tulkita kertovan nykymuotoisen, ihmisoikeuksien kunnioitusta jäseniltään vaativan, kansainvälisen yhteisön laajuudesta ja kestävyydestä. Lisäksi pohdin Kiinan ihmisoikeuspolitiikan tulevaisuuden näkymiä ja otan kantaa tutkielmani aihepiiriin jatkotutkimusmahdollisuuksiin.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS: ENGLANTILAINEN KOULUKUNTA

Tässä osiossa esittelen tutkielmani teoriakehyksen, jonka muodostaa englantilainen koulukunta. Osion tarkoituksena on hahmottaa englantilaisen koulukunnan teorian perspektiiviä kansainvälisten suhteiden tutkimukseen ja sitä kautta selventää myös tässä tutkielmassa omaksuttua käsitystä kansainvälisen politiikan ”luonteesta”. Osion aluksi esittelen lyhyesti englantilaisen koulukunnan kehitystä ja sen olemusta eräänlaisena monien mahdollisuuksien teoriana, eli hyvin monenlaisia tutkimuksellisia valintoja mahdollistavana teoriakehikkona (alaluku 2.1.). Tämän jälkeen esittelen kansainvälisen järjestelmän, kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön käsitteet, jotka tunnetaan englantilaista koulukuntaa määrittävinä käsitteinä (alaluku 2.2.). Käsitteiden määrittelyn jälkeen siirryn tarkastelemaan kansainvälisen yhteisön luonnetta hierarkkisenä yhteisönä, jonka muodostavat valtiot eroavat toisistaan vaikutusmahdollisuuksiltaan (alaluku 2.3.). Tätä seuraavissa alaluvuissa käsittelen yhteisön luonnetta pluralismi–solidarismi-keskustelun kautta (alaluvut 2.4.–2.5.). Osion päättää lyhyt yhteenveto (alaluku 2.6.).

2.1. Englantilaisen koulukunnan kehityksestä, yleisistä lähtökohdista ja tämän tutkielman perspektiivistä

Englantilainen koulukunta on Iso-Britanniassa kehittynyt teoreettinen suuntaus, jonka juuret ulottuvat 1950-luvun alkupuolella kansainvälisen yhteisön ideaa kehittäneeseen Charles Manningiin ja kansainvälisestä teoriasta luennoineeseen Martin Wightiin. Englantilaisen koulukunnan kehitys intellektuaalisena, muista kansainvälisten suhteiden lähestymistavoista erottautumaan pyrkivänä, liikkeenä sai alkunsa vuonna 1959, jolloin Herbert Butterfield perusti kansainvälisen politiikan teorian brittiläisen komitean (British Committee on the Theory of International Politics). Teoreettisista ja empiirisistä kysymyksistä säännöllisesti keskustelemaan kokoontuneen komitean jäsenistö koostui sekä eri tieteenalojen tutkijoista että ”käytännön” kansainvälisen politiikan vaikuttajista. Komitean jäseniin lukeutuivat muun muassa sittemmin englantilaisen koulukunnan pioneereina ja niin kutsutun klassisen lähestymistavan⁷ edustajina tunnetuiksi tulleet, edellä jo mainitut, Martin Wight ja Herbert Butterfield sekä Hedley Bull, Adam Watson ja R. J. Vincent.⁸ Nimen ”englantilainen koulukunta” tämä suhteellisen väljästi organisoitu ryhmittyä sai siihen

---

⁷ Hedley Bull on itse määritellyt ”klassisen lähestymistavan” perinteeksi, jota luonnehtii ennen kaikkea nojautuminen tutkijan arviointi- ja harkintakykyyn. Kyse on toisin sanoen eron tekemisestä positivistiseen, puhtaan tieteellistä tietoa korostavaan tutkimusotteeseen, jossa luonnontieteiden mallin mukaisesti pyritään hypoteesien testaamiseen ja niiden oikeaksi/vääräksi todistamiseen. Bull 1966a, 361.

⁸ Ks. mm. Buzan 2001, 472–473; Dunne 2010, 137.

kriittisesti suhtautuneelta Roy Jonesilta vuonna 1981. Vastoin Jonesin tarkoituksia, hänen kärjekäs kritiikkinsä avitti englantilaisen koulukunnan nousua kansainvälisen tiedeyhteisön tietoisuuteen.⁹

Kansainvälisten suhteiden ”teoriaperheessä” englantilainen koulukunta voidaan sosiaalisen konstruktivismin tavoin sijoittaa ikään kuin valtavirtateorioiden välimaastoon. Englantilaisen koulukunnan on katsottu ylittävän kansainvälisten suhteiden oppialaa leimaavat dikotomisat asetelmat, nousten erityisesti oppialan niin kutsuttuna ensimmäisenä debattina tunnetun realismin ja idealismin sekä neljättä debattia hallinneen selittävän ja ymmärtävän tutkimusotteen välisen vastakkainasettelun yläpuolelle. Ominaista englantilaiselle koulukunnalle on kansainvälisen politiikan tutkimus teoriaan ja historiaan, moraalikysymyksiin ja valtasuhteisiin sekä toimijuuteen ja rakenteisiin yhtäaikaaisesti keskittyen.¹⁰ Tietyllä tavalla englantilaisen koulukunnan tutkimusagendan ytimessä voidaan kuitenkin nähdä olevan keskittyminen normatiiviseen analyysiin: kysymyksiin kollektiivisen toiminnan ja jaettujen päämäärien mahdollisuudesta maailmassa, jossa toimijat joutuvat toistuvasti tekemisiin kilpailevien moraalisten (ja poliittisten) vaatimusten kanssa.¹¹

Kuten tämän perusteella voidaan päätellä, englantilaisen koulukunnan tarjoama teoriakehys mahdollistaa hyvin monenlaisen tutkimuksen tekemisen niin tutkimuskohteiden kuin tutkimusperspektiivinkin osalta. Tässä tutkielmassa sovellan englantilaisen koulukunnan käsitteistöä ja kysymyksenasetteluja Kiinan ihmisoikeuspolitiikan ja Kiinan ja kansainvälisen yhteisön suhteen tutkimukseen. Tämänkaltaista tutkimustehtävää voidaan pitää sikäli perinteisenä, että ihmisoikeudet ovat olleet keskeinen teema englantilaisen koulukunnan edustajien teoretisoinnissa aina koulukunnan alkua ajoilta lähtien.¹² Sellaisia maakohtaisia tutkimuksia, jotka käsittelevät yksittäisten valtioiden suhdetta ja sopeutumista kansainväliseen yhteisöön on sen sijaan suhteellisen vähän ja tarve tämänkaltaiselle tutkimukselle on myös koulukunnan piirissä tunnistettu.¹³ Tutkielmaani voitaisiin täten luonnehtia tutkimukseksi, jossa perinteinen ja paljon tutkittu tematiikka yhdistyy suhteellisen vähän tutkittuun aihepiiriin.

Englantilaisen koulukunnan tutkimuksellisen mielenkiinnon laaja-alaisuuden vuoksi koulukunnan rajojen määrittely on osoittautunut haasteelliseksi. Kysymykset siitä, ketkä kuuluvat englantilaiseen koulukuntaan ja sen johtohahmoihin sekä miten englantilainen koulukunta eroaa muista

---

⁹ Suganami 2002, 18–19.

¹⁰ Dunne 2010, 136.

¹¹ Bellamy 2005b, 283.

¹² Englantilaisen koulukunnan teoreetikoista erityisesti R.J. Vincent on tullut tunnetuksi ihmisoikeusfokuksestaan. Ks. esim. Vincent 1986.

¹³ Buzan 2001, 485.

kansainvälisten suhteiden teorioista, ovat olleet kiivaan keskustelun alla aina 1980-luvulta lähtien.¹⁴ Tässä tutkielmassa englantilaisen koulukunnan teoria hahmottuu kansainvälisen yhteisön käsitteen kautta, mistä johtuen kansainvälisen yhteisön ideaa kehittäneet teoreetikot ovat tutkielmassani vahvimmin edustettuina. Hyödynnän tutkimuksessani sekä klassisen koulukunnan että sen perintöä uudistamaan pyrkineiden myöhemmän sukupolven edustajien – uusenglantilaisen koulukunnan teoreetikoiden – ajattelua, sillä tälle tutkielmalle molemmilla on paljon annettavaa.¹⁵ Seuraavassa alaluvussa esittelen kansainvälisen yhteisön sekä kansainvälisen järjestelmän (international system) ja maailmanyhteisön (world society) käsitteet, pääpainon ollessa ensiksi mainitussa käsitteessä. Kansainvälisen järjestelmän ja maailmanyhteisön käsitteiden huomioimista on kuitenkin pidettävä siten perusteltuna, että kansainvälisen yhteisön lähestymistapa tulee ymmärrettäväksi suhteessa näihin kahteen muuhun käsitteeseen.

2.2. Kansainvälinen järjestelmä, kansainvälinen yhteisö ja maailmanyhteisö

Kansainvälisen yhteisön sekä englantilaisen koulukunnan kahden muun keskeisen käsitteen – kansainvälisen järjestelmän ja maailmanyhteisön – voidaan esittää määrittävän englantilaista koulukuntaa ja muodostavan ikään kuin perustan, johon koulukunnan erityislaatuisuus nojaa.¹⁶ Kyseiset käsitteet perustuvat Wightin ajatteluun kolmesta kansainvälisten suhteiden tutkimusta hallitsevasta traditiosta – realismista, rationalismista ja revolutionalismista. Traditioihin viitataan toisinaan myös hobbesilaisena (machiavellilaisena), grotiuslaisena ja kantilaisena perinteenä.¹⁷ Englantilaisen koulukunnan teorian kantavana ajatuksena on näiden kolmen käsitteen samanaikainen olemassaolo kansainvälisen politiikan ”todellisuudessa” ja teoreettisen keskustelun taustalla.¹⁸ Luonteeltaan käsitteet ovat kuitenkin ennen kaikkea ymmärrettävissä eräänlaisina weberiläisinä ideaalityyppeinä, tiettyjen kriteerien varaan rakentuvina analyttisinä kategorioina, joiden kautta voidaan tarkastella maailmanpolitiikkaa ja hahmottaa sen eri аспектеja.¹⁹ Perinteisesti koulukunnan kiinnostus on kohdistunut erityisesti kansainväliseen yhteisöön, johon kulminoituu englantilaisen koulukunnan rooli eräänlaisena keskitien – *via media* – lähestymistapana. Kansainvälisen yhteisön käsitteen rikkaus, joka ilmenee erityisesti yhteisön luonnetta koskevan keskustelun kautta, tekee siitä keskeisen myös tälle tutkielmalle.

---

¹⁴ Dunne 2010, 136; Ks. myös. Suganami 2006, 17.

¹⁵ Nimitys uusenglantilainen koulukunta (neo-english school) on peräisin Dunnelta, joka valinnan tekemisen sijaan kehottaa dialogiin klassisen ja uusklassisen perinteen välillä. Dunne 2005, 77–78.

¹⁶ Ks. esim. Buzan 2004, 6–7.

¹⁷ Buzan 2001, 474; Buzan 2004, 7.

¹⁸ Bull 1977, 41, 49; Buzan 2001, 476; Buzan 2004, 10.

¹⁹ Finnemore 2001; 512; Linklater & Suganami 2006, 103.

Bull määrittelee klassikkoteoksessaan *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (1977) rationalistiseen traditioon nojaavan kansainvälisen yhteisön olevan olemassa ”[...] kun joukko valtioita, tietoisina tietyistä yhteisistä intresseistä ja arvoista, muodostavat yhteisön siinä mielessä, että ymmärtävät olevansa sidottuja yhteisiin sääntöihin suhteessa toisiinsa ja osallistuvat yhteisten instituutioiden toimintaan.”²⁰ Kansainvälisen yhteisön ja realistiseen traditioon perustuvan kansainvälisen järjestelmän välinen ero perustuu juuri yhteisiin arvoihin, normeihin ja sääntöihin: kansainvälisen yhteisön keskeisenä lähtökohtana on ajatus jaettujen arvojen ja normien sekä yhteisten sääntöjen ja instituutioiden mahdollisuudesta – kansainvälisestä anarkiasta²¹ huolimatta – kun taas kansainvälisen järjestelmän muodostavat valtiot eivät jaa keskenään tavoitteita, arvoja tai normeja. Kansainvälisen järjestelmän muodostavien suvereenien kansallisvaltioiden toimintaa ja keskinäissuhteita määrittää yhteisten normatiivisten periaatteiden sijaan lähes deterministisesti kansainvälinen anarkia. Realistisen anarkialogiikan mukaisesti kansainvälinen politiikka näyttäytyy jatkuvana anarkiadraamana, konfliktien ja nollasummapelin näyttämönä.²²

Se mikä selväpiirteisimmin erottaa kansainvälisen yhteisön maailmanyhteisöstä on sen sijaan näkemys kansainvälisen politiikan keskeisistä toimijoista. Kuten Bullin määritelmästä käy ilmi, kansainvälinen yhteisö on valtioiden muodostama yhteisö, kun taas revolutionalistiseen traditioon kytkeytyvä maailmanyhteisö nostaa yksilöt, ei-valtiolliset toimijat ja viime kädessä koko globaalin ihmisyyteen kansainvälisen politiikan keskiöön. Toisin kuin kansainvälisen järjestelmän ja kansainvälisen yhteisön tasoilla, maailmanyhteisössä kansallisvaltiot eivät näyttäydy kansainvälisen politiikan pääasiallisina toimijoina, vaan päinvastoin – ajatus westfalenilaisen valtiojärjestelmän murentumisesta on maailmanyhteisön keskeinen lähtökohta.²³ Maailmanyhteisössä transnationaaliset sosiaaliset siteet, jotka yhdistävät kaikki maailman ihmiset kosmopoliittiseksi yhteisöksi nousevat kansainvälistä politiikkaa määrittäväksi piirteeksi. Maailmanyhteisön traditiossa ihmiset näyttäytyvät pohjimmiltaan samankaltaisina, samanlaisia intressejä tavoittelevina olentoina, mistä johtuen konfliktit, laskelmointi ja keskinäinen kilpailu korvautuvat kaikkia hyödyttävällä yhteistyöllä.²⁴ Käsitteenä maailmanyhteisö ei ole yhtä selväpiirteinen ja teoreettisesti kehittynyt kuin kansainvälisen järjestelmän ja kansainvälisen yhteisön käsitteet. Määritelmällistä epätarkkuutta selittää se, että maailmanyhteisö on perinteisesti jäänyt englantilaisen koulukunnan

²⁰ ”[...] when a group of states, conscious of certain common interests and common values, form a society in the sense that they conceive themselves to be bound by a common set of rules in their relations with one another, and share in the working of common institutions.” Suomennos JT. (Bull 1977, 13.)

²¹ Englantilaisen koulukunnan teoreetikot ymmärtävät kansainvälisen anarkian merkitsevän yksinkertaisesti valtioiden yläpuolella olevan auktoriteetin puuttumista, ei pysyvää ja väistämätöntä sotatilaa. Ks. mm. Bull 2002, 44–49; Wight 2004, 105.

²² Bull 1977, 24–27; ks. myös Buzan 2001, 474; Buzan 2004, 7.

²³ Buzan 2001, 475; 2004, 7.

²⁴ Bull 1977, 25–26.

teoriaperinteessä kansainvälisen järjestelmän ja kansainvälisen yhteisön käsitteitä vähemmälle huomiolle.²⁵

Kansainvälisen järjestelmän ja maailmanyhteisön ”väliin” sijoittuva kansainvälinen yhteisö ei oletta valtioiden intressien olevan yhteen sovittamattomia tai sen koommin täysin identtisiä.²⁶ Bullin mukaan kansainvälisen yhteisön lähtökohtana on ajatus siitä, että valtioiden yhteisenä intressinä on (vähintäänkin) kansainvälisen yhteisön olemassaolon turvaaminen, valtiollisen itsenäisyyden ja suvereniteettiperiaatteen säilyttäminen ja sotien rajoittaminen. Bull esittää näiden intressien vastaavan kolmea perustavanlaatuaista, primääristä päämäärää, jotka ovat kaikenlaisille yhteisöille yhteisiä. Nämä päämäärät ovat väkivallan rajoittaminen, lupauksen pitäminen ja omistusoikeuden turvaaminen.²⁷ Valtiot jakavat siis intressin kansainvälisen elämän jatkuvuuden turvaamiseen ja keskinäissuhteidensa sääntelyyn ja tästä johtuen kykenevät myös sopimaan kansainvälistä elämää ja keskinäisiä suhteitaan järjestävistä säännöistä ja luomaan yhteisiä instituutioita. Säännöillä viitataan tässä yhteydessä kaikkiin sellaisiin ”käyttäytymisohjeisiin”, jotka edistävät yhteisössä omaksuttujen (sekä primääristen että tavoitteellisempien) päämäärien toteutumista.²⁸ Instituutioilla Bull puolestaan tarkoittaa yhteisten primääritavoitteiden toteuttamista edistävien vakiintuneiden tapojen ja käytäntöjen kokonaisuutta, ei niinkään virallisia organisaatioita.²⁹ Instituutiot ilmentävät ja tehostavat yhteiselämän minimiedellytykset eli yllä kuvatut primääritavoitteet turvaavia sääntöjä, joita Bull nimittää ”yhteiselon sääntöjen” kategoriaksi.³⁰

Kylmän sodan aikana kirjoittanut Bull nimeää kansainvälisen yhteisön instituutioiksi seuraavat viisi instituutiota: vallantasapaino, kansainvälinen oikeus, diplomatia, sota ja suurvaltajohtoisuus. Bullin mukaan nämä instituutiot symboloivat yhteisön olemassaoloa, joka on enemmän kuin osiensa summa. Lisäksi ne tuovat pysyvyyttä valtioiden väliseen yhteistyöhön ja estävät valtioita kadottamasta silmistään yhteisiä intressejä.³¹ Kansainvälisen yhteisön instituutioiden voidaan ajatella antavan yhteisölle ”luonteen” – ilmentäväthän ne yhteisön arvoja ja tavoitteita sekä sääntöjä, jotka osoittavat yhteisössä hyväksytyt toimintamallit. Bullin määrittämät kansainvälisen yhteisön instituutiot eivät kuitenkaan ole luonteeltaan muuttumattomia tai ikuisia, eikä kansainvälisen yhteisön luonne siten staattinen. Ajatus kansainvälisen yhteisön instituutioiden muutoksen mahdollisuudesta on luettavissa myös Bullin klassikkoteoksesta ja etenkin hänen

²⁵ Buzan 2001; 476; Buzan 2004, 1, 11.

²⁶ Bull 1977, 26.

²⁷ Bull 1977, 16–19.

²⁸ Kansainvälisen yhteisön säännöistä tarkemmin ks. Bull 1977, 67–71.

²⁹ Bull 1977, 74.

³⁰ ”Yhteiselon säännöistä” ks. Bull 1977, 69–70. Sääntöjen ja instituutioiden suhteesta ks. Bull 1977, 65, 75; Buzan 2004, 169.

³¹ Bull 1977, 74.

myöhemmästä tuotannostaan. Ajatus kansainvälisen yhteisön instituutioiden (sisäisen) muutoksen mahdollisuudesta on tutkielmani keskeinen lähtökohta, sillä ihmisoikeuksien nousu kansainvälisessä yhteisössä etualalle on ymmärrettävä osana kansainvälisen oikeuden instituution muutosta. Tässä yhteydessä riittää kuitenkin kyseisen ajatuksen esiin tuonti, tarkemman käsittelyn rajautuessa ihmisoikeuksia koskevaan kolmanteen osioon.

Kuten Bullin klassikkoteoksen nimikin antaa ymmärtää, on hänen keskeisenä teemanaan *järjestys* suvereenien valtioiden muodostamassa anarkisessa yhteisössä. Valtiojärjestelmässä järjestys viittaa niihin toimintatapoihin, jotka edistävät valtioiden yhteisiä primäärisiä tavoitteita eli toisin sanoen kansainvälisen yhteisön sääntöihin ja niitä ilmentäviin instituutioihin.³² Bullille kansainvälisen yhteisön instituutiot näyttäytyvätkin nimenomaan järjestystä tuottavina instituutioina. Luonteeltaan instituutioiden tuottama ja ylläpitämä järjestys on Bullin mukaan kuitenkin aina epätäydellistä ja epävakaa. Tällä Bull viittaa siihen, että kansainvälisen yhteisön elementti on jatkuvassa kilpailussa kansainvälisen järjestelmän ja maailmanyhteisön elementtien kanssa, eikä se siten suinkaan ole ainoa kansainvälisessä politiikassa vaikuttavista voimista. Myös yhteisön instituutiot ilmentävät näitä kahta muuta elementtiä: Bullin mukaan olisi virheellistä tulkita kansainvälisen oikeuden esimerkiksi vain sitovan valtioita yhteen ja jättää huomiotta sen rooli erinäisten valtiointressien toteuttamisen välineenä ja suoranaisena politiikkainstrumenttina.³³ Bull katsookin, etteivät yhteisön instituutiot tai niiden tuottama järjestys perustu niinkään globaalille tasa-arvolle tai oikeudenmukaisuudelle, vaan ne heijastelevat aina enemmän tai vähemmän vahvimpien valtioiden intressejä.³⁴ Kansainvälinen yhteisö ei täten siis ole hierarkkisista suhteista tai valtapolitiikasta vapaa yhteisö, eikä kansainvälinen järjestys tämän mukaisesti ole kaikille valtioille yhtä suotuista.

2.3. Kansainvälisen yhteisön luonteesta: yhteisön hierarkkisuus ja sivilisaation standardi jäsenten arvottamisen välineenä

Kansainvälinen yhteisö voidaan ymmärtää hierarkkisena yhteisönä, jonka jäsenet eroavat toisistaan vaikutusmahdollisuuksiltaan.³⁵ Muun muassa Bullin klassikkoteos perustuu tämänkaltaiseen ymmärrykseen kansainvälisen yhteisön luonteesta. Selväpiirteisimminkin tästä kertoo suurvaltojen instituutio, jonka jäsenten Bull kuvailee nauttivan erityisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Suurvaltojen erityisasema perustuu paitsi materiaalisuontoisille tekijöille, kuten valtion

---

³² Bull 1977, 8.

³³ Bull 1977, 49–50.

³⁴ Bull 1977; Bull 1984.

³⁵ Englantilaisen koulukunnan heterogeenisuus näkyy myös tämän kysymyksen kohdalla, tarkoittaen sitä, että hegemonian ja hierarkkisuuden sijaan globaalia kansainvälistä yhteisöä on luonnehdittu myös horisontaaliseksi ja inklusiiviseksi. Ks. mm. Jackson 2000; Wight 2004.

maantieteelliseen kokoon, kehitysasteeseen ja asevarustukseen, myös muiden valtioiden tunnustukseen. Suurvaltojen tulee toisin sanoen nauttia muiden valtioiden taholta sosiaalista hyväksyntää.³⁶ Suzuki puhuu erityisestä legitiimien suurvaltojen ryhmästä, jonka jäsenten asema perustuu juurikin yhteisölliseen legitimitettiin.³⁷ Tämän legitimitetin nojalla suurvallat tekevät päätöksiä kansainvälisen järjestyksen luonteesta ja myös toisten valtioiden asemasta sekä niille kuuluvista oikeuksista.³⁸ Sen, miten suurvaltojen legitimitetti määrittyy ja minkälaisien kriteerien valossa ne muita valtioita arvioivat voidaan esittää riippuvan kunkin aikakauden kulttuurisista arvostuksista – kulloisestakin sivilisaation standardista.

Sivilisaation standardi voidaan määritellä käsitteeksi, joka ilmaisee ”kriteeristön”, jonka kautta tiettyyn yhteisöön tai ryhmään kuuluvat erottautuvat sen ulkopuolisista.³⁹ Kansainvälisen yhteisön kontekstissa sivilisaation standardi näyttäytyy erityisenä käsitteenä, jonka kautta voidaan hahmottaa kansainvälisen yhteisön arvoja, normeja ja tapoja sekä niihin kytkeytyvää erottelulogiikkaa. Englantilaisen koulukunnan teoreetikot ovat kuvanneet käsitteen avulla pääasiassa alkujaan eurooppalaisen kansainvälisen yhteisön laajentumis- ja globalisoitumiskehitystä ja sen osana Euroopan entisten kolonioiden sosialisatiota kansainväliseen yhteisöön.⁴⁰ Sosialisatio viittaa tässä yhteydessä kansainvälisen yhteisön normien sisäistämisprosessiin ja sen osana yhteisön asettaman standardin täyttämiseen. Myös tässä tutkielmassa käsitettä käytetään mainitussa merkityksessä.⁴¹ Sivilisaation standardi -käsitteen käyttökelpoisuus ei toisin sanoen rajaudu dekolonisaation myötä päättyneeseen historialliseen prosessiin, vaan sen avulla voidaan hahmottaa myös modernissa kansainvälisessä yhteisössä vaikuttavia hierarkioita.⁴² Tässä alaluvussa kuvailen lyhyesti sivilisaation standardi -käsitteen historiallisia ilmenemismuotoja ja hahmotan modernin kansainvälisen yhteisön suhdetta kyseiseen käsitteeseen.

Sivilisaation standardi -käsitteen juuret voidaan jäljittää 1500- ja 1600-luvuille, jolloin eurooppalaiset valtiot muodostivat kristinuskon varaan rakentuneen kristittyjen valtioiden yhteisön. Kristinuskon säilyi yhteisöä määrittävänä tekijänä aina 1700- ja 1800-lukujen

---

³⁶ Bull 2012, 194–196.

³⁷ Suzuki 2008; Ks. myös Simpson 2004, 6.

³⁸ Bull 2012, 196; Simpson 2004, 5–6.

³⁹ Gong 1984a, 3.

⁴⁰ Ks. mm. Bull & Watson 1984; Gong 1984a.

⁴¹ Sosialisatio -termi voidaan määritellä eri tavoin, eikä sille ole olemassa mitään yhtä yleisesti hyväksyttyä merkityssisältöä. Nykypäivän teoreetikoista esimerkiksi Kai Alderson käyttää käsitettä tässä tutkielmassa omaksutulla tavalla, eli hän viittaa sosialisatiolla yksinkertaisesti yhteisöllisten normien sisäistämisprosessiin. Ks. Alderson 2001; Ks. myös Alderson & Hurrell 2000, 67–69. Samassa merkityksessä käsitettä käyttää myös Suzuki, joka kirjoittaa Japanin sosialisatiosta kansainväliseen yhteisöön. Ks. Suzuki 2005.

⁴² Muun muassa Gerrit W. Gong ja Zhang Xiaoming ovat esittäneet sivilisaation standardi -ajattelun vaikuttavan myös dekolonisaation jälkeisessä kansainvälisessä yhteisössä. Ks. Gong 1984a; Zhang 2011a; Zhang 2011b.

sekularisaatiokehitykseen saakka. Sekularisaation myötä uskonnolliset arvot ja instituutiot korvaantuivat maallisilla arvoilla ja instituutioilla, mikä johti siihen, että ajatus kristinuskosta yhteisöä määrittävänä tekijänä korvaantui ajatuksella erityisestä eurooppalaisesta kulttuurista tai sivilisaatiosta. Samoihin aikoihin kiihtynyt eurooppalaisen yhteisön laajentumiskehitys herätti kuitenkin pian tarpeen universaalisesti hyväksyttävissä ja täytettävissä olevalle identiteetille. Eurooppalaisen yhteisön globalisoitumiskehityksen myötä sivilisaation standardi alkoi näin jälleen saada uudenlaista merkityssisältöä: enää se ei näyttäytynyt niinkään eurooppalaisten valtioiden ominaisuutena, kuin kaikille valtioille yhteisenä tavoitteena tai päämäärä. Eurooppalaisen yhteisön laajentumiskehityksen myötä syntyi ajatus siitä, että kansainvälinen yhteisö on kaikille ”sivistyneille” valtioille avoin yhteisö.⁴³ Kansainvälisen yhteisön asettama sivilisaation standardi on täten siis määrittynyt eri aikoina eri tavalla, yhteisön määrittellessä itseään niin kristinuskon, eurooppalaisuuden kuin ”sivistyksenkin” kautta.

Kansainvälisen yhteisön mainittu avoimuus ei tarkoita sitä, että yhteisön täysjäsenyys olisi tosiasiallisesti ollut kaikkien saavutettavissa. Yhteisön laajentumiskehitys kulki rinnakkain imperialismin kanssa, mikä käytännössä tarkoitti Euroopan ulkopuolisen maailman sortavaa kohtelua ja ei-eurooppalaisten valtioiden täyden jäsenyyden epäämistä.⁴⁴ Edward Keene on tämän nojalla esittänyt kansainvälisessä yhteisössä vaikuttaneen kaksi erilaista vuorovaikutusmallia: eurooppalaiset valtiot rakensivat keskinäiset suhteensa suvaitsevaisuuden periaatteen pohjalle, kun taas ajatus (eurooppalaisen) sivistyksen viemisestä hallitsi Euroopan suhteita sen ulkopuoliseen maailmaan.⁴⁵ Paternalistisen maailmankuvan ohjaama Eurooppa piti itseään sivistyksen kehtona, jota muun maailman tuli jäljitellä. Englantilaisista koulukuntaa on kritisoitu näiden yhteisön laajentumiseen liittyneiden ongelmallisten ulottuvuuksien sivuuttamisesta. Suzuki on esimerkiksi argumentoinut englantilaisen koulukunnan Eurooppa-keskeisyyden ja sen vaikenemisen imperialismin ja siihen liittyneen väkivallan suhteen rajoittavan vakavasti teorian selitysvoimaisuutta.⁴⁶ Yhtenä kansainvälisen yhteisön laajenemista koskevien selitysten suurimmista heikkouksista Suzuki on Keeneä seuraten pitänyt olettamusta siitä, että eurooppalaisen yhteisön keskinäisiä suhteita järjestäneet yhteistyölliset ja keskinäiseen kunnioitukseen nojanneet normit olisivat ulottuneet myös Euroopan ulkopuoliseen maailmaan.⁴⁷

---

⁴³ Bull 1984, vii; Gong 1984a, 4–5.

⁴⁴ Ks. esim. Suzuki 2005, 138.

⁴⁵ Keene 2002, 98–99.

⁴⁶ Suzuki 2005.

⁴⁷ Suzuki 2005, 138, 142.

Kritiikkiä ei kuitenkaan ole perusteltua kohdistaa (ainakaan yhtä voimakkaana) koko englantilaiseen koulukuntaan, sillä esimerkiksi Bull tunnustaa imperialismiin olleen osa yhteisön laajentumiskehitystä. Bull esittää myös sivilisaation standardi -käsitteeseen liittyvän negatiivisen kaiun, joka johtuu tavasta, jolla Eurooppa kohteli sen kolonioiksi joutuneita Aasian, Afrikan ja Oseanian valtioita.⁴⁸ Eksplisiittisemmin kansainvälisen yhteisön laajenemiseen liittyviä epäkohtia tuo esiin Gerrit W. Gong, jota voidaan pitää yhtenä keskeisimmistä sivilisaation standardi -käsitteeseen liittyvää ajattelutapaa tunnetuiksi tehneistä englantilaisen koulukunnan teoreetikoista. Gong korostaa, ettei laajentumiskehitystä voida ymmärtää ottamatta huomioon Euroopan siirtomaiksi joutuneiden valtioiden perspektiivejä. Näiden valtioiden näkökulmasta kyse oli joutumisesta arvioitavaksi vierasta standardia vasten.⁴⁹ Valtioiden arvioimiseen kuului olennaisena osana niiden oikeudellinen eriarvoistaminen: valtiot eroteltiin aikakauden kansainvälisen oikeuden sopimusteksteissä ja niiden kommentaareissa ”sivistyksensä” asteen perusteella erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia nauttiviin ryhmiin. Jaottelun suorittivat luonnollisestikin kansainvälisen yhteisön täysimääräiset jäsenet eli eurooppalaiset valtiot, jotka myös rajasivat kansainvälisen oikeuden täyden subjektiuden, eli oikeuden nauttia kansainvälisen oikeuden normeista rajoituksitta, vain itselleen.⁵⁰

Sivistymättöminä tai barbaarisina laajentuvassa kansainvälisessä yhteisössä näyttäytyivät Gongin mukaan liberaaleja eurooppalaisia tapoja, käytäntöjä ja oikeusnormeja noudattamaan kykenemättömät ja/tai haluttomat valtiot. Sivistyksen ”mittareina” toimivat valtion hallintokoneisto, kansainvälisen oikeuden sääntöjen noudattaminen, valtion oikeudenkäyttöpiirissään oleville henkilöille – erityisesti ulkomaalaisille – takaamat oikeudet, diplomaattiseen kanssakäymiseen osallistuminen sekä muiden ”sivistyneiden” normien ja tapojen noudattaminen, kuten esimerkiksi moniavioisuuden kieltäminen.⁵¹ Eurooppalaisesta näkökulmasta katsoen standardin asettamisessa oli kyse paitsi pyrkimyksestä oikeuttaa imperialismi ja selittää sitä, myös pyrkimyksestä käytäntöjen vastavuoroisuuteen – eurooppalaiset valtiot halusivat järjestää globaalisuhteensa samalla tavalla kuin keskinäiset suhteensa, ja tulla myös itse kohdelluiksi omien ”edistyksellisten” standardiensa mukaisesti.⁵² Euroopan ulkopuolinen maailma sen sijaan koki usein vieraan vallan alle joutumisen ja vaatimuksen vieraiden kulttuuristen tapojen omaksumisesta syvästi

---

⁴⁸ Bull 1984, vii–viii.

⁴⁹ Gong 1984a, 6.

⁵⁰ Gong 1984a, 54–56.

⁵¹ Gong 1984a, 14–15.

⁵² Bull 1984, viii; Gong 1984a, 6–7.

nöyryyttävänä ja omaa kulttuuriperintöään loukkaavana.⁵³ Euroopan kolonioiden silmissä eurooppalaiset valtiot eivät siis suinkaan aina näyttäytyneet suuren oppi-isän tai valistajan roolissa.

Sivilisaation standardi -käsite on merkittävä myös oman aikamme kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Ensiksi, jotta on mahdollista arvioida nykymuotoista kansainvälistä yhteisöä ja osallistua keskusteluun sen tulevaisuudesta on ymmärrettävä yhteisön historiaa, jota niin ikään keskeisellä tavalla määrittää eurooppalaisten valtioiden asettama standardi.⁵⁴ Toiseksi, kansainvälinen yhteisön voidaan nähdä säilyttäneen hierarkkisen luonteensa ja tämän osana myös ajatuksen sivilisaation standardista. Kuten olen esittänyt, kansainväliset ihmisoikeusnormit ja niihin kytkeytyen demokraattinen hallintomuoto vaikuttavat modernissa kansainvälisessä yhteisössä sivilisaation standardin tavoin, eli ne määrittävät valtioiden asemaa ja statusta kansainvälisessä yhteisössä.⁵⁵ Kuten Gong toteaa, voidaan siirtymää imperialismiin aikaisesta standardista ihmisoikeuksiin pitää siten ikään kuin luonnollisena, että kansainvälisen oikeuden normit ja niiden osana yksilön oikeusasema säilyivät sivistyksen keskeisinä määreinä.⁵⁶ Kun otetaan huomioon se, että läntinen maailma on säilynyt standardin asettajan roolissa, ei tämä ole yllättävää.

Modernissa kansainvälisessä yhteisössä vaikuttava standardi eroaa kuitenkin myös merkittäväällä tavalla yhteisön laajentumiskehityksen aikaisesta standardista, eikä kyse täten ole suoraviivaisesta jatkumosta. Siinä missä aiempaan standardiin oli sisäankirjoitettuna ajatus sivilisaatioiden tai ”rotujen” erilaisuudesta ja eriarvoisuudesta, muodostaa tämänkaltaisen ajattelutavan torjuminen nykyisen standardin ydinsisällön. Länsimainen ihmisoikeusajattelu nojaa ajatukseen yleisestä, jakamattomasta ja luovuttamattomasta ihmisarvosta, jonka kääntöpuolena on syrjinnän kieltö.⁵⁷ Tämä sama ajattelutapa ulottuu myös valtioihin: standardi ei enää erota valtioita sivistyneisiin ja sivistymättömiin, vaan kaikki valtiot ovat kansainvälisen oikeuden edessä muodollisesti tasa-arvoisia, kansainvälisen yhteisön suvereenieja jäseniä.⁵⁸ Käytännössä valtioilla ei kuitenkaan ole yhtäläisiä oikeuksia tai mahdollisuuksia osallistua kansainvälisen järjestyksen määrittelyyn, vaan suurvallat toimivat sekä lainsäätäjän että tuomarin rooleissa. Simpson kuvaa tätä ilmiötä laillistetun hegemonian ja (liberaalin) antipluralismin käsitteillä, joista ensimmäinen viittaa suurvaltoihin auktorisoituina normien asettajina ja jälkimmäinen niiden toimintaan normien noudattamisen

---

⁵³ Ks. esim. Gong 1984a, 7.

⁵⁴ Gong 1984a, 9.

⁵⁵ Englantilaiseen koulukuntaan yhdistyvien teoreetikoiden keskuudessa vallitsee suhteellisen laaja yksimielisyys siitä, että ihmisoikeudet ja demokratia ovat nousseet toisen maailmansodan jälkeisessä kansainvälisessä yhteisössä uudeksi sivilisaation standardiksi. Ks. mm. Alderson & Hurrell 2000, 68; Donnelly 2003, 186; Vincent 1986, 130, 132. Erimielisyydet koskevat sen sijaan sitä, tulisiko näin olla.

⁵⁶ Gong 1984a, 91.

⁵⁷ Ks. esim. Ojanen ja Scheinin 2011, 172.

⁵⁸ Ks. esim. Keene 2002, 120.

valvojina, mukaan lukien standardia täyttämättömien ”toisen luokan” valtioiden identifioijina ja tarvittaessa myös niiden rankaisijoina.⁵⁹

Kiinan on epädemokraattisena valtiona esitetty lukeutuvan kansainvälisessä yhteisössä ”toisen luokan”⁶⁰ valtioiden joukkoon. Kiinan asema yhteisössä on kuitenkin siten hyvin mielenkiintoinen, että Kiinalla on kansainväliseksi ”hylkiöksi” poikkeuksellisen paljon sananvaltaa kansainvälisessä politiikassa. Kiinaan voidaan liittää monia suurvalta-attribuutteja, kuten merkittävä ydinasearsenaali, maailman kärkeksi kuuluva talous ja turvallisuusneuvoston pysyvä jäsenyys, jonka nojalla Kiina on mukana tekemässä kansainvälisen yhteisön normien tulkintaa ja toimeenpanoa koskevia päätöksiä. Kansainvälisen yhteisön silmissä Kiinan hallintoregiimin legitimitetti ja siten maan täysimääräinen jäsenyys kansainvälisessä yhteisössä on kuitenkin kyseenalainen ja Kiinan vilpittömyyttä sekä sen halua toimia vastuullisen, legitiimin, suurvallan tavoin on toistuvasti epäilty.⁶¹ Varauksellinen suhtautuminen Kiinaan ja sen aikeisiin on ilmennyt niin moraalisenä painostuksena ja paheksuntana kuin pakotepolitiikkanakin.

Yllä esitetty antaa perusteen kysyä, missä määrin kansainvälisen yhteisön normit, säännöt ja instituutiot todella ovat *yhteisiä* ja *jaettuja*. Tätä problematiikkaa voidaan lähestyä pluralismi–solidarismi-keskustelun kautta. Pluralismi–solidarismi-keskustelun kautta on mahdollista arvioida yhteisöllisyyttä ja erilaisuutta kansainvälisessä yhteisössä ja tarkastella kysymyksiä siitä, millaisia päämääriä kansainvälisen yhteisön tulisi tavoitella ja kuinka sitoutuneita valtiot ovat yhteisön arvoihin ja normeihin. Käsittelen seuraavaksi tätä keskustelua (alaluvut 2.4. ja 2.5.). Alaluvun 2.3. tavoitteena on luoda kuva keskustelun perustavista kysymyksenasetteluista ja tuoda esiin keskustelun välitön kytkös ihmisoikeuksiin. Alaluvussa 2.4 käsittelen sekä uuden sukupolven teoreetikoiden että Bullin itsensä myöhemmin esittämiä tulkintoja pluralismi–solidarismi-keskustelusta. Näissä tulkinnoissa keskustelun perustematiikka säilyy pitkälti ennallaan, mutta tietyiltä osin kyse on merkittävistä ja tarpeellisistakin muutoksista.

2.4. Pluralismi–solidarismi-keskustelu

Englantilaisen koulukunnan sisällä hyvin keskeiseksi muodostuneessa pluralismi–solidarismi-keskustelussa on kyse laadullisesti erilaisten yhteisöjen analysoinnista. Kysymykset kansainvälisen

---

⁵⁹ Simpson 2002, 5–6.

⁶⁰ Epädemokraattisten ja ihmisoikeuksia kunnioittamattomien valtioiden ohella tähän ryhmään kuuluvat Simpsonin mukaan niin kutsutut roisto- tai rikollisvaltiot. Yhteisön suhtautuminen rikollisvaltioihin ja epädemokraattisiin, ”sivistymättömiin”, valtioihin eroaa toisistaan, eikä kyse siis ole yhtenäisestä kategoriasta. Rikollisvaltioiden asema kansainvälisessä yhteisössä ja niihin liittyvä problematiikka rajautuvat tämän tutkielman ulkopuolelle. Tästä ks. Simpson 2002, erit. luku 10.

⁶¹ Yongjin 2001, 63; Zhang 2011b, 780.

yhteisön luonteesta ja potentiaalista sekä jaettujen normien, sääntöjen ja instituutioiden aktuaalisesta ja potentiaalisesta laajuudesta määrittävät keskustelun ydinsisältöä.⁶² Pluralismi–solidarismi-keskustelun alullepanijana pidetään Bullia, joka jo vuonna 1962 kansainvälisen politiikan brittiläiselle komitealle esittämässään ja vuonna 1966 julkaistussa tekstissään *The Groatian Conception of International Society* käytti kyseisiä termejä. Puhumalla grotiuslaisesta eli solidaristisesta ja oppenheimilaisesta eli pluralistisesta kansainvälisen yhteisön tulkinnasta Bull teki eron kansainvälisen yhteisön normatiiviseen luonteeseen eri tavoin suhtautuvien tulkintojen välille.⁶³ Tässä alaluvussa käsittelen pluralismi–solidarismi-keskustelua kyseisen tekstin valossa, eli keskityn Marques de Almeidan sanoin keskustelun ”normatiiviseen aspektiin”.⁶⁴

Bullin mukaan Hugo Grotiuksen ajattelua ilmentävä solidarismi ja Lassa Oppenheimin ajatteluun palautuva pluralismi eroavat toisistaan etenkin suhtautumisessa sotien hyväksyttävyysehtoihin, kansainvälisen oikeuden lähteisiin ja yksilöiden statukseen kansainvälisessä yhteisössä.⁶⁵ Ensiksi, pluralistit katsovat kansainvälisen oikeuden ilmaisemien sodan oikeussääntöjen noudattamisen tekevän sodasta oikeutetun, kun taas solidaristit edellyttävät lisäksi, että sotaan ryhdytään oikeutetusta syystä eli yhteisössä tunnustettujen oikeuksien suojelemiseksi, palauttamiseksi tai väärintekijöiden rankaisemiseksi. Grotiukselle sota näyttäytyi täten joko oikeuden loukkauksena (sotaan ryhtyminen ilman oikeutettua syytä) tai oikeuden täytäntöönpanotoimena, kun taas Oppenheim katsoi sodasta päättämisen kuuluvan valtion suvereenin päätäntävällän piiriin ja sen arvioimisen, voidaanko sotaa syynsä puolesta pitää oikeutettuna vai ei, olevan pikemmin etiikan kuin oikeuden alaan kuuluva kysymys.⁶⁶ Kuten YK:n peruskirjasta käy ilmi, on maailmanjärjestö omaksunut solidaristisen ajattelutavan sotien hyväksyttävyyttä koskien: peruskirjan 2(4) artiklan ja VII luvun säännökset asettavat voimankäytölle rajoituksia ja määrittävät, milloin voimankäyttö on oikeutettua.⁶⁷ Bull kutsuu näitä YK:n peruskirjaan sisältyviä solidaristisia elementtejä neo-grotiuslaisiksi ajatuksiksi.⁶⁸

Toiseksi, kysymys kansainvälisen oikeuden luonteesta jakaa pluralisteja ja solidaristeja. Pluralisteille kansainvälinen oikeus näyttäytyy valtioiden tahdonilmauksena syntyneenä normistona, eli kansainvälisen oikeuden ymmärretään viittaavan positiiviseen oikeuteen, johon lukeutuvat niin

---

⁶² Buzan 2004, 45.

⁶³ Bull 1966b.

⁶⁴ Marques de Almeida esittää Bullin keskittyneen uransa aikana keskustelun *normatiiviseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen* aspektiin. Normatiivisessa aspektissa kyse on huomion suuntaamisesta normeihin, niiden sisältöön, lähteisiin ja implementaatioon. Ks. Marques de Almeida 2003.

⁶⁵ Bull 1966b, 97.

⁶⁶ Bull 1966b, 99.

⁶⁷ Ks. YK:n peruskirja 2(4) art. ja VII luku.

⁶⁸ Bull 1977, 239.

ikään valtiosopimusoikeus ja tavanomainen kansainvälinen oikeus (ns. tapaoikeus). Solidaristit sen sijaan katsovat kansainvälisen oikeuden pohjautuvan luonnonoikeuteen, jonka solidaristit myös sijoittavat oikeushierarkian huipulle.⁶⁹ Kolmanneksi, ja edelliseen kysymykseen tiivistä kytkeytyen, pluralistit ja solidaristit eroavat toisistaan suhtautumisessa yksilöiden asemaan kansainvälisessä yhteisössä. Pluralistit mieltävät kansainvälisen yhteisön valtioiden muodostamaksi yhteisöksi, ja katsovat vain valtioilla olevan kansainvälisen oikeuden määrittämiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Siinä missä pluralistit kieltävät yksilöiden statuksen kansainvälisen yhteisön jäsenenä ja kansainvälisen oikeuden subjekteina, nostavat solidaristit yksilöt kansainvälisen yhteisön pääasiallisiksi jäseniksi ja katsovat kansainvälisen oikeuden perustavan valtioiden ohella yksilöille oikeuksia ja velvollisuuksia.⁷⁰

Yllä esitettyjä asioita koskevat erimielisyydet palautuvat Bullin mukaan erilaisiksi vastauksiksi kysymykseen siitä, minkälaiset oikeussäännöt toteuttavat tehokkaimmin järjestystä kansainvälisessä yhteisössä. Kyse ei täten ole niinkään kansainvälisen oikeuden sisällöstä sinänsä kuin yhteisön luonteesta eli siitä, vallitseeko tai voisiko yhteisössä vallita sellaista kollektiivista tahtoa kuin solidarismi edellyttää vai ovatko valtioiden tavoitteet ja arvot yhteensovittamattomia.⁷¹ Keskeinen eroavaisuus liittyy siihen, minkälaisia ja kuinka pitkälle meneviä yhteisön arvot ja normit ovat (kysymys normien lähteistä ja sisällöstä) ja kykenevätkö valtiot tarvittaessa toimeenpanemaan yhteisön oikeutta, sen arvoja ja normeja (kysymys implementaatiosta).⁷² Bull itse omaksui uransa alkupuolella pluralistisen näkemyksen kansainvälisen yhteisön luonteesta: hänen mukaansa 1900-luvun kansainvälisessä politiikassa solidarismi ei ole ollut läsnä (YK:ssa omaksutuista neo-grotiuslaisista ajatuksista huolimatta) ja Bull katsoikin solidaristisen doktriinin olevan ennenaikainen.⁷³ Tästä johtuen Bull suhtautui torjuvasti Kansainliiton ja sittemmin YK:n pyrkimykseen toimeenpanna kollektiivisen turvallisuuden doktriinia, ja hän esitti jopa näiden toimien vaarantavan kansainvälistä järjestystä ja sitä tukevia instituutioita, eritoten vallan tasapainoa.⁷⁴ Kyseinen näkemys voidaan ymmärtää osana kansallisen analogian ja siihen liittyvän valtiorikollisuus- ja rangaistusajattelun torjumista – Bullille kansainvälinen yhteisö näyttäytyi laadullisesti erilaisena yhteisönä kuin kansalliset yhteisöt.⁷⁵

---

⁶⁹ Bull 1966b, 111.

⁷⁰ Bull 1966b, 112.

⁷¹ Bull 1966b, 114.

⁷² Alderson & Hurrell 2000, 9–10.

⁷³ Bull 1966b, 117; Bull 1977, 239–240.

⁷⁴ Bull nostaa esiin erityisesti Kansainliiton toimet Italiaa (1935) ja Neuvosliittoa (1939) vastaan sekä YK:n valtuuttaman Korean operaation (1950). Bull 1977, 239–240; ks. myös Bull 1966b, 115.

⁷⁵ Grotiuksen ja Oppenheimin ajattelusta kansainvälisen yhteisön ja kansallisten yhteisöjen suhdetta koskien. Ks. Bull 1966b, 109–111; Ks. myös Alderson & Hurrell 2000, 4.

Bullin varhaista tuotantoa leimannut pluralistinen yhteisökäsitys näkyi myös hänen suhtautumisessaan kansainvälisiin ihmisoikeuksiin, jotka ovat nousseet varsin keskeiseksi teemaksi pluralismi–solidarismi-keskustelussa. Seuraava sitaatti kiteyttää Bullin varhaisen kannan ihmisoikeuksiin: ”Ei voida osoittaa, että ihmis- tai mitkään muutkaan oikeudet olisivat jotenkin objektiivisesti olemassa asiatodellisuudessa, kuin pikemmin meidän asenteissamme ja preferensseissämme.”⁷⁶ Ihmisoikeuksien luonnonoikeudellisen perustan ja universaaliuden eli ajatuksen ihmisoikeuksista tietystä kulttuurista, ajasta ja paikasta riippumattomina yleisinä oikeuksina tällä tavoin kiistävä Bull jatkaa: ”Koska eri yhteisöt, ryhmät ja yksilöt viettävät erilaista elämäntapaa ja omaavat erilaiset tarinat, moraaliarvoja koskevat erimielisyydet ovat luonnollinen ja väistämätön piirre ihmiselämässä”.⁷⁷ Pluralistisen yhteisökäsityksen ytimessä voidaankin esittää olevan ajatus siitä, että moraaliset ja poliittiset koodistot, mukaan lukien ihmisoikeusnormit, rakentuvat tietynlaisissa kulttuurisissa konteksteissa, eivätkä ne siten voi olla universaaleja. Ajatus universaalista etiikasta on pluralisteille yksinkertaisesti mahdoton, kun taas solidaristit katsovat oikeus- ja moraalinormien kollektiivisen kehittämisen ja toimeenpanon olevan sekä mahdollista että suotavaa.⁷⁸

Kuten yllä esitetystä käy ilmi, valtiokeskeinen pluralismi ja yksilöt ja heidän oikeutensa kansainvälisen politiikan keskiöön nostava solidarismi edustavat hyvin erilaisia näkemyksiä kansainvälisen yhteisön luonteesta ja potentiaalista eli siitä, millainen kansainvälinen yhteisö on, millaiseksi se voi ja millaiseksi sen tulisi kehittyä. *The Groatian Conception of International Society* -artikkelissa Bull esittelee pluralismin ja solidarismin vaihtoehtoisina normatiivisina lähestymistapoina kansainväliseen yhteisöön. Kyseinen tulkinta on englantilaisen koulukunnan sisällä pitkälti muodostunut vallitsevaksi tulkinnaksi pluralismista ja solidarismista.⁷⁹ Näin siitä huolimatta, että Bullin myöhemmästä, keskustelua uusiin teemoihin tai ”aspekteihin” laajentavasta, tuotannosta nousee vastakkainasettelun sijaan esiin ajatus pluralismista ja solidarismista samanaikaisesti olemassa olevina kansainvälisen yhteisön dimensioina.⁸⁰ Tätä voitaisiin luonnehtia eräänlaiseksi Bullin perinnön ”vaietuksi” ulottuvuudeksi. Käsittelen seuraavaksi näitä pluralismi–solidarismi-keskustelun vaihtoehtoisia ymmärtämistapoja.

⁷⁶ “There is no way of showing that human or any other rights somehow exist objectively in the nature of things, rather than in our own attitudes and preferences.” Suomennos JT. (Bull tekstissä Alderson & Hurrell 2000, 62.)

⁷⁷ “Because different societies, groups and individuals lead different ways of life and have different histories, disagreement about moral values is a natural and inevitable feature of human life.” Suomennos JT. (Bull tekstissä Alderson & Hurrell 2000, 62.)

⁷⁸ Bellamy 2005a, 10.

⁷⁹ Marques de Almeida 2003.

⁸⁰ Bull tekstissä Alderson & Hurrell 2000; Marques de Almeida 2003.

2.5. Myöhempiä tulkintoja pluralismi–solidarismi-keskustelusta

Uuden sukupolven teoreetikot ovat etenkin viimeisen vuosikymmenen aikana nousseet voimakkaasti kritisoimaan pluralismin ja solidarismin välistä vastakkainasettelua ja tämän mukanaan tuomaa dikotomista asetelmaa, joka pakottaa tekemään valinnan pluralistisen ja solidaristisen yhteisökäsityksen välillä.⁸¹ Kriittisimpien arvioiden mukaan koko keskustelu on ajautunut umpikujaan pluralistien ja solidaristien keskittyessä vain etsimään todisteita kansainvälisen yhteisön pluralistisuudesta *versus* solidaristisuudesta.⁸² Toistaiseksi keskustelua ovat pyrkineet kehittämään vain harvat. Uusenglantilaisen koulukunnan kärkinimiin kuuluva ja englantilaisen koulukunnan teorian uudistajana profiloitunut Barry Buzan on yksi haasteeseen tarttuneista. Tässä alaluvussa nostan erityisesti esiin Buzanin esittämän tulkinnan pluralismi–solidarismi-keskustelusta, sillä hänen lähestymistapansa anti tälle tutkielmalle on erityisen suuri. Käsittelen tässä alaluvussa myös Bullin keskustelusta myöhemmin esittämiä tulkintoja, sillä kyse on sellaisista keskustelunavauksista, jotka sisältönsä puolesta voitaisiin ymmärtää vastauksina yllä kuvattuun kritiikkiin.

Pluralistisen ja solidaristisen yhteisön puolesta esitettyjä argumentteja en sitä vastoin käsittele, enkä myöskään itse tartu normatiiviseen kysymykseen siitä, minkälainen kansainvälisen yhteisön tulisi olla. Kyseinen rajausta perustuu tämän tutkielman tavoitteisiin – tutkimuskysymyksiini vastaamisen kannalta ei ole merkityksellistä, minkälaisin argumentein pluralismia ja solidarismia on puolustettu ja voidaanko jompaakumpaa mahdollisesti pitää toista moraalisesti ”parempana” yhteisömuotona. Tämän sijaan otan ikään kuin annettuna, että solidaristiset elementit ovat etenkin kylmän sodan jälkeisen ihmisoikeuskehityksen myötä nousseet kansainvälisessä yhteisössä etualalle (perustelen ko. ajatusta tarkemmin alaluvussa 3.1.). Esitän, ettei tämä kuitenkaan vääjäämättä sulje pois pluralististen elementtien olemassaoloa. Seuraavaksi selvitän, minkälaista tukea englantilaisen koulukunnan teoreetikot antavat tämänkaltaiselle ymmärrykselle pluralismista ja solidarismista.

Myöhemmässä tuotannossaan Bullin voidaan nähdä hylkäävän pluralismin ja solidarismin välisen vastakkainasettelun ja siihen kytkeytyvän joko–tai-asetelman. Muutos tulee esiin muun muassa tekstissä *Justice in International Relations* (1984), jossa Bull pohtii kysymyksiä globaalista oikeudenmukaisuudesta ja Almeidan sanoin laajentaa pluralismi–solidarismi-keskustelua sosiaaliseen aspektiin.⁸³ Kyseisessä tekstissä Bull pohtii myös ihmisoikeuksien roolia

---

⁸¹ Ks. mm. Buzan 2004; Bellamy 2005b; Weinert 2011.

⁸² Bellamy 2005b, 284, 290.

⁸³ Sosiaalisella aspektilla Marques de Almeida viittaa Bullin pohdintaan sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä, kuten resurssien jaosta kehitysmaiden hyväksi. Ks. Marques de Almeida 2003, 148.

kansainvälisessä yhteisössä ja esittää aiempaa ihmisoikeusmyönteisempiä kannanottoja. Tekstin on tämän perusteella katsottu ilmentävän ”solidaristista käännettä” Bullin ajattelussa.⁸⁴ Bullin ajatukset kansainvälisessä yhteisössä vaikuttavista oikeudenmukaisuuskäsityksistä antavatkin kiistatta pontta tällaiselle tulkinnalle: Bull esittää tekstissä, että ajatus valtioille kuuluvista absoluuttisista oikeuksista (ml. rajoittamattomasta suvereniteetista) ei ole enää hyväksyttävä, kuten ei myöskään ajatus siitä, että valtiot olisivat ainoita kansainvälisen oikeuden subjekteja. Ajatus yksilöille kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista on Bullin mukaan lunastanut paikkansa valtiosyhteisössä, ja yhteisön velvollisuutena on pyrkiä laajentamaan ihmisoikeusajattelua entisestään.⁸⁵ Kuten tämän perusteella voidaan huomata, on ero Bullin aiempaan tuotantoon varsin selvä.

Bullin esittämistä solidaristisista ajatuksista huolimatta, olisi kuitenkin virheellistä tulkita hänen kääntyneen pluralistista solidaristiksi. Bull on hyvin tietoinen solidarismin rajoista, ja esittää ihmisoikeuksien merkitystä ja keskinäissuhdetta koskevien erimielisyyksien takia näillä kosmopoliittisilla ajatuksilla voivan olla vain rajallinen vaikutus kansainvälisessä politiikassa. Bull tiedostaa lisäksi vaarat, jotka liittyvät erimielisyyksistä piittaamattomaan toimintaan: ihmisoikeuksien edistäminen globaalitasolla saattaa yhteisymmärryksen puuttuessa uhata kansainvälistä järjestystä ja johtaa myös väärinkäytöksiin – poliittisten ja ideologisten päämäärien edistämiseen humanitarismin valepuvussa.⁸⁶ Ihmisoikeussolidarismi näyttäytyi Bullille ennenaikaisena, mutta tavoiteltavana.⁸⁷ Sitä, millä keinoin ihmisoikeuksia tulisi edistää, ei Bull erittele sen täsmällisemmin, mutta yllä esitetyn perusteella lieenee selvää, että Bullille lähtökohtana oli konsensuksen etsiminen. Normatiivista solidarismia tulisi pyrkiä edistämään pluralistisia arvoja kunnioittaen. Kuten Almeida toteaa, Bull katsoi legitiimin ja toimivan kansainvälisen yhteisön olevan yhtä aikaa pluralistinen ja solidaristinen.⁸⁸

Siinä missä Bullin voidaan tulkita muuttaneen ajatteluaan pluralismia ja solidarismia koskien ikään kuin reaalimaailmaa koskevien huomioiden kautta, on Buzan etsinyt vastakkainasetteluun selvemmin teoreettista ratkaisua. Buzanin mukaan pääasiallinen syy sille, miksi pluralismi ja solidarismi näyttäytyivät toisensa poissulkevinä ovat niiden konfliktioivat tulkinnat kansainvälisestä oikeudesta, mistä seuraa, että vastakkainasettelun päättäminen edellyttää ratkaisun löytämistä kansainvälisen oikeuden luonnetta koskevaan kiistaan. Buzan esittää ratkaisuksi absoluuttisen suvereniteettikäsityksen (vrt. Bull) torjumista: suvereniteetti tulisi ymmärtää kansainväliseltä

---

⁸⁴ Ks. esim. Marques de Almeida 2003, 148.

⁸⁵ Bull 1984a, 220.

⁸⁶ Bull 1984, 221.

⁸⁷ Ks. Bull 1984a, 220–221.

⁸⁸ Marques de Almeida 2003, 146.

yhteisöltä saaduksi oikeudeksi ja siten luonteeltaan eräänlaiseksi yhteisölliseksi sopimukseksi, jonka ehdot ovat aina avoimia muutoksille. Tällainen suvereniteettikäsitys mahdollistaa Buzanin mukaan solidaristisen kehityksen, kunhan tämä tapahtuu valtion puitteissa eli ihmisillä ei esitetä olevan valtiosta riippumattomia oikeuksia. Ihmisoikeuksien ja suvereniteetin välillä ei tällöin ole ristiriitaa, vaan ihmisoikeuksien kehittäminen näyttäytyy suvereniteetin haastamisen sijaan sen harjoittamisena.⁸⁹ Käytännössä tällainen ”kompromissiratkaisu” jättää monia kysymyksiä avoimeksi, mukaan lukien sen, onko valtioilla velvollisuutta suojella kansalaistensa ihmisoikeuksia. Teorian tasolla Buzanin tulkinta mahdollistaa kuitenkin pluralismin ja solidarismin välisen normatiivisen konfliktin päättämisen.

Buzanin tulkinnassa pluralismin ja solidarismin eroa nousevat ylitsepääsemättömän normatiivisen ristiriidan sijaan määrittämään jaettujen arvojen ja normien luonne ja lukumäärä. Pluralismi kuvaa yksinkertaisesti heikkoa (thin) kansainvälistä yhteisöä, jossa jaetut arvot ovat vähäisiä ja pääasiallinen huomio suuntautuu rauhanomaisen rinnakkaiselon ja kilpailun tai mahdollisesti yhteisten ongelmien hallinnan mahdollistavien rakenteiden kehittämiseen. Solidarismi kuvaa sen sijaan vahvaa (thick) kansainvälistä yhteisöä, jossa valtioiden jakamat arvot, normit, säännöt ja instituutiot ovat moninaisia ja tähtäävät laaja-alaiseen yhteistyöhön ja yhteisten arvojen toteuttamiseen.⁹⁰ Buzanin tulkinnassa pluralismin ja solidarismin välillä ei täten siis ole ikään kuin kiveen hakattua rajaa, vaan ne muodostavat jatkumon, joka mahdollistaa valtioiden välisen yhteisöllisyyden eri asteiden tunnistamisen. Buzan havainnollistaa tätä valtioiden välisten yhteisöjen (kansainvälisten yhteisöjen) spektrin avulla, jolle hän sijoittaa kuusi valtioiden jakamien arvojen luonteen ja lukumäärän perusteella toisistaan eroavaa yhteisöä.⁹¹ Buzanin hahmottaman spektrin eduista voidaan olla montaa mieltä,⁹² mutta sen taustalla oleva ajatus pluralismista ja solidarismista joustavina käsitteinä on joka tapauksessa hyödyllinen. Näin erityisesti arvioitaessa sitoumuksia asia-alueilla, jossa sekä solidaristiset että pluralistiset elementit vaikuttavat samanaikaisesti.

Buzanin mukaan kysymys siitä, miten ja miksi arvoja ylläpidetään, on pluralismi–solidarismi-keskustelussa laiminlyöty.⁹³ Niinpä osana pyrkimystään kehittää pluralismi–solidarismi-keskustelua

---

⁸⁹ Buzan 2004, 48–49.

⁹⁰ Buzan 2004, 49, 59.

⁹¹ Ks. Buzanin hahmottama valtioiden välisten yhteisöjen spektri. Buzan 2004, 159–160.

⁹² Weinert on esimerkiksi kritisoinut Buzanin kehittämää valtioiden välisten yhteisöjen spektriä siitä, että yhteisöjen tyypittely johtaa näkemään koko yhteisön samankaltaisena, homogeenisena entiteettinä, johtaen siten kansainvälisen politiikan moninaisuuden kadottamiseen. Ks. Weinert 2011, 36.

⁹³ Buzan 2004, 4. On huomattava, ettei kyseinen teema ole kuitenkaan jäänyt täysin vaille huomiota, vaan sitä ovat pohtineet jo klassisen lähestymistavan edustajat ja myöhemmin esimerkiksi solidarismin eri tyyppejä erotellut Andrew Hurrell. Ks. mm. Bull 1984b; Watson 1984; Hurrell tekstissä Bellamy 2005b, 291.

ja sitä kautta koko englantilaisen koulukunnan teoriaa Buzan tarttuu tähän kysymykseen. Hän esittää, että valtioiden välisissä yhteisöissä arvoja ylläpidetään kolmen eri tavan kautta, jotka samalla kuvaavat arvojen sisäistämisen astetta. Nämä tavat/asteet ovat pakottaminen, laskelmointi uskominen. Kyseisen jaottelun esitti sosiaalisen konstruktivismin johtohahmona pidetty Alexander Wendt klassikkoteoksessaan *Social Theory of International Politics* (1999), eli Buzanin tulkinnassa wendtiläisen konstruktivismin voidaan nähdä yhdistyvän osaksi pluralismi–solidarismi-keskustelua.⁹⁴ Tämä ei sikäli ole täysin poikkeuksellista, että englantilainen koulukunta jakaa monia kansainvälisten suhteiden teoretisointia koskevia lähtökohtaolettamuksia konstruktivististen teorioiden kanssa ja myös eräät muut englantilaisen koulukunnan teoreetikot ja konstruktivistiset kirjoittajat ovat pyrkineet kartoittamaan englantilaisen koulukunnan ja konstruktivismin yhteistä maaperää.⁹⁵

Normien ylläpitotavoista pakottaminen viittaa nimensä mukaisesti normien sisäistämiseen joko välittömän pakon tai rangaistuksen uhan seurauksena. Toimija toimii normien mukaisesti siksi, että hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa. Mikäli ulkoinen pakko poistuu, normien muodostama sosiaalinen rakenne murtuu. Laskelmointi pitää sen sijaan sisällään ajatuksen toimijan vapaasta tahdosta. Toimija toimii normien mukaisesti, koska ajattelee tämän jollain tapaa hyödyttävän itseään. Sosiaalinen rakenne kestää tällöin niin kauan, kun normien noudattamisesta koituu enemmän hyötyä kuin haittaa. Normit näyttäytyvät tällöin instrumentaalisina, eivät osana toimijan identiteettejä ja intressejä. Kolmas normien sisäistämisen tapa viittaa normien noudattamiseen niiden oletetun legitimitietin vuoksi. Toimija haluaa toimia normien mukaisesti, koska uskoo sen olevan oikea tapa toimia. Normit konstituivat tällöin toimijaa eli tulevat osaksi toimijan identiteettejä ja intressejä. Uskomukseen nojaavat sosiaaliset rakenteet eivät pakottamiseen tai laskelmointiin nojaavien rakenteiden tavoin järky ulkoisten muutosten myötä.⁹⁶

Siinä missä Wendt ymmärtää sosiaalisten rakenteiden perustuvan joko pakottamiseen, laskelmointiin tai uskomiseen, katsoo Buzan arvoja ylläpidettävän samanaikaisesti näiden tapojen kautta. Poliitiikassa kaikki tavat/asteet ovat hänen mukaansa aina jollain tapaa läsnä. Pluralismi–solidarismi-keskustelun kannalta tämä merkitsee luonnollisestikin sitä, ettei solidarismin tule tulkita perustuvan yksinomaan uskomukseen, kuten perinteisesti on oletettu, vaan solidarismin taustalla voi myös olla pakottaminen ja laskelmointi.⁹⁷ Solidaristisen ihmisoikeuskehityksen taustalla

---

⁹⁴ Ks. Wendt, luku 6. Wendtiläinen konstruktivismi ei kuitenkaan ole ainoa, eikä välttämättä myöskään mielenkiintoisin konstruktivismin tulkinta.

⁹⁵ Ks. mm. Reus-Smit 2002; Suganami 2001.

⁹⁶ Buzan 2004, 102–103; Wendt 1999, luku 6.

⁹⁷ Buzan 2004, 130–131.

voidaan myös nähdä vaikuttaneen paitsi usko näihin normeihin, myös yhteisön moraalinen ja poliittinen painostus. Valtioiden sosialisatio kansainväliseen yhteisöön eli yhteisön normien (niin pluralististen kuin solidarististenkin) omaksumis- ja sisäistämismuutos ei siis ole tapahtunut puhtaasti voluntaristiselta pohjalta. Käsittelen tätä teemaa seuraavissa alaluvuissa (alaluvut 3.1. ja 3.2.), joissa paneudun ihmisoikeussolidarismien kehitykseen ja sen ilmenemismuotoihin sekä Kiinan varhaiseen sosialisatioon. Tässä yhteydessä on tärkeää huomata, ettei solidarismia yksinomaan kannattele pyyteetön usko, vaan sen taustalla vaikuttaa usein myös laskelmointi ja pakko. Suotuisimpana perustana solidarismille voidaan tosin toki pitää uskomista, sillä tällöin sen voidaan olettaa olevan vakaimmalla pohjalla.⁹⁸ Konsensuksen ja yhteisen uskon löytämisen puolesta puhuu lisäksi se, että pakkoon perustuva solidarismi on keskeinen jännitteitä tuottava tekijä kansainvälisessä politiikassa.⁹⁹ Tämä oli selvää myös kansallisen analogian torjuneelle Bullille.¹⁰⁰

Ajatus pakkoon perustuvasta solidarismista auttaa osaltaan pääsemään yli ongelmallisesta asetelmasta ”hyvän” solidarismien ja ”pahan” pluralismien välillä. Otettaessa lähtökohdaksi se, että solidarismi voi perustua pakkoon, päädytään johtopäätökseen, ettei solidarismi aina ole yksinomaan moraalisesti hyvää ja edistyskäsittelyä – kuten solidaristinen kirjallisuus sen lähes poikkeuksetta on esittänyt – vaan siihen voidaan liittää myös eettisesti kyseenalaisia piirteitä.¹⁰¹ Pluralistit ovat kiinnittäneet tähän huomiota aina debatin alkumetreiltä saakka. Bull tuo tämän problematiikan esiin esittäessään, että solidaristiseen doktriiniin sisältyvä ajatus interventioista yhteisön normien toimeenpanon välineenä avaa tietyille valtioille mahdollisuuden intervention käyttämiseen omien intressiensä edistämisen välineenä ja edelleen varoittaessaan ihmisoikeuksien edistämiseen liittyvistä väärinkäytösten vaaroista.¹⁰² Pluralistisen ajattelun ytimessä voidaankin nähdä olevan huoli siitä, että solidarismi avaa oven vahvempien vallalle, vaarantaen siten valtioiden keskinäiseen kunnioitukseen ja yhtäläisiin oikeuksiin perustuvan rauhanomaisen rinnakkaiselon. Tässä suhteessa pluralismi tulee lähelle kansainvälisten suhteiden realistista traditiota, jolle kansainvälinen oikeus normeineen näyttäytyy valta- ja politiikkasidonnaisena järjestelmänä: realistisen tradition oppi-isät Hans J. Morgenthau ja E. H. Carr kuvailevat klassikkoteoksissaan kansainvälistä oikeutta suurvaltojen intresseihin kytkeytyvänä normikokoelmana ja suoranaisena politiikkainstrumenttina.¹⁰³ Carr tähdentää, ettei kansainvälistä oikeutta voida ymmärtää irrallaan

---

⁹⁸ Buzan 2004, 103.

⁹⁹ Hurrell tekstissä Bellamy 2005b, 291.

¹⁰⁰ Ks. Bull 1966b.

¹⁰¹ Weinert 2011, 38.

¹⁰² Bull 1966b, 115; Bull 1980, 221.

¹⁰³ Carr 1983, ks. erit. 178–179; Morgenthau 1994, ks. erit. 301.

politiikasta ja niistä intresseistä, joita se kulloinkin palvelee.¹⁰⁴ Sekä pluralistit että realistit katsovat siis kansainvälisen oikeuden normien taipuvan poliittisiin tarkoituksiin ja suurvaltojen intressien edistämiseen, mutta pluralisteille tämän on tulkittava olevan pikemmin mahdollisuus kuin sääntö.

2.6. Yhteenveto

Olen edellisessä alaluvussa tarkastellut tulkintoja pluralismi–solidarismi-keskustelusta, jotka tavalla tai toisella ylittävät muodostuneen vastakkainasettelun. Nämä tulkinnat eroavat Bullin varhaisesta muotoilusta ennen kaikkea poleemisuuden poissaololla. Perustavat lähtökohdat ovat sen sijaan samat: pluralismi on edelleen ymmärrettävä ajattelutapana, jolle kansainvälisen vakauden ja järjestyksen turvaaminen on ensisijaista, solidarismin edustaessa tätä pidemmälle meneviä ja tavoitteellisempia pyrkimyksiä, kuten yhteiskuntien järjestämistä kansainvälisten ihmisoikeusnormien osoittamalla tavalla. Kuten jo tästä luonnehdinnasta käy ilmi, vastakkainasettelun päättäminen ei tarkoita pluralismin ja solidarismin välisten jännitteiden ja mahdollisten ristiriitojen kieltämistä – ne edustavat erilaisia näkökulmia kansainväliseen politiikkaan, sen nykytilaan ja tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksiin. Kansainvälisen politiikan todellisuus, jota värittää niin yhteistyö ja yksimielisyys kuin niiden puute tukee ajatusta pluralismista ja solidarismista samanaikaisina (mutta erilaisina) kansainvälisen politiikan ulottuvuuksina. Tämän lisäksi tälle voidaan löytää tukea myös aiemmin englantilaisen koulukunnan teorian kantavana ajatuksena esitellystä kansainvälisen järjestelmän, kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön samanaikaisuudesta. Mikäli kaikkien yhteisömuotojen ja niihin kytkeytyvien traditioiden ajatellaan jollain tapaa vaikuttavan kansainvälisessä politiikassa, voidaan ikään kuin loogisena seurauksena pitää sitä, etteivät myöskään pluralismi ja solidarismi sulje toisiaan pois.¹⁰⁵

Dikotomisen asetelman purkamisen ohella olen pyrkinyt osoittamaan, ettei mielikuva solidarismista pluralismia moraalisesti edistyksellisempänä ole kaikissa suhteissa relevantti. Olen tuonut tämän esiin esittelemällä pluralistien huolen solidarismista suurvaltojen kansallisten intressien edistämisen välineenä ja siihen kytkeytyvän ajatuksen pakkoon perustuvasta solidarismista, jossa kyse on erinäisten tavoitteiden edistämisestä voimankäyttöä tai sen uhkaa, taloudellisia pakotteita tai muunlaisia, mahdollisesti ”pehmeämpiä”, painostuskeinoja hyväksikäyttäen. Tällaisen solidarismin taustalla on vankka usko omaan aatteeseen ja pyrkimys rakentaa kansainvälinen yhteisö tämän mukaiseksi.¹⁰⁶ Ihmisoikeussolidarismin – kuten on käynyt ilmi, solidarismi viittaa sen kummemmin yksilöimättömien tavoitteellisten päämäärien edistämiseen, eikä se siten ole yksi ja sama ilmiö –

¹⁰⁴ Carr 1983, 179. Tosin Carr ei näe, että realismin (mitä on) voisi erottaa utopiasta (mitä pitäisi olla) politiikassa.

¹⁰⁵ Ks. esim. Weinert 2011, 40.

¹⁰⁶ Ks. Bellamy 2005b, 292–293.

kohdalla tämä merkitsee luonnollisestikin uskoa kansainvälisten ihmisoikeusnormien legitiimiyteen ja positiivisluonteisiin vaikutuksiin, mutta se pitää sisällään myös ajatuksen ”oikeasta” valtiomuodosta – liberaalista demokratiasta. Liberaali rauhanidea (demokraattisen rauhan teoria) on siis ymmärrettävä erottamattomana osana ihmisoikeussolidarismia.¹⁰⁷ Siinä missä pluralismin voitaisiin ajatella nojaavan eräänlaiseen valtioiden itsemääräämisoikeuteen nojaavaan ”elä ja anna toisten elää” -periaatteeseen, kiinnittää solidarismi siis huomiota ”oikeaan”, tietynlaisen standardin mukaiseen, tapaan elää ja ajatella.

Yhteenvetäen, tutkielmani teoriaosuuden tavoitteena on ollut tarjota työkaluja sen tarkastelemiseen, millaiseksi ihmisoikeusloukkauksistaan tunnetun Kiinan ihmisoikeuslinja ja sen myötä Kiinan sosialisatio kansainväliseen yhteisöön ovat muodostuneet vuosina 1989–2013. Valitsemani teoriapohja ei ole ainoa mahdollinen tämänkaltaisessa asetelmassa, vaan tutkielmassa olisi esimerkiksi voitu hyödyntää myös konstruktivistisia lähestymistapoja.¹⁰⁸ Englantilaisen koulukunnan teoriaa voidaan kuitenkin pitää tässä tutkielmassa hyödyllisenä ja myös hermeneuttisesti mielenkiintoisena. Oletan, ettei Kiinan argumentaatio luo kuvaa kansainvälisestä yhteisöstä tai siitä itsestään puhtaasti pluralistisena tai solidaristisena, vaan kyse on pikemmin liikkeestä näiden välillä, häilyvistä rajoista, päällekkäisyyksistä ja jännitteistä. Mielenkiintoiseksi nousee etenkin se, näkyykö Kiinan suhteellisen vaikutusvallan kasvu ihmisoikeusvastaisuuden kasvuna – valtion vallan kasvu tuo luonnollisestikin lisää sananvaltaa ja kasvattaa valtion toimintamahdollisuuksia – vai onko sosialisatio jonkinlaisen uskomisen, laskelmoinnin ja pakon yhdistelmän kautta niin syvää, että Kiinan ajallisesti myöhemmästä argumentaatiosta löytyy päinvastaisesti viitteitä ihmisoikeusmyönteisyyden kasvusta. Tähän etsin vastauksia tutkielmani analyysiosiossa. Seuraavaksi siirryn kuitenkin tarkastelemaan ihmisoikeussolidarismin kehittymistä ja Kiinan varhaisia kohtaamisia kansainvälisen yhteisön ja sen asettamien vaatimusten kanssa.

---

¹⁰⁷ Ks. esim. Bellamy 2005b, 292.

¹⁰⁸ Konstruktivistisista lähestymistavoista erityisen otollinen tähän tutkielmaan olisi mahdollisesti ollut Anne L. Clunanin hahmottama aspirationaalinen konstruktivismi, joka on pyrkinyt erottautumaan erityisesti Wendtin edustamasta konstruktivismin haarasta. Toisin kuin wendtiläinen konstruktivismi, aspirationaalinen konstruktivismi kiinnittää huomiota valtion historian, kokemusten ja sisäpolitiikan merkitykseen. Ks. Clunan 2009, 3, 6.

3. KANSAINVÄLISET IHMISOIKEUDET, KANSAINVÄLINEN YHTEISÖ JA KIINA

Tämän osion ensimmäisessä alaluvussa (3.1.) tarkastelen ihmisoikeuksien historiallista kehitystä kansainvälisen yhteisön kontekstissa. Esitän, että ihmisoikeuksien kehitys ja niiden kunakin aikana saama merkitys voidaan ymmärtää osana kansainvälisen yhteisön sisäistä muutosprosessia, johon kuuluu keskeisellä tavalla tietynlainen yhteisöllinen herääminen inhimillisen kärsimyksen edessä ja sen myötä valtiollisen suvereniteetin uudelleenmäärittely. Tämän kehityksen lopputulemana sivilisaation standardi hahmottui uudella tavalla – kansainvälisten ihmisoikeusnormien ja demokraattisen hallinnon kautta. Osion ensimmäisen alaluvun (3.1.) tarkoituksena on tuoda tätä kehityskulkua esiin. Osion toisessa alaluvussa (3.2.) luon katsauksen Kiinan ja kansainvälisen yhteisön keskinäisen kanssakäymisen historiaan. Tämä on merkityksellistä siksi, että nykypäivän Kiinassa sen varhaiset kohtaamiset kansainvälisen yhteisön ja sen asettamien vaatimusten kanssa ovat eräänlaisen historiallisen muistin kautta edelleen vahvasti läsnä. Osana Kiinan ja kansainvälisen yhteisön keskinäisten suhteiden tarkastelua hahmotan Kiinan suhtautumista kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin. Tältä osin alaluvun pääpaino on Kiinan kansantasavallan perustamisen (1949) jälkeisessä ajassa. Osion kolmannessa alaluvussa (3.3.) käsittelen Tiananmenin tapahtumia ja niiden kansainvälispoliittisia seuraamuksia. Lopuksi vedän osion annin lyhyesti yhteen (alaluku 3.4.).

3.1. Kansainväliset ihmisoikeudet kansainvälisessä yhteisössä: historiallinen kehitys ja muuttuva merkitys

Ihmisoikeusajattelun juuret on usein tapana jäljittää eurooppalaiseen valistusaatteeseen ja edelleen antiikin filosofiaan sekä ajanlaskumme alussa syntyneisiin uskonnollisiin perinteisiin.¹⁰⁹ Kansainvälisen politiikan asialistalle ihmisoikeudet nousivat kuitenkin käytännössä vasta toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Tätä ennen ihmisoikeudet vaikuttivat kansainvälisessä politiikassa vain rajallisesti, eikä ihmisoikeuskysymysten tavallisesti katsottu kuuluvan diplomaattisten keskusteluiden piiriin.¹¹⁰ Eräitä nykyisin ihmisoikeuksina turvattuja oikeuksia oli tosin suojeltu kansainvälisin sopimuksin myös toista maailmansotaa edeltävänä aikana, eikä ajatus ihmisoikeuksien kansainvälisestä suojelusta täten noussut ikään kuin tyhjästä. Suhtautuminen ihmisoikeuksiin muuttui kuitenkin merkittävästi vasta toisen maailmansodan kauhuja aiheuttaman moraalisen heräämisen myötä.¹¹¹ Läntiselle yhteisölle toisessa maailmansodassa ei enää etenkään sodan loppuvaiheilla ollut kyse vain kansallisista intresseistä ja alueellisesta koskemattomuudesta,

¹⁰⁹ Ks. mm. Falk ym. 2008, 1; Ishay 2004, 360–363.

¹¹⁰ Ks. esim. Donnelly 1999, 71.

¹¹¹ Ojanen & Scheinin 2011, 172–173.

vaan etenkin Yhdysvalloissa natsi-Saksaa ja muita akselivaltoja vastaan käytyyn sotaan liitettiin ajatus taistelusta systemaattisiin ihmisoikeusloukkauksiin kiinnittyvää moraalista vääryyttä ja pahuutta vastaan.¹¹² Ihmisoikeudet saivat näin ikään kuin uudenlaisen kansainvälispoliittisen ulottuvuuden ja alkoivat hiljalleen muuttua kansainvälisen yhteisön yhteiseksi asiaksi.

Ihmisoikeuskehitys ei kuitenkaan edennyt toisen maailmansodan jälkeisessä kansainvälisessä yhteisössä mitenkään lineaarisesti. Tämä johtui pitkälti yhteisössä samanaikaisesti vaikuttaneesta absoluuttisesta suvereniteettiaatteesta, jonka mukaan valtioilla oli oikeus päättää asioistaan itsenäisesti, ilman minkään muun toimijan puuttumista valtion sisäisiin asioihin. Toisen maailmansodan jälkeisen yhteisön ihmisoikeuskehitystä onkin mahdollista luonnehtia eräänlaiseksi tasapainoiluksi ihmisoikeuksien suojelun ja valtiollisen suvereniteetin kunnioittamisen välillä. Ihmisoikeuksia ja suvereniteettia ei kyetty asettamaan tärkeysjärjestykseen, ja molemmat periaatteet sisällytettiin myös YK:n peruskirjaan.¹¹³ Ihmisoikeuksien kansainvälisen suojelun käännekohtana pidetty ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948) ilmentää myös osaltaan tätä logiikkaa. Julistus ei ole velvoittava valtiosopimus, vaan nimensä mukaisesti kansainvälisen yhteisön antama julistus – eräänlainen moraalinen kannanotto ihmisoikeuksien suojelun puolesta.¹¹⁴ Voidaankin esittää, että ihmisoikeudet nousivat toisen maailmansodan päätyttyä yhteisössä etualalle, mutta ihmisoikeussolidarismi ilmeni sodan päättymistä seuranneina vuosina vahvemmin ajatusten kuin toiminnan tasolla. Kuten Simpson esittää, ei ihmisoikeuksien rikkominen esimerkiksi vaikuttanut valtioiden jäsenyyteen Yhdistyneissä kansakunnissa.¹¹⁵

Ihmisoikeuksien ja valtiollisen suvereniteetin välinen asetelma alkoi muuttua jälleen 1960-luvun puolivälin jälkeen. Valtion kansainvälisessä yhteisössä nauttima asema ja status tulivat tällöin enenevässä määrin sidotuiksi valtion sisäpolitiikkaan – ihmisoikeuksien noudattamiseen ja valtiomuotoon, liberaaliin demokratiaan. Suvereniteetti eli ulkoinen tunnustus ja valtion kyky kontrolloida aluettaan ja väestöään ei toisin sanoen toiminut enää automaattisena takeena valtion legitimitetille ja siten oikeudelle nauttia yhteisön jäsenille kuuluvista oikeuksista. Ensimmäisinä konkreettisina esimerkkeinä tästä voidaan pitää YK:n toimia Etelä-Afrikan apartheid-hallintoa ja Rhodesiaa (nyk. Zimbabwe) vastaan.¹¹⁶ Sivilisaation standardi palasi näin kansainväliseen yhteisöön kansainvälisten ihmisoikeuksien muodossa. Aiemmasta sivilisaation standardi -ajattelusta

---

¹¹² Donnelly 1999, 72.

¹¹³ YK:n peruskirjan johdannossa maailmanjärjestön tavoitteena esitetään olevan ihmisoikeuksien suojele. Peruskirjan 2(7) artikla korostaa puolestaan valtioiden suvereniteettia, ja sen on tulkittu estävän valtioiden arvioinnin niiden sisäisten käytäntöjen nojalla. Tästä ks. Simpson 2004, 271. Tästä ristiriidasta ks. myös Keene 2002, 139–141.

¹¹⁴ Ojanen & Scheinin 2011, 174.

¹¹⁵ Simpson 2004, 299–300.

¹¹⁶ Simpson 2004, 300.

toisen maailmansodan jälkeinen ajattelu erosi siten, että ”sivistyksen” ja ”barbarismin” välinen ero määrittyi maantieteellisten ja rasististen kriteerien sijaan ideologisin perustein. ”Sivistys” ei ollut enää jotain, joka erotti Euroopan (ja laajemmin valkoisen maanosan) muusta maailmasta, vaan ”barbaarinen toinen” löytyi nyt mitä suurimmissa määrin Euroopan sisältä, erityisesti Hitlerin Saksasta. Natsismi, kommunismi ja militarismi nousivat edustamaan ”barbaarisia” aatteita, joita vastaan länsimaisella yhteisöllä oli ikään kuin oikeus ja velvollisuus taistella osana pyrkimystään rakentaa sodan jälkeistä poliittista ja oikeudellista järjestystä.¹¹⁷

Vahvistunut ihmisoikeussolidarismi ei kuitenkaan johtanut perinteisen suvereniteettinormin syrjäytymiseen, vaan se jäi elämään – joskin heikentyneessä muodossa – ihmisoikeusajattelun rinnalle. Suvereniteettinormi vaikuttaa edelleen sekä ihmisoikeusajattelun että siihen yhdistyvän sivilisaation standardi -ajattelun vastavoimana. Ensiksi, suvereniteettinormi on tarjonnut ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneille valtioille perusteen kansainvälisen kritiikin hiljentämiseen.¹¹⁸ Toiseksi, suvereniteettinormi asettuu siten sivilisaation standardi -ajattelua vastaan, että siihen kuuluu keskeisesti ajatus valtiomuodosta, kansallisesta oikeusjärjestelmästä ja muista poliittisista tai moraalisisista ominaisuuksista riippumattomasta tasa-arvosta.¹¹⁹ Tähän kytkeytyen Keene on esittänyt sodan jälkeisen kansainvälisen järjestyksen muodostuneen perustavanlaatuisella tavalla ristiriitaiseksi sekä suvereniteettinormiin kytkeytyvän suvaitsevaisuusajattelun että ihmisoikeuksiin kytkeytyvän sivistysajattelun vaikuttaessa yhteisössä samanaikaisesti.¹²⁰

Suvereniteettiajattelun ohella kylmän sodan realiteetit jarruttivat ihmisoikeuskehitystä. Ydinsodan välttäminen ja kansainvälisen yhteisön olemassaolon turvaaminen nousivat toisin sanoen kylmän sodan aikana yhteisössä etualalle. Ihmisoikeudet eivät kuitenkaan hautautuneet turvallisuushuolien alle, vaan olivat keskeinen osa kansainvälistä kanssakäymistä.¹²¹ Tämän kanssakäymisen luonne muodostui kuitenkin ihmisoikeuksien kehityksen kannalta ongelmalliseksi. Länsi- ja itäblokki kävivät keskenään verrattain aktiivista ihmisoikeuskeskustelua, mutta konsensuksen etsimisen sijaan kyse oli politikoinnista: ihmisoikeudet muodostuivat kylmän sodan aikana osaksi idän ja lännen ideologista kamppailua ja ihmisoikeuksista tuli näin vastapuolen legitimitetin heikentämiseen tähtääviä propaganda-aseita.¹²² Vincentin mukaan ihmisoikeuskiistat olivat jopa

---

¹¹⁷ Keene 2002, 120–121; Ks. myös Donnelly 1998, 14.

¹¹⁸ Kuten mm. Luoto esittää, on suvereniteettiin vetoamisesta tullut usein käytetty keino hiljentää kansainvälinen arvostelu ja osoittaa ihmisoikeuskysymysten kuuluvan valtion sisäiseen päätäntävaltaan. Luoto 1997, 42.

¹¹⁹ Ks. esim. Keene 2002, 141.

¹²⁰ Keene 2002, 122.

¹²¹ Suri 2008.

¹²² Falk 2008, 4; Vincent 1986, 62.

niin perustavanlaatuisia, että ne määrittävät keskeisellä tavalla läntisten demokratioiden ja sosialististen valtioiden keskinäisen kanssakäymisen historiaa.¹²³ Idän ja lännen erimielisyydet koskivat etenkin ihmisoikeuksien luonnetta ja sisäistä hierarkiaa. Länsimaisen ihmisoikeuskäsityksen mukaan ihmisoikeudet ovat ihmisille ihmisyyden perusteella kuuluvia oikeuksia, kun taas sosialistiset maat katsoivat ihmisoikeuksien olevan valtion myöntämiä, valtiosta riippuvaisia oikeuksia. Tähän kytkeytyen länsimaat asettivat niin kutsutut kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet (KP-oikeudet) etusijalle, itäblokin valtioiden pitäessä niin kutsuttuja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (TSS-oikeudet) kaikkein keskeisimpinä oikeuksina. Kyseiset näkemyserot selittyvät länsimaiden ja sosialististen maiden erilaisilla yhteiskuntajärjestelmillä.¹²⁴

Länsimainen ihmisoikeusajattelu kohtasi vastustusta myös kehitysmaiden taholta. Kuten Vincent toteaa, lännen ja etelän välinen ihmisoikeuskeskustelu rakentui pitkälti samojen kysymysten ympärille kuin lännen ja idän välillä. Kehitysmaat nostivat sosialististen valtioiden tavoin TSS-oikeudet keskeisimmiksi oikeuksiksi, ja korostivat yksilöllisten oikeuksien ja vapauksien sijaan kollektiivisia oikeuksia.¹²⁵ Erityistä painoarvoa kehitysmaat antoivat itsemääräämisoikeudelle sekä materiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen viittaavalle olemassaolon oikeudelle (right to subsistence). Yhteiskuntajärjestelmiin kytkeytyvien ja periaatteellisten syiden ohella kehitysmaiden materiaalisille oikeuksille antaman etusijan taustalla on Vincentin mukaan pyrkimys saada materiaalista hyötyä. Tässä tarkoituksessa monet kehitysmaat ovat esittäneet olemassaolon oikeuden olevan edellytys muiden ihmisoikeuksien toteuttamiselle.¹²⁶ Kylmän sodan aikana ihmisoikeudet saivat täten vahvan poliittisen ulottuvuuden, niiden kytkeytyessä niin ideologiseen kamppailuun kuin materiaalisten avustusten ”kiristämiseen”. Vuoteen 1977 sijoittuvassa klassikkoteoksessaan Bull esittääkin ihmisoikeuksien olevan keskeinen jännitteitä ja epäjärjestystä tuottava tekijä kansainvälisessä yhteisössä.¹²⁷

Kylmän sodan loppua kohden tapahtui jälleen huomattavaa ihmisoikeuskehitystä: erillisten sopimusten muotoon (yllä kuvatuista erimielisyyksistä johtuen) laaditut TSS- ja KP-oikeuksia koskevat yleissopimukset tulivat voimaan (1976), uusia ihmisoikeussopimuksia laadittiin ja myös ei-valtiollisia ihmisoikeusjärjestöjä perustettiin. Tämän lisäksi sopimusten valvontakäytännöt tehostuivat, muun muassa YK:n ihmisoikeustoimikunnan (nyk. ihmisoikeusneuvosto) omaksuttua

---

¹²³ Vincent 1986, 61.

¹²⁴ Ks. esim. Vincent 1986, 62–63.

¹²⁵ Vincent 1986, 76.

¹²⁶ Vincent 1986, 76, 78.

¹²⁷ Bull 1977, 152–153.

uudenlaisia toimintakäytäntöjä. Merkittävänä on lisäksi pidettävä sitä, että Yhdysvallat ja monet Länsi-Euroopan valtiot omaksuivat ihmisoikeudet 1970-luvun lopulta alkaen osaksi ulkopoliitiikkaansa ja bilateraalissuhteitaan.¹²⁸ Kylmän sodan loppupuoliskolla ihmisoikeusajattelu voimistui siis merkittävästi, sai uusia muotoja ja ihmisoikeudet tulivat myös entistä kokonaisvaltaisemmaksi osaksi kansainvälistä politiikkaa.

Kylmän sodan lopulla voimistunut ihmisoikeuskehitys ei kuitenkaan selity niinkään ihmisoikeuksia koskevan konsensuksen lisääntymisellä, kuin kylmän sodan kääntymisellä lännen hyväksi. Tämä mahdollisti kasvavan huomion kiinnittämisen ihmisoikeusarvojen ja demokratian edistämiseen. Kylmän sodan loppua kohden demokratia-aate kytkeytyikin yhä voimakkaammin osaksi läntistä ihmisoikeusajattelua, minkä seurauksena epädemokraattiset valtiot nousivat lisääntyvässä määrin länsimaisen yhteisön ”silmätikuiksi”.¹²⁹ Simpson puhuu demokraattisen hallinnan regiimin muodostumisesta, jonka keskeisenä sisältönä on ajatus demokraattisten ja epädemokraattisten valtioiden eriarvoisuudesta ja jälkimmäiseen ryhmään kuuluvien valtioiden oikeuksien ”oikeutetusta” rajoittamisesta.¹³⁰ Demokraattisen hallinnan regiimi johti epädemokraattisten valtioiden delegitimisaatioon ja ajoi näin perinteisen suvereniteettiopin yhä ahtaammalle.¹³¹ On tosin syytä korostaa, ettei yksin demokratian ja demokraattisten oikeuksien puute kuitenkaan tavanomaisesti ole muodostanut perustetta aseelliselle interventiolle (toisin kuin yhteisön perustavanlaatuisten, esimerkiksi voimankäytön kieltoa koskevien, normien rikkominen) vaan kyse on ennemminkin ollut epädemokraattisten valtioiden moraalisesta painostuksesta, ehdollistamisesta, ”läksyttämisestä” ja osittaisesta yhteisön ulkopuolelle sulkemisesta.¹³² Nykypäivän keskinäisriippuvaisessa maailmassa tämä ei kuitenkaan ole ollenkaan vähäpätöistä.

3.2. Ulkopuolisuutta ja jäsenyyttä: Kiinan varhainen sosialisatio kansainväliseen yhteisöön ja suhtautuminen kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin

Kiinan ja kansainvälisen yhteisön keskinäisen kanssakäymisen historia ulottuu aikaan, jolloin eurooppalainen yhteisö levittäytyi maantieteellisten rajojensa ulkopuolelle. Kiinan sosialisatio kansainväliseen yhteisöön on ymmärrettävä osana tätä laajempaa historiallista prosessia, jolloin valtansa huipulla ollut Eurooppa ulotti otteensa muuhun maailmaan ja dominoi kansainvälistä yhteisöä niin poliittisesti kuin kulttuurillisestikin.¹³³ Tässä luvussa kuvaan yhteisön

---

¹²⁸ Donnelly 1999, 76–77.

¹²⁹ Simpson 2004, 301.

¹³⁰ Simpson 2004, 299.

¹³¹ Simpson 2004, 301–302.

¹³² Ks. esim. Simpson 2004, 314.

¹³³ Ks. esim. Bull & Watson 1984, 1.

laajentumiskehitystä Kiinan näkökulmasta, jolloin keskeiseksi nousevat eurooppalaisten asettamat vaatimukset tietynlaisten yhteiskuntaa ja valtiollisia suhteita järjestävien normien ja käytäntöjen omaksumisesta. Kuten Gong kuvailee, Euroopan ulkopuoliselle maailmalle yhteisön laajentuminen näyttäytyy kertomuksena sekä vapaaehtoisuuteen nojanneesta sopeutumisesta ja mukautumisesta että paktoon perustuneista muutoksista.¹³⁴ Ponnistelu eurooppalaisen standardin täyttämiseksi määrittää toisin sanoen keskeisellä tavalla Euroopan ulkopuolisen maailman sosialisatiota kansainväliseen yhteisöön. Sivilisaation standardi -käsitteen onkin esitetty olevan avain sen ymmärtämiseen, kuinka kolonioiden ja Kiinan tapaisten ”puoli-kolonioiden”¹³⁵ liittäminen länsijohtoiseen kansainväliseen yhteisöön tapahtui.¹³⁶

Aasiaan suuntautuneiden löytöretkiensä johdattama eurooppalaiset saapuivat Kiinaan, joka tuolloin muodosti yhden merkittävimmistä alueellisista järjestelmistä.¹³⁷ Omien sääntöjensä ja instituutioidensa varaan rakentuneen itseriittoisen Kiinan kohtalo erosi monista muista Aasian valtioista sikäli, että se säilyi muodollisesti itsenäisenä. Toimintavapautensa Kiina säilytti aina ensimmäiseen oopiumsotaan (1839–1842) ja sodan päättäneeseen Nanjingin sopimukseen saakka. Näitä tapahtumia on pidetty käännekohtana Kiinan ja lännen välisissä suhteissa: länsimaat turvautuivat tällöin ensimmäistä kertaa asevoiman käyttöön, pakottaen itsepintaisesti kungfutselaisuuteen nojaavista periaatteista ja tavoistaan kiinnipitäneen Kiinan osaksi eurooppalaista, länsimaisten standardien varaan rakentunutta yhteisöä.¹³⁸ Käytännössä tämä tarkoitti eurooppalaisten diplomaattisten ja oikeudellisten käytäntöjen omaksumista sekä Kiinan avaamista kansainväliselle kaupalle ja siten ulkomaisille vaikutteille. Kiinassa tämä johti syvän kulttuurisen trauman syntymiseen. Kiina piti vieraita kulttuureita barbaarisina ja itseään sen sijaan maailmannapana, joka Taivaan mandaatilla, ylimaallisella vallan valtuutuksella, oli oikeutettu hallitsemaan käytännössä koko muuta maailmaa. Kiinan kokemaa nöyryytystä nousivat symbolisoimaan etenkin Nanjingin sopimukseen sisältyneet kauppasatama- ja sotakorvaussopimukset, jotka sittemmin ovat tulleet tunnetuiksi sekä Kiinassa että lännessä

---

¹³⁴ Gong, 1984b, 171.

¹³⁵ Imperialismin ajan Kiinaa voidaan luonnehtia eräänlaiseksi ”puoli-koloniaksi”; Kiina säilytti muodollisesti itsenäisyytensä, mutta se jaettiin silloisten suurvaltojen vaikutusalueisiin ja pakotettiin hyväksymään niiden ekstraterritoriaalisia oikeuksia ja etuja. Tämän myötä Kiinan kyky päättää sisäisistä asioistaan jäi tosiasiallisesti hyvin rajalliseksi. Donnelly 2006, 148.

¹³⁶ Zhang 2011b, 770.

¹³⁷ Bull & Watson 1984, 2.

¹³⁸ Gong 1984a, 136; Gong 1984b, 174–175.

”epäreiluinä sopimuksina”.¹³⁹ Kiinassa Nanjingin sopimuksesta alkanut ja ekstraterritoriaalisuuden päättymiseen (1943) kestänyt ajanjakso tunnetaan kuvaavasti nimellä ”nöyryytyksen vuosisata”.¹⁴⁰

”Nöyryytyksen vuosisadan” kuluessa Kiina oppi hiljalleen kansainvälisen yhteisön ”pelisäännöt”. Kiina ymmärsi, että länsimaiden kanssa toimeen tuleminen edellytti erityisesti kansainvälisen oikeuden tuntemista.¹⁴¹ Alkuun Kiina omaksui kansainvälisen oikeuden normeja vain rajallisesti ja ymmärsi niiden vaikuttavan defensiivisesti, Kiinan suvereniteetin kaventumista rajoittaen.¹⁴² Sosialisatioprosessin edetessä Kiina oppi, että se voi myös itse aktiivisesti edistää intressejään kansainvälisen oikeuden tarjoamin keinoin. Kiina pyrkin lopulta muuttamaan ”epäreiluja sopimuksia” oikeusteilse, vedoten Kansainliiton yhteyteen perustetussa pysyvässä kansainvälisessä tuomioistuinssä kansainvälisen oikeuden keskeisperiaatteina tunnettuihin suvereniteetin loukkaamattomuuden ja valtioiden tasa-arvon periaatteisiin.¹⁴³ Tätä voidaan pitää sikäli merkittävänä, että se kertoo yhteisön sääntöjen sisäistämisestä ja sen myötä omaehtoisesta osallistumisesta kansainväliseen kanssakäymiseen. Gongin mukaan Kiinan toiminta kuvasti myös laajemmin sen kasvavaa hyväksyntää kansainvälisen yhteisön roolia kohtaan.¹⁴⁴ Sosialisatiön kannalta tämä merkitsee sitä, että pakon ohella laskelmointi ja myös usko astuivat kuvaan. Gongin mukaan 1900-luvun ensimmäisen kymmenyksen päätyttyä olikin viimeistään selvää, että Kiina tulisi täyttämään (silloisen) eurooppalaisen standardin.¹⁴⁵ Prosessi kulminoitui – ainakin nimellisesti – vuoteen 1943, jolloin ekstraterritoriaalisuus niin ikään päättyi.¹⁴⁶

Kiina ajautui sisällissotaan vain muutama vuosi muodollisen tasa-arvon saavuttamisen jälkeen. Eri ryhmittymät olivat käyneet jo pidemmän aikaa ankaraa kilpailua siitä, mikä tie veisi ”sivistykseen” ja siten Kiinan alueellisen koskemattomuuden ja rajoittamattoman suvereniteetin palauttamiseen.¹⁴⁷ Erimielisyydet leimahtivat lopulta vuosina 1945–1949 käydyksi sisällissodaksi, josta kommunistit selvisivät voittajina. Mao Zedongin johdolla kommunistit ajoivat vuonna 1911 perustetun Kiinan tasavallan väliaikaishallinnon Taiwaniin maanpakoon ja perustivat Kiinan kansantasavallan (1.10.1949). Tämä merkitsi uuden jakson alkamista paitsi Kiinan kansallisessa historiassa, myös Kiinan ja kansainvälisen yhteisön keskinäisissä suhteissa.¹⁴⁸

---

¹³⁹ Gong 1984b, 172–173.

¹⁴⁰ Ks. esim. Zhang 2011b, 773.

¹⁴¹ Gong 1984b, 180.

¹⁴² Gong 1984a, 154; Gong 1984b, 181.

¹⁴³ Gong 1984a, 147, 159.

¹⁴⁴ Gong 1984b, 183.

¹⁴⁵ Gong 1984a, 147.

¹⁴⁶ Gong 1984b, 183.

¹⁴⁷ Gong 1984a, 161.

¹⁴⁸ Ks. esim. Wu 2002, 336.

Valtaan tultuaan marxilais-leniniläistä doktriinia soveltaneet kommunistit aloittivat ”uuden Kiinan” rakentamisen ja ryhtyivät mittaviin lainsäädännöllisiin uudistuksiin. Kommunistit hylkäsivät tasavallan aikaisen oikeusjärjestelmän, jonka esikuvana eurooppalainen oikeusmalli oli toiminut ja jonka lait pyrkivät täyttämään eurooppalaisen standardin. Kommunistit aloittivat täten käytännössä oikeusjärjestelmän rakentamisen tyhjästä, mikä ilmeni lakien ja muiden oikeuslähteiden harvalukuisuutena ja puutteellisuutena.¹⁴⁹ Vasta perustetun Kiinan kansantasavallan oikeusjärjestelmän suurimpana ongelmana on kuitenkin pidettävä sen täydellistä alisteisuutta kommunistiselle puolueelle: puolue toimitti käytännöllisesti katsoen ylimmän oikeuslähteen virkaa, ja valjasti oikeusjärjestelmän osaksi leniniläisen luokkataistelun ja proletariaatin diktatuurin hengessä toteutettua poliittista ohjelmaa, joka tähtäsi yhteiskunnan radikaaliin transformaatioon – ”luokkavihollisten” tuhoamiseen ja työväenluokan hallitseman sosialistisen valtion rakentamiseen.¹⁵⁰ Maon Kiinassa kaikki keinot olivat sallittuja sosialistisen valtioprojektin ja puolueen valta-aseman suojelemiseksi. Keinovalikoimaan kuuluivat keskeisenä osana erilaiset massojen hyödyntämiseen perustuneet poliittiset kampanjat, jotka johtivat mielivaltaisiin vangitsemisiin, pakkotyöhön, kidutukseen ja kymmenien miljoonien ihmisten kuolemaan. Kuten tämän perusteella on selvää, kommunistien valtaantulo muutti kiinalaista yhteiskuntaa perustavanlaatuisesti ja johti ihmisoikeuksien kannalta katastrofaalisiin seurauksiin.¹⁵¹

Maailmanpoliittisen kontekstin kommunistien valtaannousulle loi kylmä sota. Kommunistisena valtiona Kiina asemoitui kylmän sodan vastakkainasettelussa Neuvostoliiton leiriin, ja siten lännen viholliseksi ja länsimäisen yhteisön haastajaksi. Länsimaat kohtelivat Kiinaa tämän mukaisesti: Kiinaan kohdistettiin talouspakotteita, minkä lisäksi useimmat länsimaat kieltäytyivät tunnustamasta Kiinaa diplomaattisesti. YK:ssa, mukaan lukien turvallisuusneuvostossa, Kiinaa edusti aina vuoteen 1971 asti Kiinan tasavalta (ts. Taiwan). Kiina vieraannutettiin näin vuosikymmeniksi kansainvälisestä yhteisöstä ja ajettiin ikään kuin takaisin yhteisön periferiaan. Tosin huomattakoon, että tätä luonnollisesti ruokki Kiinan kommunistisen hallinnon omaehtoinen kääntyminen länttä ja aivan erityisesti Yhdysvaltoja vastaan.¹⁵²

¹⁴⁹ Wu 2002, 336. Tasavallan aikaisen oikeusjärjestelmän uudistamistavoitteista ks. Gong 1984a, 156–157; Copper 1988, 10.

¹⁵⁰ Wu 2002, 337.

¹⁵¹ Michael & Wu 1988, 4–5.

¹⁵² Buzan 2010, 11; Zhang 2011b, 773. Korostettakoon, että Kiinaa YK:ssa vuoteen 1971 asti edustanut ja Taiwania nykyisinkin käytännössä hallitseva Kiinan tasavalta on eri toimija kuin tämän tutkielman kohteena oleva Kiinan kansantasavalta. Toimijoiden suhteisiin liittyy monia kiperiä kysymyksiä, eivätkä ne ole tunnustaneet toistensa hallituksia. Myös suhtautuminen demokratiaan ja ihmisoikeuksiin eroaa merkittävästi. Tästä ks. Kallio 2014.

Kiinan välit alkoivat 1950-luvun puolivälin jälkeen kiristyä myös Neuvostoliittoon maiden ajaututtua vakavaan ideologiseen ja diplomaattiseen kilpailuun.¹⁵³ Seuraavan vuosikymmenen lopulle tultaessa Kiina oli maailmanpoliittisesti käytännössä täysin yksin, vain Albania liittolaisenaan. Kiina hahmotti silloisen maailmanjärjestyksen ”kolmen leirin” -teorian kautta, eli se katsoi maailman jakautuneen kolmeen ryhmittymään, joista ensimmäisen muodostivat imperialistiset suurvallat eli Yhdysvallat ja Neuvostoliitto, toisen suurvaltojen eurooppalaiset liittolaiset ja kolmannen kolmas maailma, johon Kiina koki itse kuuluvansa.¹⁵⁴

Länsimaiden ikeestä vapautuneet kolmannen maailman maat järjestäytyivät 1950–1970-lukujen aikana ja nousivat haastamaan lännen taloudellisesti ja poliittisesti.¹⁵⁵ Kolmas maailma kapinoi erityisesti lännen dominoivaa asemaa vastaan, ja ryhtyi vaatimaan taloudellista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta sekä täysimääräistä itsemääräämisoikeutta.¹⁵⁶ Edellisessä luvussa kuvattu kolmannen maailman maiden puolustama ihmisoikeuskäsitys on ymmärrettävä olennaisena osana tätä länsimaita vastaan suuntautunutta kapinaa. Kiina näki itsensä tämän kapinan kärkikahakoissa – se mielsi itsensä kolmannen maailman johtajaksi ”suurvaltahegemoniaa” (niin länsimaista kuin neuvostoliittolaistakin) vastaan käytävässä kamppailussa.¹⁵⁷ Kuten Bull esittää, revolutionistisen Kiinan ultimaalisena tavoitteena oli vallitsevien arvojen ja niiden varaan rakentuneen järjestyksen kumoaminen ja korvaaminen uudella poliittisella ja taloudellisella järjestyksellä.¹⁵⁸ Kolmannen maailman kapina kohdistuikin merkittävässä määrin juuri länsimaisiin arvoihin ja instituutioihin – sivilisaation standardiin, jonka täyttämiseksi kolmannen maailman maat olivat joutuneet tekemään mittavia uhrauksia ja myönnytyksiä.¹⁵⁹

Kiinan kommunistisen puolueen ihmisoikeuksia kohtaan tuntema välinpitämättömyys ja suoranainen antagonismi tulevat yllä esitetyn valossa ymmärrettäviksi. Marxin ihmisoikeusajatteluun tukeutuen, Kiinan poliittinen johto piti kansainvälisten ihmisoikeuksien käsitettä korostetun länsimaalaisena, porvarillisena käsitteenä, ja katsoi tiettyjen oikeuksien olevan sosialismin kanssa yhteensopimattomia. Mao kritisoi erityisesti ajatusta valtiosta ja sen asettamista velvoitteista riippumattomista luonnollisista ja luovuttamattomista oikeuksista. Maon mukaan oikeudet seurasivat velvollisuuksista, jotka hierarkkisesti asettautuivat oikeuksien yläpuolelle.¹⁶⁰ Toiseksi, Mao kritisoi länsimaita KP-oikeuksien liiallisesta korostamisesta ja TSS-oikeuksien

---

¹⁵³ Bell 1984, 257.

¹⁵⁴ Bell 1984, 260–261.

¹⁵⁵ Zhang 2011b, 773–774.

¹⁵⁶ Bull 1984, 209–212.

¹⁵⁷ Bull 1977, 297.

¹⁵⁸ Bull 1977, 314.

¹⁵⁹ Bull 1979, 155; Zhang 2011b, 774.

¹⁶⁰ Copper 1988, 10–11.

jättämisestä liian vähälle huomiolle.¹⁶¹ Kiinan ja lännen ihmisoikeusajattelun vastakohtaisuus ei kuitenkaan selity yksin ideologisella vastakkainasettelulla ja Kiinan länsimaita kohtaan tuntemalla kaunalla ja katkeruudella. Ihmisoikeuksien torjuminen palveli nimittäin kommunistien politiikkatavoitteita, mahdollistaen osaltaan yhteiskunnan täydellisen kontrollon ja puolueen yksinvallan.¹⁶² Onkin esitetty, että Kiinan putoaminen eräänlaiseen normityhjiöön Maon valtakautena johtui kommunistisen puolueen tietoisesta pyrkimyksestä pysyä kaikenlaisten rajoitusten tavoittamattomissa.¹⁶³

Kiinan suhtautuminen kansainvälisiin ihmisoikeuksiin ja sen asema kansainvälisessä yhteisössä alkoivat 1970-luvun kuluessa jälleen muuttua. Kiina pyrki tällöin parantamaan suhteitaan ennen kaikkea Yhdysvaltojen kanssa, mitä seurasi lähentyminen myös muiden länsimaiden kanssa ja siten Kiinan länsimaisessa yhteisössä nauttiman legitimitetin kasvu.¹⁶⁴ Kiinan argumentaatio ja käyttäytyminen muuttuivat sovinnollisimmiksi, mitä säestivät Kiinan diplomaattinen tunnustaminen ja sen YK-paikan palauttaminen (1971).¹⁶⁵ Kiinan lähentyminen läntisen yhteisön kanssa kiihtyi entisestään Deng Xiaopingin valtaan tulon (1979) myötä. Deng aloitti modernisaatiokehityksen, joka johti Kiinan avautumiseen ja mittaviin taloudellisiin ja poliittisiin uudistuksiin. Näihin kuuluivat myös sosialistisen demokratian ja oikeusjärjestelmän kehittäminen. Laillisuusperiaate toimi kyseisten uudistustavoitteiden keskeisenä ohjenuorana, ja kyseinen periaate kirjattiin myös vuonna 1982 Dengin politiikkatavoitteiden mukaisesti uudistettuun perustuslakiin. Tätä on pidettävä sikäli merkittävänä, että sen myötä kommunistinen puolue tuli (ainakin muodollisesti) sidotuksi voimassaolevaan lainsäädäntöön.¹⁶⁶ Uuteen perustuslakiin sisällytettiin myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tunnustettuja oikeuksia, erityisesti TSS-oikeuksia.¹⁶⁷ Kiina sitoutui myös kansainvälisellä tasolla ihmisoikeuksiin allekirjoittamalla ja ratifioimalla eräitä keskeisiä ihmisoikeussopimuksia.¹⁶⁸

Yllä kuvattujen muutosten taustalla on esitetty vaikuttaneen revolutionistisen politiikan epäonnistumiset: Maon politiikka oli johtanut maan köyhtymiseen ja puolueen arvovallan rakoiluun, minkä lisäksi se oli ajanut Kiinan kansainväliseen eristykseen aikana, jolloin se tuns

---

¹⁶¹ Copper 1988, 11.

¹⁶² Copper 1988, 10.

¹⁶³ Michael & Wu 1988, 4.

¹⁶⁴ Zhang 2011b, 774–775.

¹⁶⁵ Ks. esim. Armstrong 1993, 182–183.

¹⁶⁶ Wu 2002, 339–341.

¹⁶⁷ Vuoden 1982 perustuslakiin sisällytetyistä oikeuksista ks. Wu 2002, 341–346.

¹⁶⁸ Ks. Liite 1, josta käyvät ilmi YK:n ihmisoikeussopimukset, jotka Kiina on allekirjoittanut ja/tai hyväksynyt.

voimakasta uhkaa erityisesti entisen liittolaisensa Neuvostoliiton taholta.¹⁶⁹ Kiina ymmärsi, että taatakseen turvallisuutensa ja voidakseen nauttia niin sanottuun normaaliin kansainväliseen kanssakäymiseen kuuluvista eduista, sen olisi rakennettava suhteitaan Washingtoniin ja tämän osana noudatettava myös läntisen yhteisön sääntöjä.¹⁷⁰ Nämä Kiinan kansalliseen ja kansainväliseen hyvinvointiin ja kehitykseen kytkeytyvät tekijät johtivat kansallisiin reformeihin, ulkopoliittikan muutokseen ja lopulta Kiinan ja länsijohtoisen kansainvälisen yhteisön suhteiden normalisoitumiseen. Kuten Buzan toteaa, kyse oli tietyllä tavalla paluusta tasavallan aikaan, jolloin Kiina pyrki integroitumaan yhteisöön sisäisten (lainsäädännöllisten) uudistusten kautta. Se mikä kuitenkin erotti merkittävällä tavalla tasavallan aikaista sosialisatiota ja 1970-luvun jälkeistä aikaa oli Kiinan suhteellisessa vallassa tapahtunut muutos, ja sen myötä ulkoisen pakon väistyminen omaehtoisen kehityksen tieltä.¹⁷¹ Kiinan kylmän sodan aikainen sosialisatiokehitys vaikuttaisikin nojanneen vahvimmin laskelmointiin – ajatukseen, että suhteiden jälleenrakentaminen ja yhteisön normien noudattaminen hyödyttävät Kiinaa itseään. Tältä perustalta Kiina sosiaalistui jälleen osaksi yhteisöä hyväksyen monia poliittista ja taloudellista kanssakäymistä sääteleviä yhteisöllisiä normeja.¹⁷²

Edellisessä alaluvussa kuvattu kylmän sodan loppua kohden kiihtynyt kansainvälisen yhteisön sisäinen muutosprosessi toi kuitenkin pian uusia haasteita Kiinan ja kansainvälisen yhteisön suhteisiin. Kuten todettu, valtiosuhteita järjestävien ”tavanomaisten” normien ja sääntöjen hyväksyminen ei etenkaan enää sodan loppupuolella riittänyt turvaamaan valtion legitimitettä, vaan demokraattinen hallinto ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen nousivat määrittämään valtion asemaa ja legitimitettä. Kiina kohtasi voimistuneen ihmisoikeussolidarismin kansainvälisen kritiikin muodossa: bilateraalisuhteissaan Kiina joutui laajamittaisen arvosteluryöpyn kohteeksi, minkä lisäksi kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt ja muut merkittävät toimijat arvostelivat Kiinaa sen ihmisoikeusloukkauksista. Kansainvälisen kritiikin huippu sijoittui Kiinan ihmisoikeustilanteen kansainväliseen valokeilaan nostaneen vuoden 1989 Tiananmenin verilöylyn jälkeiseen aikaan.¹⁷³ Tätä on luonnehdittu siten nurinkuriseksi, että kritiikin aalto saavutti Kiinan aikana, jolloin maan kansalaisten elinolot olivat paremmat ja oikeudet laajemmat kuin kertaakaan Kiinan kansantasavallan historian aikana.¹⁷⁴ Kun otetaan huomioon kylmän sodan kääntyminen lännen voitoksi ja tätä seurannut ihmisoikeussolidarismin ”kulta-aika”, ei tämä kuitenkaan ole yllättävää.

¹⁶⁹ Kiinan kansainvälisestä asemasta ks. Armstrong 1993, 181; Bell 1984, 261. Maon politiikan kansallisista vaikutuksista ks. Wu 2002, 339–340.

¹⁷⁰ Armstrong 1993, 181; ks. myös Bell 1984, 261.

¹⁷¹ Buzan 2010, 12.

¹⁷² Buzan 2010, 13.

¹⁷³ Wachman 2001, 261–262.

¹⁷⁴ Wachman 2001, 266.

Tiananmenin tapahtumat käynnistivät monessa suhteessa uudenlaisen vaiheen Kiinan ihmisoikeuspolitiikassa ja myös Kiinan ja kansainvälisen yhteisön keskinäisissä suhteissa. On täten perusteltua käsitellä tapahtumia, jotka johtivat Tiananmenin mielenosoituksiin ja niiden väkivaltaiseen päätökseen sekä reaktioita, joita tapahtumat kansainvälisessä yhteisössä herättivät.

3.3. Tiananmenin tapahtumat ja niiden poliittiset seuraukset kansainvälisesti

Liikehdintä demokratian ja entistä laajempien ihmisoikeuksien ja kansalaisvapauksien puolesta alkoi Kiinassa 1970-luvun lopulla, jolloin moniin Kiinan kaupunkeihin ilmestyi niin kutsuttuja demokratiamuureja. Kyse oli eräänlaisista kansalaiskeskustelun areenoista, joissa yhteiskunnallisia mielipiteitä ja uudistusvaatimuksia esitettiin muureihin kiinnitettyjen julisteiden muodossa. Demokratia, ihmisoikeudet ja vaatimukset oikeudenmukaisuudesta Maon henkilökultin vahvistamiseen ja vaihtoehtoisen kulttuuriperinnön tuhoamiseen tähdänneen kulttuurivallankumouksen (1966–1976) uhreja kohtaan kuuluivat keskustelun keskeisiin teemoihin. Kiinassa elettiin kyseisenä aikana eräänlaista mielipiteen vapauden kultakautta, jonka mahdollisti Maon kuoleman jälkeinen valtataistelu ja lopulta puolueen johtoon ja Kiinan presidentiksi nousseen Dengin tavoittelema uudistusmielinen imago.¹⁷⁵

Vuosikymmen myöhemmin kansalaisaktivismi kohosi täysin uusiin mittasuhteisiin, kun yliopisto-opiskelijat nousivat vaatimaan joukoin erinäisiä yhteiskunnallisia uudistuksia. Alkuun opiskelijoiden vaatimukset koskivat sananvapautta, älymystön aseman parantamista ja menneiden vääryyksien korjaamista sekä laajalle levinneen korruption kitkemistä.¹⁷⁶ Opiskelijaliikehdintänä alkanut protestimieliä levisi pian muihin kansanryhmiin, minkä myötä tavoitteet muuttuivat yleisemmiksi vaatimuksiksi vaikutusmahdollisuuksista maan asioihin, mukaan lukien demokratiasta ja hallituksen kanssa käytävästä vuoropuhelusta.¹⁷⁷ Tämän kehityskulun taustalla vaikutti jo pidemmän aikaa kytentynyt tyytymättömyys Kiinan yhteiskunnallista ja taloudellista tilannetta kohtaan: 1980-luvun lopulle tultaessa Kiina kärsi monista polttavista ongelmista, joihin lukeutuivat niin nopean talouskasvun mukanaan tuoma inflaatio, korruptio ja eriarvoisuuden kasvu kuin jo mainitun kulttuurivallankumouksen jättämät traumat.¹⁷⁸ Tässä suhteessa ei voida pitää yllättävää, että tyytymättömyys kulminoitui Tiananmenin aukiolle keskittyneiksi massamielenosoituksiksi. Armeijan ja mielenosoittajien välisten väkivaltaisten yhteenottojen alettua laajat väkijoukot kuitenkin hälvenivät, ja aukiolle jäi pääasiassa vain opiskelijoita. Arvioiden mukaan armeijan

---

¹⁷⁵ Lee 1988, 182–183.

¹⁷⁶ Asikainen ym. 2009b, 79.

¹⁷⁷ Asikainen ym. 2009b, 72–73, 83.

¹⁷⁸ Asikainen ym. 2009a, 30.

suorittaman aukion sotilaallisen haltuunoton väkivaltaisuuksissa menehtyi joitakin satoja henkiä.¹⁷⁹ Vaikutuksiltaan kyse oli kuitenkin suuremmasta tragediasta, kuin mitä kuolleiden lukumäärä kenties antaa ymmärtää.

Tiananmenin aukion mielenosoitusten aseellinen tukahduttaminen herätti tyrmistystä länsimaissa, jotka odottivat Kiinan avautumisen ja sen toteuttamien monien taloudellisten uudistusten johtavan myös poliittiseen vapautumiseen.¹⁸⁰ Kylmä sota oli juuri päättymäisillään ja usko liberaalien arvojen voittokulkuun oli lännessä vankkumaton. Francis Fukuyama puhui tuolloin historian päätöksestä: liberalismiin aate oli kukistanut kilpailevat ideologiat ja koko ihmiskunta oli näin ollen matkalla kohti liberaalia demokratiaa – hallitsemisen viimeistä muotoa eli historian loppua.¹⁸¹ Reaktioiden voimakkuus tulee tätä taustaa vasten ymmärrettäviksi, mutta kansainvälisen yhteisön asennemuutoksen äkillisyys ja totaalisuus lienee silti yllättäen monet. Kuten aiemmin esitetty, Kiinan ja länsimaiden välit olivat lämmenneet 1970-luvulta alkaen, jolloin kansainvälisestä eristyksestä eroon pyristellyt Kiina oli ryhtynyt ottamaan askeleita kohti länsimaita ja tavoittelemaan länsijohtoisen yhteisön hyväksyntää. Tämä kehityskulku katkesi Tiananmenin tapahtumiin, jotka asettivat Kiinan ennenkokemattoman kansainvälisen arvostelun kohteeksi.

Kiinan kärkekkäimpiin arvostelijoihin lukeutui Yhdysvallat, joka tuomitsi välittömästi mielenosoitusten aseellisen tukahduttamisen ja määräsi Kiinaan kohdistettavaksi erinäisiä pakotteita. Alkuun pakotteet koskivat pääasiassa aseteknologian vientiä, mutta kongressin painostuksen alla pakotteet laajenivat myös ydinteknologiaa koskeviin rajoituksiin sekä erilaisiin talouspakotteisiin, joiden funktiona oli keskeyttää Kiinaan suuntautuva rahoitus. Opiskelijoiden ja heidän vaatimustensa puolelle asettunut Yhdysvallat ryhtyi lisäksi tarjoamaan maassa oleskelleille kiinalaisopiskelijoille pysyviä oleskelulupia.¹⁸² Clintonin kaudella Yhdysvaltain tiedusteluneuvostossa työskennellyt Kiina-asiantuntija Robert L. Suettinger on esittänyt Yhdysvaltojen pakotepolitiikan motiivina olleen halu rangaista Kiinaa, joka toimillaan oli loukannut demokraattisia arvoja.¹⁸³ Yhdysvaltojen reaktion onkin esitetty paisuneen suhteettomaksi juuri siitä syystä, että Tiananmenin tapahtumat järkyttivät amerikkalaista (mutta oletetusti globaaliksi matkalla olevaa) oikeudenmukaisuus- ja arvokäsitystä – amerikkalaisyleisön näkökulmasta Tiananmenin tapahtumat saivat ikään kuin vääränlaisen lopun.¹⁸⁴ Nykyisin yhä voimassaolevien aserajoitusten on katsottu nojaavan ikään kuin järkiperusteisempiin syihin, eli

¹⁷⁹ Asikainen ym. 2009a, 52–54.

¹⁸⁰ Naarajärvi 2009, 154; Wachman 2001, 266.

¹⁸¹ Fukuyama 1992.

¹⁸² Suettinger 2003, 67, 83–84.

¹⁸³ Suettinger 2003, 83–84.

¹⁸⁴ Madsen teoksessa Suettinger 2003, 84.

Taiwanin tilanteeseen ja Kiinan yleiseen ihmisoikeustilanteeseen sekä Yhdysvaltojen haluun säilyttää jonkinlainen vipuvarsi voimistuvaan Kiinaan.¹⁸⁵

Kiina joutui pakotepolitiikan ja paheksunnan kohteeksi myös multilateraaleilla foorumeilla. Johtavien teollisuusmaiden G7-ryhmä ilmoitti vuoden 1989 kesällä antamassaan julistuksessa jäädyttävänsä korkeantason tapaamiset ja lopettavansa asekaupan Kiinan kanssa, pidentävänsä kiinalaisten opiskelijoiden oleskeluoikeutta G7-ryhmään kuuluvissa valtioissa ja vaativan Maailmanpankin myöntämien uusien lainojen lykkäämistä. Merkittävää oli lisäksi silloisen ihmisoikeuskomission vähemmistöjen syrjintää ja suojelua käsittelevän alakomission antama päätöslauselma, jossa ilmaistiin huoli Tiananmenin tapahtumista ja niiden seuraamuksista sekä pyydettiin osoittamaan armeliaisuutta niille, jotka olivat menettäneet vapautensa Tiananmenin tapahtumien takia. Kyseinen päätöslauselma oli ensimmäinen turvallisuusneuvoston pysyvään jäseneseen kohdistunut päätöslauselma.¹⁸⁶

Tiananmenin tapahtumat johtivat tilanteeseen, jossa Kiinan hallintoregiimi kärsi sekä kansallisesti että kansainvälisesti vakavasta legitimeettikriisistä. Suettinger on jopa arvioinut, että Kiinan kommunistisen puolueen kansallisesti nauttima legitimeetti oli Tiananmenin tapahtumien jälkeen alhaisempi kuin koskaan aiemmin puolueen historian aikana.¹⁸⁷ Toisin kuin suhteellisen nopeasti murtunutta pakoteregimiä, voidaan legitimeettikriisiä ja siihen kytkeytyvää eräänlaista toisen luokan valtion asemaa pitää Tiananmenin tapahtumien pysyväisluonteisena seuraamuksena.

3.4. Yhteenveto

Tämän osion ensimmäisessä alaluvussa olen kuvannut ihmisoikeuksien historiallista kehitystä ja argumentoinut, että ihmisoikeuksien suojelu ja valtion hallintomuoto vaikuttavat valtioiden asemaan ja legitimeettiin kansainvälisessä yhteisössä. Olen pyrkinyt myös korostamaan sitä, kuinka ihmisoikeuksien historiallinen kehitys ja niihin liitetyt merkitykset kietoutuvat erottamattomaksi osaksi kansainvälistä politiikkaa. Kansainvälisen oikeuden instituutio muuttui osana kansainvälisen politiikan muutos- ja murroskautta, eikä mainitussa alaluvussa kuvattua kehityskulkua voida ymmärtää maailmanpoliittisesta kontekstista irrallaan.

Tämän osion kahdessa jälkimmäisessä alaluvussa olen käsitellyt Kiinan ja kansainvälisen yhteisön kohtaamisia, joita värittävät kansainvälisen yhteisön asettamat vaatimukset ja muutospaineet. Näiden historiallisten kohtaamisten huomioiminen nousee keskeiseksi pyrittäessä ymmärtämään

---

¹⁸⁵ Naarajärvi 2009, 170.

¹⁸⁶ Kent 1993, 190–191.

¹⁸⁷ Suettinger 2003, 68.

Kiinan kylmän sodan jälkeistä ihmisoikeuspoliittista linjaa. Erityisesti Tiananmenin tapahtumilla on ollut kauaskantoisia seurauksia, ja Tiananmen merkitsikin tietyllä tapaa käännekohtaa Kiinan ja kansainvälisen yhteisön keskinäisissä suhteissa. Tutkielmani analyysiosiossa arvioin, millaisiksi kansainvälisen ja kansallisen kritiikin kanssa samanaikaisesti voimistuneen Kiinan ihmisoikeuslinja ja maan sosialisatio kansainväliseen yhteisöön ovat kylmän sodan jälkeisenä aikana muodostuneet. Tätä ennen esittelen tutkielmani metodologisen kehyksen, jota hyödynnän tutkimuskysymyksiini vastaamisessa.

4. METODOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA: ANALYYTTINEN DISKURSSIANALYYSI

Tässä osiossa esittelen tutkimukseni metodologisen lähestymistavan, analyyttisen diskurssianalyysin. Ensiksi tarkastelen kuitenkin englantilaisen koulukunnan teorian metodologisia implikaatioita, joilla tarkoitan teoriaan sisältyviä olettamuksia ontologiasta, epistemologiasta ja erilaisista tutkimusmenetelmistä (alaluku 4.1.). Tämä on merkityksellistä siksi, että kyseiset olettamukset ovat ohjanneet minua tutkielmani metodologisessa valinnassa ja ne toimivatkin osaltaan perusteluina valitsemalleni metodologialle. Englantilaisen koulukunnan metodologisten lähtökohtien käsittelyn jälkeen siirryn tarkastelemaan diskurssianalyttisen tutkimuksen kehitystä ja edelleen sen perustavia lähtökohtaolettamuksia (alaluku 4.2.). Kiinnitän näihin lähtökohtiin erityistä huomiota siksi, että niiden kautta tulee selväpiirteisesti esiin diskurssianalyttisen tutkimuksen ja englantilaisen koulukunnan teorian välinen yhteys. Tämän jälkeen käsittelen niitä analyyttisen diskurssianalyysin yksityiskohtaisempia välineitä, joita hyödynnän pyrkiessäni vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja pohdin myös diskurssianalyttisen tutkimuksen rajoja eli sitä, minkälaisia vastauksia sen avulla voidaan löytää ja minkälaiset kysymykset jäävät vaille vastauksia (alaluku 4.3.). Osio päättyy lyhyeen yhteenvetoon (alaluku 4.4.).

4.1. Englantilaisen koulukunnan teoria ja metodologia: ontologisia, epistemologisia ja menetelmällisiä lähtökohtia

Konstruktivistit Martha Finnemoren mukaan syy siihen, miksi englantilainen koulukunta ei ole saanut jalansijaa Yhdysvalloissa, ja sen vaikutus on siten jäänyt maantieteellisesti rajalliseksi, on sen teoreettisten väittämien ja metodien epäselvyys. Metodien epäselvyydellä Finnemore viittaa koulukunnan metodologiseen pluralismiin ja sen tapaan lähes täysin sivuuttaa metodologiset kysymykset. Metodologiaa koskevan keskustelun puuttuminen on Finnemoren mukaan johtanut siihen, että jo koulukunnan tutkimusmetodien selvittäminen on haasteellista, samoin kuin tutkimustulosten arvioinnin kannalta välttämättömien tiedon kriteerien.¹⁸⁸ Siinä missä Finnemore pitää metodologista pluralismia ja siihen liittyvää koheesion ja selkeyden puutetta esteenä teorian vaikutusvallan kasvulle, näkee Buzan teoreettiseen pluralismiin kiinnittyvän metodologisen pluralismin muodostavan potentiaalisen ponnahduslaudan englantilaisen koulukunnan nousulle suurteoriaksi (grand theory).¹⁸⁹ Suhtautumisen englantilaisen koulukunnan metodologiseen pluralismiin voidaan hieman kärjistäen todeta olevan kaksijakoista: englantilaisen koulukunnan sisällä pluralismi on nähty rikkautena ja koulukunnan ulkopuolella heikkoutena.

---

¹⁸⁸ Finnemore 2001, 509–510.

¹⁸⁹ Buzan 2002, 479; Buzan 2004, 25.

On tosin huomattava, että metodologiaa koskevan keskustelun puute ja ”metodologinen hiljaisuus”,¹⁹⁰ kuten realisti Roger Spegele muotoilee, koskee pikemmin klassisen lähestymistavan edustajia kuin englantilaisen koulukunnan uudempaa sukupolvea. Useat uuden sukupolven teoreetikot ovat pyrkineet eksplikoimaan metodologisia lähtökohtiaan, mukaan lukien metodeja, joita he pitävät yhdenmukaisina englantilaisen koulukunnan kansainvälisen politiikan ”todellisuutta” koskevien näkemysten kanssa. Metodologisen pluralismin ylistäminen ei siis ole ollut varauksetonta, vaan sen merkityssisällön selittämistä ja tietynlaista demystifioimista on ryhdytty pitämään tärkeänä. Cornelia Navarin teos *Theorising International Society* (2009) kokoaa yhteen tämän hiljattain heränneen keskustelun annin, ja toimii myös pääasiallisena lähteenä tässä alaluvussa esittämilleni huomioille. Uuden sukupolven teoreetikoiden esimerkkiä seuraten, olen katsonut tarpeelliseksi sisällyttää tutkielmaani metodologisia kysymyksiä käsittelevän luvun, paitsi selventääkseni tutkielmani perustavia lähtökohtia, myös toivottaakseni osaltani metodologisen keskustelun tervetulleeksi. Vain metodologista keskustelua käymällä voidaan vastata esitettyyn kritiikkiin. Käsittelen täten seuraavaksi lyhyesti englantilaisen koulukunnan ontologiaa – oletan ontologisten lähtökohtien hahmottuneen pitkälti jo teoriaosion kautta – ja epistemologiaa sekä näistä kumpuavia menetelmiin kohdistuvia vaatimuksia ja rajoituksia.

Englantilaisen koulukunnan ontologisesta perustasta on esitetty erilaisia näkemyksiä.¹⁹¹ Valtavirtaista näkemystä edustanee kuitenkin ajatus siitä, että englantilaisen koulukunnan ontologia perustuu kansainvälisen yhteisön käsitteeseen, eikä metodien moninaisuus täten merkitse ontologioiden (tai epistemologioiden) moninaisuutta. Kansainvälisen yhteisön erityisstatuksesta kertoo jo klassisen lähestymistavan edustajien keskittyminen sen teoretisointiin. Tämä näkyy varsin selväpiirteisesti Bullin klassikkoteoksessa ja voidaankin esittää, että hänelle kansainvälisen yhteisön käsitteen kehittäminen muodosti keskeisen tavoitteen, jota myös kansainvälisen järjestelmän ja maailmanyhteisön käsitteiden erottaminen palvelivat. Kuten on käynyt ilmi, kansainvälisen yhteisön käsite pitää sisällään ajatuksen kansainvälisistä suhteista valtioiden välisten sosiaalisten suhteiden verkostona, edustaen siten valtiokeskeistä lähestymistapaa kansainvälisten suhteiden teoretisointiin.¹⁹²

Kansainvälisen yhteisön lähestymistavan valtiokeskeisyys ei merkitse sitä, että tutkimus kohdistuisi valtioihin *per se* vaan valtioiden katsotaan muodostavan ikään kuin puitteet tai rakenteen, jossa (valtiota edustavat) rationaaliset ja tavoitteelliset inhimilliset toimijat osallistuvat erilaisiin

---

¹⁹⁰ Spegele 2005, 97.

¹⁹¹ Richard Little on esimerkiksi esittänyt, että englantilainen koulukunta operoi kolmella eri ontologisella analyysitasolla. Ks. Little 2009.

¹⁹² Navari 2009a, 5.

kansainvälistä elämää konstituoiviin käytäntöihin ja prosesseihin.¹⁹³ Englantilaisen koulukunnan mielenkiinto suuntautuu näiden toimijoiden, erilaisten valtion nimissä toimivien henkilötahojen, muodostamien suhteiden tutkimukseen, ei niinkään teknisluontoisiin faktoihin.¹⁹⁴ Epistemologian tasolla tällainen tutkimuksellinen mielenkiinto näkyy siten, että kieli ja diskurssit nousevat materiaalisia faktoja tärkeämmiksi. Jackson ilmaisee asian seuraavasti: ”...kansainvälinen politiikka – kuten kaikki inhimillinen toiminta – koostuu pohjimmiltaan kielestä, joka on pääasiallinen väline sen [kansainvälisen politiikan] ilmaisemiseksi. Tutkiessamme kansainvälistä inhimillistä toimintaa tutkimme käytännöllisesti katsoen todellista kieltä, jolla ulkopolitiikka, sotilaalliset asiat, diplomatia, kansainvälinen kauppa, ja niin edelleen, ovat paitsi ilmaistu myös toteutettu”.¹⁹⁵ Kieli näyttäytyy täten ikään kuin ”kenttänä”, jolle kansainvälinen politiikka sijoittuu. Jotta tutkija voisi ymmärtää kansainvälisiä suhteita, tulee hänen kohdistaa huomionsa siihen, miten kansainvälistä politiikkaa tehdään kielen kautta ja sen keinoin. On kuitenkin huomattava, ettei tämä merkitse sitä, että materiaaliset faktat olisivat merkityksettömiä. Näin ei suinkaan ole – mistä todistavat jo Bullin nimeämät kansainvälisen yhteisön instituutiot – vaan kyse on pikemmin siitä, että kielen ja diskurssien ajatellaan merkityksellistävän materiaalisia faktoja ja siten jäsentävän koko kansainvälispoliittista todellisuutta.

Tällaiset lähtökohdat vaikuttavat myös tutkimusmetodeihin, rajaten osan menetelmistä pois, mutta jättäen myös tilaa valinnalle. Useampi tutkimusmenetelmä soveltuukin myös yllä kuvatuista lähtökohdista ammentavaan tutkimukseen. Yhteistä kansainvälisen yhteisön lähestymistavan tutkimusmenetelmille voidaan nähdä olevan tulkinnallinen ote ja pyrkimys ymmärtää inhimillisiä suhdeverkostoja ja toimintatapoja.¹⁹⁶ Tulkinnan ja ymmärtämisen sekä kielen nostamisesta etualalle seuraa, että tiukasti positivismiin kiinnittyvät menetelmälliset ratkaisut näyttäytyvät jokseenkin yhteensopimattomina kansainvälisen yhteisön lähestymistavan kanssa. Itse asiassa, jo englantilaisen koulukunnan tapa nostaa historia ja historiallinen ymmärrys keskeisiksi voidaan ajatella johtavan siihen, ettei säännönmukaisuuksien etsiminen tai mekanististen mallien kehittäminen istu järin saumattomasti teoriaan. Englantilaisen koulukunnan teoreetikoiden tapa kiinnittää huomiota

---

¹⁹³ Navari 2009a, 8–9.

¹⁹⁴ Jackson 2009, 21, 28.

¹⁹⁵ “...international relations – like all human activity – consists fundamentally of language which is a principal vehicle for its expression. In studying international human conduct we are in a basic sense studying the practical language by which foreign policy, military affairs, diplomacy, international commerce, and so on are not only expressed but are also carried on.” Suomennos JT. (Jackson 2009, 35–36.)

¹⁹⁶ Ks. esim. Navari 2009b, 42.

historiallisiin olosuhteisiin ja ymmärtää konteksti keskeisenä sosiaalista toimintaa selittävänä tekijänä ei juuri anna sijaa yleistyksille.¹⁹⁷

Edellä sanotusta voidaan johtaa myös toinen menetelmällinen raja: englantilaisen koulukunnan teoreetikoiden tapa ottaa kulloinenkin historiallinen konteksti ikään kuin annettuna ei varsinaisesti osoita kriittisten menetelmien suuntaan. Jacksonin mukaan kriittiset teoreetikot ovatkin syyttäneet englantilaisen koulukunnan edustajia *status quon* suojelemisesta ja poliittisesta konservatismista – keskittymisestä vallitsevien normatiivisten käytäntöjen ymmärtämiseen niiden muuttamisen sijaan.¹⁹⁸ Toisaalta ymmärtämisen voidaan kuitenkin ajatella olevan tietynlainen avain muutokseen, eikä ymmärtämistä ja emansipatorisia pyrkimyksiä täten välttämättä ole tarpeellista tai edes mielekäästä asettaa vastakkain. Kannanottojen ja politiikkasuositusten – olkoon ne sitten vallitsevien olojen muuttamisen tai säilyttämisen puolesta – voidaan ajatella olevan tehokkaimpia silloin, kun ne perustuvat aitoon ymmärrykseen vallitsevista olosuhteista ja asiainiloista. Itse asiassa, sellaiset kannanotot ja suositukset, jotka tutkija esittää tekemänsä tutkimuksen pohjalta, eli ymmärryksen saavutettuaan, eivät suinkaan ole englantilaisen koulukunnan sitoumusten kanssa yhteensopimattomia.¹⁹⁹ Kyse ei siis ole kriittisten(kään) kannanottojen periaatteellisesta välttelystä vaan pikemmin siitä, ettei tutkimusta valjasteta ennalta joidenkin tiettyjen tavoitteiden ajamiseen.²⁰⁰

4.2. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kehityksestä

Diskurssianalyysi²⁰¹ – tai diskurssiteoria, kuten Torfing ilmaisee – kehittyi 1970-luvun loppupuolella monitieteisenä rakennelmana, jossa hermeneuttinen ja lingvistinen tutkimus yhdistyivät yhteiskunta- ja politiikkatieteiden perustaviin tutkimuksellisiin lähtökohtiin.²⁰² Kehityksen taustavaikuttajana ja tietyllä tavalla sen mahdollistajana voidaan pitää filosofi Ludwig Wittgensteinin teoksen *Filosofisia tutkimuksia* (1958) innoittamaa analyttisen filosofian kielellisen käänteiden toista vaihetta ja siihen kytkeytyvää positivismiin yksinvallan murenemista.²⁰³ Käytännössä kaikkia tieteenaloja 1960-luvulle saakka hallinneen positivistisen tiedekäsityksen perustavana lähtökohtana oli oletamus siitä, että tieteen tulisi keskittyä tiukkojen kriteerien sääntelemään systemaattiseen havainnointiin, sillä vain tällä tavoin katsottiin voitavan saada

---

¹⁹⁷ Ks. Navari 2009a, 10.

¹⁹⁸ Jackson 2009, 25.

¹⁹⁹ Jackson 2009, 26.

²⁰⁰ Tästä ks. Bull 1977, xv; Jackson 2009, 26.

²⁰¹ Käytän tutkielmassani termiä *diskurssianalyysi* sen vakiintuneisuuden vuoksi. Termiä voidaan tosin pitää siten harhaanjohtavana, ettei kyse ole yhdestä yhtenäisestä menetelmästä, vaan pikemmin väljästi organisoituneesta teoreettis-metodologisesta kehityksestä.

²⁰² Torfing 2005, 1, 5.

²⁰³ Wittgensteinin ajattelusta ja sen vaikutuksista ks. Fierke 2002.

tieteellistä tietoa. Täsmällisten kriteerien sääntelemän havainnoinnin uskottiin johtavan säännönmukaisuuksien tunnistamiseen ja kausaalisuhteiden löytämiseen.²⁰⁴ Positivistien suhdetta kieleen voidaan kuvata instrumentaaliseksi: kieli nähtiin peilinä, joka kykenee heijastamaan autenttista kuvaa fyysisestä todellisuudesta. Kyseinen käsitys kielestä juontaa juurensa Wittgensteinin vuonna 1922 julkaistuun teokseen *Tractatus Logico-Philosophicus*, jonka myötä kieli nousi analyyttisen filosofian keskiöön ja jonka on myös esitetty aloittaneen kielellisen käänteän ensimmäisen vaiheen.²⁰⁵ Filosofian suurnimi Wittgenstein voidaan siis liittää sekä positivistista tiedekäsitystä osaltaan rakentaneeseen kielellisen käänteän ensimmäiseen vaiheeseen, että positivismiin yksinvalloin päättymiseen myötävaikuttaneeseen ja siten siis ensimmäiselle vaiheelle antiteettiseen kielellisen käänteän toiseen vaiheeseen.

Kielellisen käänteän toinen vaihe esitteli ajatuksen kielen käytöstä toimintana: Wittgenstein vertasi kielen käyttöä siirtojen tekemiseen pelissä, jota sääntelevät yhdessä sovitut säännöt. Materia, toiminta ja havainnot saavat merkityksensä jaettujen sääntöjen kautta, joten tullakseen ymmärretyksi kielenkäyttäjän on tunnettava yhteisölliset säännöt ja toimittava niiden muodostamien kehysten sisällä. Kielenkäyttäjä voi kuitenkin pyrkiä muokkaamaan tätä sääntöjen muodostamaa viitekehystä, liikkuen sen sisällä haluamaansa suuntaan. Näkemys kielestä objektiivisena ja passiivisena peilinä korvaantui täten ajatuksella kielen käytöstä yhteisöllisenä ja kontekstisidonnaisena toimintana ja vaikuttamisen tapana.²⁰⁶ Kansainvälisten suhteiden oppialalla tämä ajattelun muutos alkoi näkyä käytännössä vasta 1980-luvun puolivälissä, jolloin oppialan niin kutsuttu kolmas²⁰⁷ debatti käynnistyi. Debatissa vastakkain ovat – debatin voidaan siis yhä nähdä olevan käynnissä – positivistit ja kielellisen käänteän toisen vaiheen ajattelusta ammentavat postpositivistit.²⁰⁸ Postpositivistisiksi luokiteltavia suuntauksia yhdistää (positivismiin kokonaisvaltaisen kritiikin osana) kielen ja diskursiivisuuden korostaminen. Kuten Fierke esittää, debatti on muotoutunut pitkälti kysymykseksi siitä, onko kielen huomioiminen kansainvälisen politiikan tutkimuksessa tärkeää vai ei.²⁰⁹

Diskurssianalyttinen tutkimus on usein yhdistetty juuri postpositivistisiin teoriasuuntauksiin. Nimenomaisesti poststrukturalististen, postmodernististen, feminististen ja konstruktivististen teorioiden on esitetty jakavan mielenkiinnon diskurssianalyttiseen tutkimukseen, joka niin ikään

---

²⁰⁴ Kurki & Wight 2010, 22–23.

²⁰⁵ Fierke 2002, 332, 335.

²⁰⁶ Fierke 2002, 337–338.

²⁰⁷ Debattiin viitataan toisinaan myös oppialan neljäntenä debattina. Positivismiin ja postpositivismiin vastakkainasettelun ohella debattia on luonnehdittu selittämisen ja ymmärtämisen sekä rationalismin ja reflektivismin väliseksi debattiksi. Ks. Kurki & Wight 2010, 20.

²⁰⁸ Kurki & Wight 2010, 20.

²⁰⁹ Fierke 2002, 331, 351.

toimii kyseisiä teoreettisia suuntauksia yhdistävänä tekijänä. Tällaisista teoreettisista lähtökohdista tehty diskurssianalyttinen tutkimus on ollut korostetusti kriittistä.²¹⁰ Tämän voidaan nähdä johtaneen siihen, että kriittinen diskurssianalyysi on saanut tietynlaisen ylivallan kansainvälisen politiikan diskurssianalyttisessä tutkimuksessa. Tämä ei tosin ole tieteenalamme erityispiirre, vaan kuten Nelson Phillips ja Cynthia Hardy esittävät, ovat kriittiset tutkimukset verrattain yleisiä diskurssianalyttisten tutkimusten kentässä.²¹¹ On kuitenkin korostettava, etteivät diskurssianalyysin sovellusmahdollisuudet mitenkään eksklusiivisesti rajoitu edellä mainittuihin teoreettisiin suuntauksiin, eikä kansainvälisten suhteiden oppialalla tehdyn diskurssianalyttisen tutkimuksen tarvitse myöskään olla kriittistä. Seuraavaksi pyrin osoittamaan diskurssianalyysin olevan lähtökohdiltaan yhteensopiva myös kolmannen debatin ylittävän (ja sen alkaessa vielä varsin marginaalisessa asemassa olleen) englantilaisen koulukunnan ja sen metodologisten sitoumusten kanssa.

4.3. Määrittelyä ja perustavia lähtökohtia

Diskurssianalyysi voidaan määritellä usealla eri tavalla, riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä halutaan lähestyä. Mitään yhtä, yleisesti hyväksyttyä määritelmää ei voidakaan esittää. Eräs tapa jäsentää diskurssianalyysiä on määritellä se väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi, jonka puitteissa on mahdollista tehdä hyvinkin monenlaista tutkimusta. Tällainen määrittely korostaa diskurssianalyttisen tutkimuksen monialaisuutta – diskurssianalyysi ei ole homogeeninen tai tarkkarajainen tutkimusmetodi, vaan pikemmin eräänlainen ”sateenvarjokäsite” joukolle erilaisia tutkimussuuntauksia.²¹² Tässä yhteydessä ei ole tarpeen eritellä kaikkia diskurssianalyttisiä suuntauksia, vaan sen sijaan keskityn hahmottamaan diskursiivisten lähestymistapojen yhteisiä tieteenfilosofisia sitoumuksia ja lähtökohtaolettamuksia. Tarkasteluni perustana ovat suomalaisten diskurssianalyysin asiantuntijoiden, Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen tunnistamat diskurssianalyttisen viitekehyksen perustavat lähtökohtaolettamukset, jotka siis ovat diskurssianalyttisille lähestymistavoille yhteisiä.²¹³ Näiden lähtökohtien kautta hahmottuu diskurssianalyysin luonne pikemmin metodologiana kuin metodina – piirre, jonka on nähty erottavan diskurssianalyysin muista laadullisista tutkimusmenetelmistä.²¹⁴ Esittelen seuraavaksi kyseiset lähtökohtaolettamukset, keskittyen oman tutkimukseni kannalta keskeisimpiin lähtökohtiin.

---

²¹⁰ Milliken 1999, 225.

²¹¹ Hardy & Phillips 2002, 20.

²¹² Jokinen ym. 1993, 17.

²¹³ Ks. Jokinen ym. 1993, 17–18.

²¹⁴ Hardy & Phillips 2002, 3.

Ensiksi, diskurssianalyysin perustavana (ontologisena) lähtökohtana on ajatus kielen käytöstä sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Kielen käyttö ei toisin sanoen näydy vain instrumenttina, joka kuvaa maailmaa ja välittää siitä tietoa, vaan sen katsotaan merkityksellistävän eli konstruoivan sosiaalista todellisuutta.²¹⁵ Tästä seuraa, että sosiaalista todellisuutta ei katsota voitavan tutkia ”sellaisena kuin se on” vaan tutkijan on aina lähestyttävä sitä jostakin näkökulmasta käsin, tutkimuksen täten näyttäytyessä aina tietynlaisen merkityksellistämisen tuloksena.²¹⁶ Koska kieltä ja kielen käyttöä ei ymmärretä ikään kuin todellisuuden kuvana, ei diskurssianalyysissä keskitytä myöskään analysoimaan kielen käytön ulkopuolella mahdollisesti olevia asioita ja merkityksiä.²¹⁷ Täten esimerkiksi pohdinnat siitä, mitä tietyt sanavalinnat ja ilmaukset ”oikeasti” merkitsevät ja välittääkö kieli ”oikeaa” kuvaa niin kutsutusta ulkoisesta todellisuudesta jäävät diskurssianalyysin kiinnostusalueen ulkopuolelle. Kieli näyttäytyy itsessään merkityksellisenä tutkimuskohteena, jonka tulkinnan kautta voidaan saada tietoa kulloinkin tarkasteltavasta ilmiöstä tai asiasta. Tämän mukaisesti oletan Kiinan argumentaation välittävän ”aitoa” (mutta poliittisesti latautunutta, ks. jäljempänä) kuvaa sen suhtautumisesta kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja niiden kunnioitusta vaativaan kansainväliseen yhteisöön.

Keskittyminen kieleen ei tarkoita sitä, että kieli ja sen ulkopuolinen todellisuus erotettaisiin toisistaan tai että jälkimmäisen itsenäinen olemassaolo kielletäisiin. Erotteluiden sijaan diskurssianalyysi nojaa olettamukseen kielen ja sen ulkopuolisen todellisuuden yhteenkietoutuneisuudesta: sekä aineelliset että käsitteelliset (kielelliset) asiat tulevat tietoisuuteemme merkityksellistämisen kautta.²¹⁸ Lingvistisen ja ei-lingvistisen todellisuuden nähdään lisäksi olevan keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja tietynlaisessa riippuvuussuhteessa. Tästä todistaa muun muassa yhteiskunnallisten muutosten ja mullistusten tapaus synnyttää uudenlaisia puhetapoja ja käsitteitä ja edelleen vakiintuneita tapoja lähestyä näitä muutoksia.²¹⁹ Diskurssianalyttinen tutkimus ei siis edusta (ontologista) idealismia, vaan se pitää sisällään olettamuksen tietoisuudestamme, ajattelustamme ja kielestä riippumattoman materiaallisen todellisuuden olemassaolosta, mutta sillä ei katsota olevan kielen ulkopuolisia ”vaikutuksia”. Tämä tarkoittaa sitä, että materia ei itsessään saa aikaan toimintaa, vaan toimintavaikutukset voivat syntyä

---

²¹⁵ Jokinen ym. 1993, 18.

²¹⁶ Jokinen 1999, 39.

²¹⁷ Jokinen ym. 1993, 20.

²¹⁸ Jokinen ym. 1993, 21.

²¹⁹ Jokinen 1999, 40.

vain konstruoinnin kautta.²²⁰ Kuten tämän perusteella lienee selvää, diskurssianalyysi voidaan yhdistää saumattomasti kansainvälisen yhteisön lähestymistapaan.

Konstruointi on siten kulttuurisidonnaista, että kulttuurin – joka tässä yhteydessä on perusteltua ymmärtää laajasti – katsotaan muodostavan ikään kuin raamit, joiden sisällä merkityksellistäminen voi tapahtua. Kulttuurin rajaava ja mahdollistava vaikutus ilmenee siten, että voimme lähestyä tutkimiamme kohteita vain sellaisten merkitysten kautta, jotka ovat kulttuurillisesti mahdollisia eli jotka kulttuurimme ”tuntevat”. Merkitysten kulttuurilliseen rakentumiseen liittyy historiallisuus: merkitykset rakentuvat ajassa ja paikassa, ja ovat usein verrattain pitkien historiallisten prosessien tuloksia.²²¹ Tämä ajattelutapa tulee lähelle kansainvälisen yhteisön lähestymistapaa, jolle kulttuuri ja historia ovat myös keskeisiä analyysissä huomioon otettavia tekijöitä. Diskurssianalyysin korostama reflektoinnin tärkeys tulee tässä yhteydessä ymmärrettäväksi: koska tutkija ei voi irrottautua kulttuuristaan ja tutkimastaan sosiaalisesta todellisuudesta on tärkeää pohtia sitä, missä määrin itse tutkijana kuvaa asioita totunnaisella tavalla ja uusintaa siten vallitsevia käsityksiä.²²²

Toiseksi, diskurssianalyysin perustaviin lähtökohtiin lukeutuu ajatus merkityssysteemien kirjosta. Termi viittaa ajatukseen sosiaalisen todellisuuden moninaisista kasvoista: todellisuus rakentuu lukuisten erilaisten, sekä toisiaan tukevien että keskenään kilpailevien, merkityssysteemien kautta.²²³ Merkitysten kirjo eroaa erityyppisten keskustelujen ja aineistojen välillä: lakiteksteistä ja oikeuskäytännöstä muodostuva oikeudellinen diskurssi on esimerkiksi tavanomaisesti suhteellisen yhdenmukainen ja ristiriidaton, kun taas poliittisiin diskursseihin liittyy usein voimakkaampia vaihteluita ja keskenään konfliktioivia merkityksenantoja. Ympäristöpolitiikan diskursseja analysoineen Maarten Hajerin mukaan ympäristödiskurssia – jolla tässä yhteydessä viitataan koko kansainväliseen ympäristöpoliittiseen keskusteluun – ei esimerkiksi voida ymmärtää yhtenä koherenttina diskurssina vaan monimerkityksellisenä, usean eri tieteenalan diskursseista aineksia ottavana kokonaisuutena.²²⁴ Merkitysten moninaisuus tulee hyvin ymmärrettäväksi kun otetaan huomioon se moninainen joukko erilaisia toimijoita, jotka (etenkin poliittiseen) merkityksellistämiseen osallistuvat. Merkitysten moninaisuus liittyy kuitenkin myös saman toimijatahon kielen käyttöön ja jopa yksittäisiin teksteihin.²²⁵ Suonisen mukaan jokaisen toimijan arkipäiväinen kielen käyttö onkin luonteeltaan moniäänistä ja vaihtelevaa ja mahdollisesti myös

---

²²⁰ Torfing 2005, 18.

²²¹ Jokinen 1999, 39.

²²² Jokinen ym. 1993, 23–24.

²²³ Jokinen ym. 1993, 24.

²²⁴ Hajer 1997, 44–45.

²²⁵ Yksittäisestäkin lehtiutisesta voidaan löytää useita, hyvinkin ristiriitaisia, merkityksiä. Ks. Jokinen ym. 1993, 25.

ristiriitaista. Tätä selittää se, että kielen kautta voidaan tehdä erilaisia asioita ja tuottaa erilaisia seurauksia.²²⁶

Merkitykset eivät ole ikään kuin valmiina tutkimusaineistoissa, vaan ne ovat aina tutkijan tulkintatyön tuloksia.²²⁷ Tässä tulkintatyössä on kyse kiinnostuksen suuntaamisesta ja oman näkökulman etsimisestä, ja siten se on luonteeltaan aina valikoivaa. Tätä havainnollistaa Norman Fairclough'n tapa erottaa tekstin merkityspotentiaali tekstistä esitetystä tulkinnasta: merkityspotentiaali on Fairclough'n mukaan usein heterogeeninen, monialainen ja kompleksi, jolloin tekstit näyttäytyvät ambivalentteina, ja siten avoimina monille erilaisille tulkinnoille. Tulkitsijat usein kukistavat tämän ambivalenttiuden keskittymällä tulkinnassa johonkin tiettyyn merkitykseen tai kapeaan joukkoon vaihtoehtoisia merkityksiä.²²⁸ Kaikkia merkityksiä ei siis tulkinnassa voida tavoittaa, vaan siinä aktualisoituu yleensä vain jokin tai joitakin merkityksiä, tutkijan valinnan mukaisesti. Tämä nostaa luonnollisestikin perustelut keskeiseen rooliin. Kuten Jokinen, Juhila ja Suoninen toteavat, kyse on viime kädessä perustellun, tutkijan ja aineiston väliseen dialogiin pohjaavan, tulkinnan esittämisestä.²²⁹ Tätä periaatetta, tulkintojen läpinäkyvää ja huolellista perustelemista, pyrin myös itse analyysissäni toteuttamaan.

Kolmantena diskurssianalyysin perustavana lähtökohtana voidaan pitää ajatusta toiminnan kontekstisidonnaisuudesta. Analyysin kannalta tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuskohteita tulisi tarkastella siinä ajassa ja paikassa, johon ne sijoittuvat. Siitä, miten tämä käytännössä tulisi ymmärtää, ei kuitenkaan vallitse yksimielisyyttä: kontekstilla voidaan esimerkiksi viitata lauseyhteyteen, välittömään puhe- ja vuorovaikutustilanteeseen tai kulttuurin kokonaiskehykseen.²³⁰ Näistä jälkimmäinen, kulttuurinen konteksti, nousee tässä tutkielmassa keskeisimpään rooliin. Pyrin suhteuttamaan tulkintaani sekä Kiinan kansalliseen että kansainvälisen yhteisön kulttuuriseen kontekstiin, jolla viitataan yhteisön arvo- ja normikäsityksiin ja niistä kumpuaviin yhteisöllisiin sääntöihin ja tapoihin. Kuten on käynyt ilmi, englantilaisen koulukunnan teoria tukee vahvasti tämänkaltaista tutkimuksellista lähestymistapaa. Koulukunnan teoreetikoiden tapa ymmärtää ihmiset sosiaalisina olentoina johtaa ikään kuin vääjäämättä siihen, että sosiaalisen kontekstin huomioiminen näyttäytyy välttämättömänä sosiaalisen toiminnan ymmärtämiseksi.²³¹

---

²²⁶ Suoninen 1993, 48.

²²⁷ Jokinen ym. 1993, 28.

²²⁸ Fairclough 1992, 75.

²²⁹ Jokinen ym. 1993, 28.

²³⁰ Jokinen ym. 1993, 30–32.

²³¹ Ks. Navari 2009a, 10.

Kulttuurisen kontekstin huomioimista voidaan pitää myös siksi tärkeänä, että sen voidaan ajatella määrittävän sitä, mikä on mahdollista ja sopivaa. Tällä tavoin ymmärrettynä kulttuuri rajoittaa siis paitsi tutkijan tulkintarepertuaaria, myös tutkimuskohteena olevia tekstejä. Fairclough'n diskurssianalyysin voidaan muun muassa nähdä nojaavan tämänkaltaiseen ajatteluun. Hänen mukaansa diskurssien tulkintaa ja tuottamista ohjaa sosiaalisten olosuhteiden muodostama konteksti, johon lukeutuu sekä välitön tilannekonteksti, että kaukaisemmat institutionaaliset ja sosiaaliset rakenteet.²³² Usein tutkijat keskittyvät tosin vain tilannekontekstiin, laajemman yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin jäädessä tutkimuksessa taka-alalle. Fairclough'n mukaan näin ei tulisi olla, sillä diskurssien ja niiden tuottamistapojen muutosten ymmärtäminen edellyttää usein juuri sosiokulttuurisen kontekstin tasolla liikkuvaa analyysiä. Esimerkiksi joukkotiedotuksen diskurssin muutokset ovat Fairclough'n mukaan ymmärrettävä osana laajempia yhteiskunnallisten suhteiden ja kulttuuristen arvojen muutoksia.²³³ Voidaan siis esittää, että konteksti jollain tapaa kirjoittuu aina teksteihin ja muokkaa niitä, mistä johtuen se tulisi myös huomioida tutkimuksessa. Omassa tutkimuksessani tekstien tuottamista ohjaavana kontekstina näyttäytyy ennen kaikkea mainittu kansainvälisen yhteisön kulttuurinen konteksti, jonka ymmärrän juuri tietynlaista toimintaa edellyttäväksi toimintakehykseksi.

Osana sen tarkastelua, miten aineisto suhteutuu laajempiin kulttuuriin tapoihin, normeihin ja uskomuksiin voidaan pohtia myös sitä, miten tekstit puolustautuvat mahdollisilta kulttuuriin konventioihin nojaavilta vasta-argumenteilta. Mahdolliseen kritiikkiin vastaaminen ja sen ennalta torjuminen ei tarvitse olla luonteeltaan mitenkään selväpiirteistä, teksteistä suoraan luettavissa olevaa. Kyse on pikemmin sellaisten kuvaustapojen tunnistamisesta, joissa tuotetaan itsestä – tämän tutkielman tapauksessa Kiinan valtiosta – yleisistä (negatiivisista) stereotypioista poikkeavaa ja niitä hälventävää kuvaa.²³⁴ Analyysissä on täten mahdollista ottaa konteksti huomioon luovillakin tavoilla ja etsiä yhteyksiä, jotka eivät suoraan ole teksteistä havaittavissa. Tekstin ja kontekstin välistä yhteyttä ei kuitenkaan tulisi viedä ikään kuin liian pitkälle. Toisin sanoen, tekstien sisältöä ei ole mielekäästä selittää kausaalisesti kontekstilla – konteksti rajaa ja mahdollistaa, mutta ei suoraan aiheuta toimintaa.²³⁵ Toiminta, jollaiseksi siis myös puhe diskurssianalyysisessä tutkimuksessa ymmärretään, syntyy toimijoiden päätösten, ei joidenkin ulkoisten rakenteiden tuloksena.²³⁶ Tällä tavoin ymmärrettynä myös Kiinan ihmisoikeuspoliittinen argumentaatio näyttäytyy poliittisten päätösten tuotoksena, joka ei suoraan ole kansainvälisen yhteisön kulttuurista johdettavissa.

---

²³² Fairclough 2001, 20–21.

²³³ Fairclough 1997, 71–73.

²³⁴ Jokinen ym. 1993, 33.

²³⁵ Tästä ks. Jokinen ym. 1993, 35.

²³⁶ Torfing 2005, 15.

Kaksi viimeistä Jokisen, Juhilan ja Suonisen tunnistamaa diskurssianalyttisen tutkimuksen perustavaa lähtökohtaoletusta ovat olettamukset toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin ja kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta. Oletuksista ensiksi mainittu viittaa ajatukseen siitä, ettei analyysiä tulisi kohdistaa yksilöihin ja heidän intentioidensa ja motiiviansa paljastamiseen, vaan tutkimus tulisi suunnata sen tarkasteluun, miten merkitykset rakentuvat erilaisissa konteksteissa. Merkitykset voivat olla moninaisia, ja toimijat saattavatkin esimerkiksi tuottaa monenlaisia, myös keskenään ristiriitaisia, minäkuvia. Tämä moninaisuus otetaan tutkimuksen kohteeksi, eikä tavoitteena siis ole ”aidoimman” tai ”totuudenmukaisimman” minäkäsityksen tai muun kuvauksen löytäminen.²³⁷ Kiinan ihmisoikeuspoliittisen argumentaation analyysissä tämän voidaan ajatella tarkoittavan sekä mahdollisten pluralististen että solidarististen elementtien huomioimista, mahdollisine ristiriitaisuuksineen ja päällekkäisyyksineen. Viimeiseksi, diskurssianalyysin perustaviin lähtökohtiin lukeutuu ajatus kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta: kielen käyttö ymmärretään toimintana, joka rakentaa sosiaalista todellisuutta ja saa aikaan erilaisia vaikutuksia.²³⁸ Kielen kautta on mahdollista vaikuttaa esimerkiksi arvojen, asenteiden ja uskomusten muutokseen sekä saada aikaan muutoksia sosiaalisissa suhteissa ja toimintatavoissa.²³⁹ Tässä tutkimuksessa kyseinen ajattelutapa näkyy siten, että ymmärrän Kiinan ihmisoikeuspoliittisen argumentaation politiikan tekemisenä, tietynlaista ”Kiina-kuvaa” ja kansainvälistä yhteisöä tuottavana toimintana.

4.4. Diskurssianalyysi tässä tutkielmassa ja lähestymistavan rajoista

Yllä kuvattujen lähtökohtaolettamusten sisään mahtuu joukko erilaisia diskurssianalyttisiä suuntauksia. Näitä suuntauksia on ryhmitelty diskurssianalyttisessä kirjallisuudessa eri tavoin. Tässäkin tutkielmassa omaksuttua kriittisten ja analyttisten tutkimusten erottelua voidaan pitää yhtenä perustavanlaatuisimmista jaotteluista.²⁴⁰ Olen nimennyt tässä tutkielmassa omaksumani lähestymistavan analyttiseksi diskurssianalyysiksi tehdäkseni eron tutkimuksiin, joissa lähtökohtana ovat erinäiset emansipatoriset pyrkimykset, kuten joidenkin ennalta määriteltyjen hallinta- ja alistussuhteiden paljastaminen ja muuttaminen.²⁴¹ Tässä tutkielmassa analyttinen-kriittinen-jaottelu palvelee tätä nimenomaista tarkoitusta, eikä tavoitteenani ole tehdä täydellistä pesäeroa kriittiseen diskurssianalyysiin. Ymmärrän kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin

---

²³⁷ Jokinen ym. 1993, 37–38.

²³⁸ Jokinen ym. 1993, 41–42.

²³⁹ Fairclough 2003, 8.

²⁴⁰ On korostettava, ettei jaottelu kriittiseen ja analyttiseen diskurssianalyysiin tarkoita sitä, että nämä olisivat jollain tapaa yhtenäisiä kategorioita.

²⁴¹ Kriittisen diskurssianalyysin lähtökodista lisää ks. Jokinen & Juhila 1999, 86.

välisen eron Hardyn ja Phillipsin tavoin, eli dikotomian sijaan hahmotan diskurssianalyttisen tutkimuksen jatkumon muodossa, jolloin kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin välinen ero näyttäytyy aste- tai painotuserona.²⁴² Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että analyttisessä tutkimuksessa voidaan huomioida myös sellaisia elementtejä, jotka ”kuuluvat” kriittisen tutkimuksen kenttään ja päinvastoin. Tässä tutkielmassa tämä näkyy siten, etten sivuuta (kriittiseen diskurssianalyysiin yhdistettäviä) vallan ja valtasuhteiden merkitystä analyysissäni. Tällaista yhdistelevää lähestymistapaa on myös muiden tutkijoiden piirissä pidetty mahdollisena.²⁴³

Tutkielmani perustavana lähtökohtana on siis analyttisen otteen mukaisesti aineistolähtöisyys, eli pyrin lukemaan ja tulkitsemaan primääriaineistoani avoimesti, ilman ennalta asetettuja (poliittisluontoisia) tavoitteita ja päämääriä.²⁴⁴ En täten analyysissäni pyri argumentoimaan Kiinan ihmisoikeusteorian puolesta tai sitä vastaan. Kuten aiemmin esitetty, tällainen tutkimuksellinen lähtökohta on yhtenevä englantilaisen koulukunnan teorian kanssa (teoriaa värittäneistä normatiivisista konflikteista huolimatta), ja esimerkiksi Buzan pyrkii nimenomaan erottamaan normien teoretisoinnin normatiivisesta teoretisoinnista.²⁴⁵ Aineistolähtöisyyden osana pyrin olemaan sensitiivinen hierarkia- ja valtasuhteille, joiden (teoriani mukaisesti) tulkitsen vaikuttavan kansainvälisessä yhteisössä. Valta- ja hierarkiasuhteiden huomioimisen on mahdollista ajatella kuuluvan analyysiin osana kontekstin huomioimista, joka niin ikään esiteltiin edellä diskurssianalyttisten suuntausten yhteisenä lähtökohtana. Vallan voidaan ymmärtää olevan jollain tapaa aina osa toimijoiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Täten vaikka *valta*, *valtasuhteet* ja *vallan harjoittaminen* on tapana luokitella kriittisen diskurssianalyysin käsitteiksi,²⁴⁶ voidaan ne ottaa osaksi myös analyttistä tutkimusta. Näin siis ilman, että tavoitteeksi asetettaisiin vallitsevan sosiaalisen järjestyksen haastaminen ja muuttaminen.

Käytännössä näistä lähtökohdista tehtävä analyysi kannustaa aineiston huolelliseen ja läpinäkyvään analyysiin. Kuten Jokinen ym. esittävät, kyse ei kuitenkaan ole aineistona toimivien tekstien ominaisuuksien mekaanisesta kirjaamisesta, vaan rohkeus tehdä perusteltuja tulkintoja kuuluu keskeisenä osana diskurssianalyysiin.²⁴⁷ Aineistoon perustuvia tulkintoja on kuitenkin mahdollista

---

²⁴² Hardy & Phillips 2002, 20; Ks. myös Jokinen & Juhila 1999, 55.

²⁴³ Jokinen & Juhila esittävät esimerkiksi, etteivät kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi välttämättä sulje toisiaan pois, vaan tutkija voi omaksua elementtejä myös toisesta orientaatiosta joko tietoisien valinnan kautta tai aineistonsa johdattamana. Ks. Jokinen & Juhila 1999, 87. Jørgensen & Phillips toteavat myös, että eri diskurssianalyttisten suuntausten elementtejä on mahdollista yhdistellä. Parhaimmillaan tällainen ”moniperspektiivinen” tutkimus johtaa myös laajan ja monialaisen ymmärryksen kehittymiseen. Ks. Jørgensen & Phillips 2002, 4.

²⁴⁴ Ks. Jokinen & Juhila 1999, 86.

²⁴⁵ Buzan 2004, 14.

²⁴⁶ Ks. esim. Jokinen & Juhila 1999, 86.

²⁴⁷ Jokinen ym. 1993, 28.

tehdä vasta sitten, kun aineisto on tullut tutkijalleen tutuksi. Aineistoon tutustumisen voidaan ajatella alkavan ikään kuin sen pintatason tarkastelulla. Fairclough on tämän mukaisesti erottanut diskurssianalyysin kolme vaihetta tai ulottuvuutta, joista ensimmäinen on nimenomaan tekstin muodollisiin ominaisuuksiin, kuten sanavalintoihin, kielioppiin ja tekstin rakenteisiin keskittyvä kuvailu. Tätä seuraavat ikään kuin tekstin syvätasolla operoivat tulkinta ja selittäminen.²⁴⁸ Omassa tutkimuksessani painopiste on kahdessa jälkimmäisessä vaiheessa, mutta kiinnitän huomiota myös valitsemani aineiston muodollisiin ominaispiirteisiin. Aineiston muodollisten ominaisuuksien esiin tuomista voidaan pitää perusteltuna siksi, että ne toimivat eräänlaisina tulkinnan ja selittämisen rakennuspalikoina.

Osana aineistoni tulkintaa tunnistan diskursseja, jotka Jokinen ym. määrittelevät ”verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta”.²⁴⁹ Kyse on siis sellaisten kontekstisidonnaisten kuvaustapojen tunnistamista, joissa tuotetaan sosiaalista todellisuutta tietyllä tavalla. Diskurssien (tai merkityssysteemien) tunnistaminen ei ole analyysin päätepiste tai irrallinen osa, vaan se kytkeytyy osaksi pohdintaa siitä, mitä diskursseihin liittyvillä lausumilla pyritään tekemään, eli millaisia funktioita niillä on.²⁵⁰ Funktioiden tulkinnassa ei ole olemassa oikeita tai vääriä ratkaisuja, vaan kyse on ennemminkin joidenkin potentiaalisten merkitysten aktualisoitumisesta ja toisten jäämisestä huomiotta.²⁵¹ Tämä palautuu kielen monimerkitykselliseen luonteeseen ja siihen, etteivät diskurssit ole teksteissä valmiina tai aina edes helposti löydettävissä (ks. edellinen luku). Tämän mahdollisesti herättämää epäilyä tulkintojen tieteellisestä arvosta voidaan perustelujen kautta pyrkiä hälventämään.

Tutkimukseni tavoitteena on tarjota yksi mahdollinen näkökulma siihen, millaisiksi Kiinan suhtautuminen kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja sen sosialisatio kansainväliseen yhteisöön ovat kylmän sodan jälkeisenä aikana muodostuneet. Korostettakoon, ettei pyrkimyksenäni ole päästä keskustelun lopettaviin kaiken kattaviin totuuksiin, vaan tehdä perusteltuja tulkintoja. Toinen diskurssianalyysin välinein tutkimusaineistoani analysoiva henkilö päätyisi todennäköisesti erilaisiin tulkintoihin, hänen itsensä näköiseen analyysiin. Diskurssianalyttisen tutkimuksen voidaankin sanoa olevan aina tekijänsä näköinen. Tätä voidaan pitää sekä diskurssianalyysin heikkoutena, että sen rikkautena. Diskurssianalyysiä soveltava tutkija ei toisin sanoen kykene tarjoamaan luonnontieteellisen tiedon kriteerit täyttävää ”kliinistä” luentaa valitsemastaan aiheesta,

---

²⁴⁸ Fairclough 2001, 21–22.

²⁴⁹ Jokinen ym. 1993, 27.

²⁵⁰ Suoninen 1993, 54–55.

²⁵¹ Suoninen 1993, 56.

mutta toisaalta hänen on mahdollista päästä ainutkertaisten tulkintojen ääreen. On kuitenkin korostettava, ettei diskurssianalyysi metodologiana suinkaan kannusta tutkijalähtöisyyteen aineiston kustannuksella. Aineisto toimii tulkintojen perustana, ja viime kädessä niiden arvioinnin välineenä.

4.5. Yhteenveto

Olen tämän osion alaluvuissa esitellyt diskurssianalyyttistä tutkimusta ja esittänyt, että se soveltuu tutkielmani teoriaan sisäänkirjoitettuihin ontologiaa, epistemologiaa ja erilaisia tutkimusmenetelmiä koskeviin olettamuksiin. Diskurssianalyyttinen tutkimus ei kuitenkaan suinkaan ole ainoa teoriana tukema lähestymistapa tutkimusaineiston analysointiin. Teoriani asettamien ”vaatimusten” ohella katson, että analyyttinen diskurssianalyysi on mielekäs lähestymistapa tämän tutkielman primääriaineiston analysointiin siksi, että se jättää soveltajalleen moneen muuhun lähestymistapaan verrattuna ikään kuin vapaat kädet. Kuten on käynyt ilmi, diskurssianalyysi ei tarjoa aineiston analysointiin soveltajaansa vaihe vaiheelta ohjaavaa yksityiskohtaista tai mekaanista tekniikkaa. Diskurssianalyysi ei näin ollen myöskään itsessään rajaa tulkintoja, vaan päinvastoin sallii moninaisten merkitysten esiin nostamisen.

Diskurssianalyysin anti on yksityiskohtaisten mallien ja tekniikoiden sijaan siinä, että se ohjaa katsetta tietyllä tavalla, kehottaen aineiston ja tutkijan väliseen avoimeen dialogiin ja sen pohjalta tehtäviin perusteltuihin tulkintoihin. Nämä tavoitteet rakentuvat tutkimuksen läpinäkyvyydelle, eli tutkimusta ohjaavien lähtökohtaolettamusten esiin tuomiselle. Omaa tutkimustani ohjaavat (alaluvussa 4.3. käsittelemäni) diskurssianalyyttisen tutkimuksen kieltä ja sen luonnetta koskevat teoreettiset otaksumat.

5. TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY JA AINEISTON ANALYYSI

Tämän osion tarkoituksena on esitellä tutkielmani primääriaineisto (alaluku 5.1.) ja löytää vastauksia tutkimuskysymyksiini (alaluvut 5.2.–5.5.). Englantilaisen koulukunnan teoria muodostaa ikään kuin raamit analyysilleni, eli luen primääriaineistoani osana laajempaa kertomusta yhteisten arvojen, sääntöjen ja instituutioiden varaan rakentuneesta valtioiden muodostamasta kansainvälisestä yhteisöstä. Metodologiset suuntaviivat analyysilleni tarjoaa edellisessä osiossa esitelty analyytinen diskurssianalyysi. Näistä lähtökohdista käsin syvennyn primääriaineistostani esiin nouseviin merkityksiin ja tunnistan primääriaineistostani diskursseja. Olen sisällyttänyt tämän osion alalukuihin runsaasti suoria lainauksia pyrkimyksenäni näin lisätä tulkintojeni luotettavuutta. Olen suomentanut kaikki suorat lainaukset itse. Alkuperäisellä kielellä olevat versiot olen sijoittanut alaviitteisiin.

5.1. Aineiston esittely

Diskurssianalyysin monialaisuus ulottuu myös analysoitavaan aineistoon, eli diskurssianalyttisen tutkimuksen aineistoksi soveltuu hyvin monen tyyppisiä tekstiaineistoja, aina kaunokirjallisuudesta uutisteksteihin ja haastatteluihin. Tämän tutkimuksen primääriaineistoon kuuluu Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaa käsitteleviä Kiinan valtion virallisia asiakirjoja (White Papers) ja Kiinan YK:n yleiskokouksessa ja sen alaisessa kolmannessa komiteassa esittämiä puheita.

Kiinan valtioneuvoston informaatiotoimisto on julkaissut Kiinan valtion virallisella verkkosivustolla maan ihmisoikeuspolitiikkaa käsitteleviä asiakirjoja vuodesta 1991 lähtien. Tähän mennessä on julkaistu yhteensä kymmenen valtiotason ihmisoikeuspolitiikassa saavutetun edistyksen esittelyyn keskittyvää asiakirjaa.²⁵² Näistä asiakirjoista primääriaineistooni kuuluvat seuraavat kuusi asiakirjaa (julkaisuvuosi suluissa): Human Rights in China (1991), The Progress of Human Rights in China (1995), Fifty Years of Progress in China's Human Rights (2000), China's Progress in Human Rights in 2004 (2005), Progress in China's Human Rights in 2009 (2010) ja Progress in China's Human Rights in 2012 (2013). Mainittakoon, että Kiinan valtioneuvoston informaatiotoimisto on julkaissut lisäksi joukon temaattisia ihmisoikeusasiakirjoja, jotka keskittyvät yksittäisiin ihmisoikeuksiin/oikeuksien ryhmiin ja ihmisoikeuskehitykseen tietyllä alueella (erit. Tiibetissä). Olen rajannut tällaiset asiakirjat tutkimukseni ulkopuolelle, mutta niiden olemassaolo on

---

²⁵² Ennen vuotta 2010 julkaistut asiakirjat ovat saatavissa ainoastaan Kiinan valtion vanhemmalta, toistaiseksi rinnakkaisena toimivalta, verkkosivustolta (http://english1.english.gov.cn/official/2005-08/17/content_24165.htm). Vuodesta 2010 alkaen julkaistut asiakirjat ovat saatavissa (myös) Kiinan valtion uudelta verkkosivustolta (<http://english.gov.cn/archive/whitepaper/>).

maininnan arvoista sikäli, että ne kertovat osaltaan ihmisoikeuksiin keskittyvien asiakirjojen volyyymistä.

Ihmisoikeusasiakirjat ovat verkkosivustolla luettavissa sekä kiinankielisinä että englanninkielisinä. Tässä tutkielmassa analysoin englanninkielisiä versioita yllä mainituista ihmisoikeusasiakirjoista. Sujuvan kiinan kielen taidon puuttuessa en voi ottaa kantaa kiinankielisten ja englanninkielisten versioiden sisällölliseen vastaavuuteen. Otaksun, että kiinankieliset ja englanninkieliset versiot eivät kuitenkaan ole identtisiä – jo Wittgensteinin (myöhemmässä tuotannossaan) esittämä ajatus kielestä yhteisöllisenä ja kontekstisidonnaisena toimintana ja vaikuttamisen tapana kertoo siitä, että käännöksissä joitakin merkityksiä katoaa aina ja uusia tulee tilalle. Analysoin primääriaineistoni ihmisoikeusasiakirjoja kuitenkin olettaen, että ne ovat YK-aineistoa selvemmin suunnattu (myös) kiinalaiselle yleisölle. Oletan siis, että englanninkieliset versiot ovat asiasisällöltään vähintäänkin samansuuntaisia kuin kiinalaisille suunnatut kiinankieliset versiot.

Ihmisoikeusasiakirjat jakautuvat pääsääntöisesti yksittäisiä ihmisoikeuksia, oikeuksien ryhmiä (TSS-oikeudet ja KP-oikeudet), erityisten ihmisryhmien, kuten naisten ja lasten, vammaisten sekä etnisten vähemmistöjen oikeuksia ja Kiinan kansainvälistä ihmisoikeustoimintaa käsitteleviin lukuihin. Eri vuosina julkaistut asiakirjat sisältävät keskenään erilaisia lukuja, eivätkä asiakirjat ole siis sisällöltään täysin yhteneväisiä. Jokainen primääriaineistoni ihmisoikeusasiakirja sisältää kuitenkin KP-oikeuksia käsittelevän luvun ja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta myös TSS-oikeuksia, olemassaolon oikeutta ja Kiinan kansainvälistä ihmisoikeustoimintaa käsittelevän luvun. Ihmisoikeusasiakirjojen kautta on mahdollista hahmottaa Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaa ikään kuin kokonaisvaltaisesti, ja tunnistaa niin maan ihmisoikeuspolitiikkaa ohjaavia keskeisiä periaatteita kuin sen yleisiä suuntaviivoja.

Ihmisoikeusasiakirjojen ohella primääriaineistooni kuuluu yhteensä 24 Kiinan YK:n yleiskokouksen ja (pääasiassa) sen alaisen kolmannen komitean istunnoissa esittämää puhetta. Analysoin myös valitsemieni puheiden englanninkielisiä versioita. Olen kerännyt aineistoni YK:n ylläpitämän UNBIS -tietokannan (UN Bibliographic Information System) Index to Speeches -osiosta. Tutkimukseeni soveltuvan aineiston etsimisessä käytin tietokannan hakukonetta, jonka avulla rajasin hakutulokset yleiskokouksen istuntoihin, joissa termi ”ihmisoikeudet” esiintyi ja joihin Kiina oli osallistunut. Tämän rajauksen jälkeen jäljelle jäi 260 istuntoa. Näistä istunnoista tutkimukseni ulkopuolelle rajautuivat ne istunnot, joissa Kiinan edustaja ei ollut käyttänyt

puheenvuoroa.²⁵³ Tätä edelleen laajaksi jäänyttä aineistoa rajasin tutkimuskysymysteni ohjaamana, eli pyrin löytämään asettamieni tutkimuskysymysten kannalta mahdollisimman relevanttia aineistoa. Valitsin toisin sanoen puheita, joiden avulla saatoin tehdä päätelmiä Kiinan ”yleisestä” suhtautumisesta ihmisoikeusnormeihin, kansainväliseen yhteisöön ja sen toimintaan ihmisoikeuksien alueella sekä puheita, joissa Kiina kuvasi itseään ihmisoikeustoimijana. Lyhyiden kommenttien sijaan suosin hieman pidempiä puheenvuoroja, jotka tarjosivat tulkintojen tueksi laajemman tekstikontekstin. Aineiston rajaamisessa kiinnitin lisäksi huomiota ajalliseen ulottuvuuteen, eli pyrin valitsemaan aineistoa suhteellisen tasaisesti tutkimukseni kattamalta ajanjaksolta.

Kolmannen komitean toiminta on keskittynyt pitkälti nimenomaan ihmisoikeuskysymyksiin, joiden osalta se toimii läheisessä yhteydessä YK:n toisen ”ihmisoikeusfoorumin”, ihmisoikeusneuvoston kanssa. Kolmas komitea kuulee ihmisoikeusneuvoston erityismekanismeja, eli riippumattomia asiantuntijoita ja työryhmiä, käsittelee niiden laatimia raportteja, käy keskustelua erilaisista valtioiden esiin nostamista ihmisoikeuskysymyksistä ja äänestää erilaisista päätöslauselmaehdotuksista. Kolmannen komitean käsittelemien päätöslauselmaehdotusten joukkoon kuuluu myös yksittäisten valtioiden ihmisoikeustilannetta koskevia päätöslauselmaehdotuksia (ns. maakohtaiset päätöslauselmaehdotukset).²⁵⁴ Kolmannessa komiteassa kulloinkin käsiteltävät kysymykset rajaavat luonnollisestikin Kiinan argumentaatiota, eikä sen näin ollen ole mahdollista esitellä ihmisoikeuspolitiikkaansa yhtä laaja-alaisesti kuin ihmisoikeusasiakirjoissa.

Tutkimuksen kattavuuden ja luotettavuuden lisäämiseksi pidin mielekkäänä sisällyttää primääriaineistooni erityyppistä aineistoa. Ihmisoikeusasiakirjoilla ei ole välitöntä, fyysistä kohdeyleisöä, mutta niiden julkaisutavasta johtuen voidaan vastaanottajayleisön ajatella olevan hyvinkin laaja. Ihmisoikeusasiakirjojen kautta Kiinan on mahdollista puhutella niin kotimaista kuin kansainvälistä yleisöäkin. Kiinan YK:ssa esittämä argumentaatio tapahtuu sen sijaan valtiosuhteiden välittömässä kontekstissa, ja suuntautuu näin ollen suoraan kansainväliselle yhteisölle. Primääriaineistooni kuuluvien kahden erilaisen aineistotyyppin kautta tavoitteenani on löytää mahdollisimman kattavia ja relevantteja vastauksia tutkimuskysymyksiini. Analyysiä tehdessäni pyrin kiinnittämään huomiota siihen, onko Kiinan valtion verkkosivustolla julkaistuissa virallisissa

---

²⁵³ Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mielekästä analysoida sitä, miksi Kiina ei tietyissä istunnoissa käyttänyt puheenvuoroa. Syvemmässä tutkimuksessa tätä voitaisiin kuitenkin pitää tarkoituksenmukaisena, sillä myös hiljaisuus voi kertoa paljon. Istuntojen läpikäynnin perusteella voidaan todeta, että yleisesti ottaen Kiina osallistuu keskusteluun aktiivisesti, eikä maa jää sanattomaksi etenkin joutuessaan kritiikin kohteeksi.

²⁵⁴ General Assembly of the United Nations: Social, Humanitarian & Cultural - Third Committee.

asiakirjoissa ja sen YK-areenalla esittämä argumentaatio yhteneväistä, vai onko aineistojen välillä mahdollista tunnistaa sisällöllisiä eroja.

5.2. Uhridiskurssi

Tässä alaluvussa esittelen *uhridiskurssiksi* nimeämäni puhutavan, joka esiintyy primääriaineistossani voimakkaimpana välittömästi Tiananmenin tapahtumia seuranneina vuosina. Tässä alaluvussa nostankin etupäässä primääriaineistostani esiin tekstejä, jotka sijoittuvat ajallisesti näiden tapahtumien läheisyyteen. Otan erityisesti käsittelyyn vuoteen 1991 sijoittuvan Human Rights in China -asiakirjan, jossa Kiina pyrkii selventämään ihmisoikeuspolitiikkansa perusteita kansainväliselle yhteisölle. Tämä tavoite ilmaistaan asiakirjassa kiertelemättä: ”Auttaaksemme kansainvälistä yhteisöä ymmärtämään ihmisoikeustilannetta sellaisena kuin se on Kiinassa, esitämme seuraavan lyhyen kuvauksen Kiinan perusasennoitumisesta ja ihmisoikeuskäytännöistä.”²⁵⁵ Kuten edellisessä alaluvussa esitin, ymmärrän kyseisen asiakirjan – muiden ihmisoikeusasiakirjojen tavoin – kuitenkin myös kansalliselle yleisölle suunnattuna puheenvuorona. Human Rights in China -asiakirjaa on perustellusti luonnehdittu Kiinan vastaukseksi Tiananmenin mielenosoitusten aseellista tukahduttamista seuranneeseen kansainväliseen kritiikkiin.²⁵⁶

Kymmenen teemaluvun muodossa Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaa esittelevän vuoden 1991 asiakirjan ensimmäinen luku käsittelee olemassaolon oikeutta, jonka jo luvun otsikossa esitetään olevan ”ensisijainen oikeus, jonka puolesta Kiinan kansa on pitkään taistellut”. Oikeus olemassaoloon on kehitysmaiden ”muotoilema” ihmisoikeus, jota ei sellaisenaan ole turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Kiina tosin hakee olemassaolon oikeudelle tukea ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 3 artiklasta, joka turvaa oikeuden elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Olemassaolon oikeus on kuitenkin sisällöltään 3 artiklaa laaja-alaisempi, sillä se kattaa myös oikeuden riittävään vaatetukseen ja ravintoon. Olemassaolon oikeuden ”vastineena” voitaisiin näin pitää ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 3 artiklaa ja tietyin rajoituksin 27(1) artiklaa.²⁵⁷

---

²⁵⁵ ”In order to help the international community understand the human rights situation as it is in China, we present the following brief account of China's basic position on and practice of human rights.” Suomennos JT. (Human Rights in China, Johdanto.)

²⁵⁶ Ks. esim. Wachman 2001, 268.

²⁵⁷ Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 25(1) artikla turvaa myös oikeuden huolenpitoon tahdosta riippumattoman toimeentulon menetyksen varalta, jota Kiinan muotoilema olemassaolon oikeus ei kata.

Olemassaolon oikeuden esitetään vuoden 1991 ihmisoikeusasiakirjassa olevan yleismaailmallisesti tärkein ihmisoikeus, ja historiallisten syiden takia sen turvaamisen kerrotaan olevan myös ensimmäinen askel Kiinan ihmisoikeusongelmien ratkaisemisessa. Historialliset syyt viittaavat tässä yhteydessä Kiinan menneisyyteen suurvaltojen vaikutusvallan alaisena, käytännössä itsemääräämisoikeutensa menettäneenä valtiona. Asiakirjassa tätä ”vanhan Kiinan” ajaksi nimettyä aikaa kuvaillaan yksityiskohtaisesti ja kerrotaan kaunistelemattomaan sävyyn niin joukkomurhista ja muista kiinalaisten kärsimistä vakavista ihmisoikeusloukkauksista kuin henkisestä nöyryytyksestä ja rankaisemattomuudesta:

Ulkomaiset valloittajat nauttivat ”ekstraterritoriaalisuutta” noina päivinä. Joulukuun 24. päivänä, 1946 William Pierson, amerikkalainen sotilas, raiskasi Pekingin yliopiston opiskelija Shen Chongin, mutta kiinalaisten suureksi nöyryytykseksi, amerikkalaiset yksipuolisesti julistivat rikollisen syyttömäksi ja vapauttivat hänet. (Suomennos JT.)²⁵⁸

Vuonna 1885, ulkomaiset valloittajat laittoivat kyltin French concession -kaupunginosassa sijaitsevan puiston sisäänkäynnin eteen; kiinalaisten räikeäksi nöyryyttämiseksi siinä luki ”kiinalaisilta ja koirilta pääsy kielletty. (Suomennos JT.)²⁵⁹

Ihmisoikeusrikkomuksia ja kiinalaisten alentavaa kohtelua koskevien kuvausten tulkitsen rakentavan uhridiskurssia, jonka keskeisenä sisältönä on viesti siitä, että vieraan vallan alla kiinalaiset kärsivät räikeistä ihmisoikeusrikkomuksista: kiinalaisia tapettiin julmasti, raiskattiin rangaistuksetta ja heidän ihmisarvoaan loukattiin sumeilematta. Uhridiskurssia rakentavien lausumien funktiona voidaan ymmärtää olevan perustan vieminen ulkomaiselta kritiikiltä. Ulkovaltojen ihmisoikeusrikkomusten kuvailun kautta voidaan pyrkiä osoittamaan, ettei imperialistisen menneisyyden omaavilla länsimailla ole oikeutta puuttua Kiinan nykyiseen ihmisoikeustilanteeseen ja tuomita Kiinaa kansalaistensa ihmisoikeuksien loukkaamisesta. Ulkovaltojen ihmisoikeusrikkomusten kuvailu saa ulkomaisen kritiikin näyttämään tekopyhältä, ja siten luonteeltaan perusteettomalta.

Toisentyyppinen tapa, jolla Kiina konstituoidaan uhrin positioon, on Kiinan kuvaaminen kehitysmaana. Vuoden 1991 asiakirjassa Kiinan kerrotaan olevan yhä kehitysmaa, jota määrittää ”takaperoinen taloudellinen ja kulttuurinen kehitys”.²⁶⁰ Asiakirjassa tähdennetään myös elintason

---

²⁵⁸ The foreign aggressors enjoyed "extraterritoriality" in those days. On December 24, 1946 Peking University student Shen Chong was raped by William Pierson, an American GI, but, to the great indignation of the Chinese people, the criminal, handled unilaterally by the American side, was acquitted and released. (Human Rights in China, luku 1.)

²⁵⁹ In 1885, foreign aggressors put up a signboard at the entrance of a park in the French concession; in a blatant insult to the Chinese people, it read, "Chinese and dogs not admitted". (Human Rights in China, luku 1.)

²⁶⁰ Human Rights in China, luku 3.

jäävän Kiinassa huomattavasti kehittyneistä maista jälkeen.²⁶¹ Kiinan rajalliset resurssit ja niihin kytkeytyvä kehityksensäasteus toimivat ”historiallisten syiden” ohella perusteena olemassaolon oikeuden ja TSS-oikeuksien priorisoinnille. Vuoden 1991 asiakirjassa näiden oikeuksien priorisoinnin taustalla painotetaan olevan myös kansan tahto: ”Kehitysmaiden kansalaisille oikeus olemassaoloon ja oikeus taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kehitykseen ovat edelleen keskeisimmät ihmisoikeudet. Oikeus kehitykseen tulisi siten huomioida ensimmäiseksi”.²⁶²

Sen lisäksi, että materiaaliset oikeudet ovat ensisijaisia, luovat ne Kiinan mukaan edellytykset muiden ihmisoikeuksien toteuttamiselle. Vuoden 1991 asiakirjassa tämä todetaan seuraavasti: ”[...] etusija tulisi antaa kehitysmaiden kansalaisten olemassaolon ja kehityksen oikeuden turvaamiselle, siten luoden välttämättömät olosuhteet ihmisille kaikkialla maailmassa nauttia erilaisista ihmisoikeuksista”.²⁶³ Ihmisoikeuksien toteuttaminen kytketään näin valtion kehityksensäasteeseen – *erilaisten* ihmisoikeuksien toteuttaminen edellyttää valtiolta riittäviä resursseja. Vielä selvemmin ihmisoikeuksien ja kehityksen välinen yhteys tulee esiin seuraavassa Kiinan edustajana YK:n yleiskokouksen 53. istuntokauden 87. istunnossa (1998) toimineen Qin Huasun lausunnossa: ”Köyhyys on pääasiallinen ihmisoikeuksien toteuttamisen este, kehityksen luodessa perustan ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelulle”.²⁶⁴ Kiinan kehityksensäasteus toimiikin selityksenä myös ihmisoikeuksien toteutumisen puutteille: ”Kehityksensäasteena Kiina ei ole vielä saavuttanut kaikkien perusvapauksien ja ihmisoikeuksien täyttää toteutumista [...]”, toteaa Kiinan edustajana kolmannen komitean 23. istunnossa (2005) toiminut Wang Guangya.²⁶⁵ Vuoden 1991 asiakirjassa todetaan vastaavasti Kiinalla kehityksensäasteena olevan ”[...] vielä paljon tehtävää kansalaistensa taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten oikeuksien laajentamiseksi”.²⁶⁶

Kiina saadaan yllä kuvatuilla tavoilla näyttämään materiaalistien olosuhteiden uhrina, joka ei kykene toteuttamaan ihmisoikeuksia niin hyvin ja kokonaisvaltaisesti kuin se kenties tahtois. Maalla ei ole muuta mahdollisuutta kuin toteuttaa ihmisoikeuksia omista lähtökohdistaan käsin. Kiinan kehitysongelmia ja niistä johtuvia priorisointeja sekä ihmisoikeuksien toteutumisen ongelmia

---

²⁶¹ Human Rights in China, luku 1.

²⁶² ”To the people in the developing countries, the most urgent human rights are still the right to subsistence and the right to economic, social and cultural development. Therefore, attention should first be given to the right to development.” Suomennos JT. (Human Rights in China, luku 10.)

²⁶³ “[...] priority should be given to the safeguarding of the right of the people of the developing countries to subsistence and development, thus creating the necessary conditions for people all over the world to enjoy various human rights.” Suomennos JT. (Human Rights in China, luku 10.)

²⁶⁴ ”Poverty is the main impediment to the realization of human rights, while development constitutes the basis for the promotion and protection of human rights.” Suomennos JT. (Qin 1998, 20.)

²⁶⁵ ”As a developing country, China had not yet achieved the full realization of all fundamental freedoms and human rights [...]” Suomennos JT. (Wang 2005, 11.)

²⁶⁶ “[...] much remains to be done to further expand the people's economic, cultural and social rights.” Suomennos JT. (Human Rights in China, luku 3.)

koskevien kuvausten voidaan ajatella toteuttavan samaa funktiota kuin ulkovaltojen ihmisoikeusrikkomuksia koskevien kuvausten, eli ne pyrkivät osaltaan viemään pohjaa ulkomaiselta kritiikiltä. Lausumat viestittävät, että Kiina ei voi toteuttaa ihmisoikeuksia samalla tavoin kuin kehittyneet länsimaat, eikä Kiinaa tällöin myöskään tulisi arvioida länsimaisten kriteerien mukaisesti.

Kolmannen komitean 53. istunnossa (1989) Kiinan edustajana toiminut Ding Yuan Hong kuvasi puheenvuorossaan ihmisoikeuksia koskevia mielipide- ja painotuseroja vääjäämättömiksi. Dingin mukaan ”[...] on hyväksyttävä, että maailmassa jossa erilaiset järjestelmät, kulttuurit ja ideologiat elävät rinnakkain, ihmisoikeuksien käsitettä ja tulkintaa koskevat näkemykset eroavat”.²⁶⁷ Vuoden 1991 ihmisoikeusasiakirjassa sama asia ilmaistaan toteamalla, ettei yksikään valtio voi toteuttaa ja suojella ihmisoikeuksia irrallaan omasta historiastaan ja taloudellisista, poliittisista ja kulttuurillisista realiteeteistaan.²⁶⁸ Kiinan edustajana kolmannen komitean 31. istunnossa (2000) toiminut La Yifan esittää puolestaan suoraan, että ihmisoikeuksien toteuttaminen riippuu taloudellisesta kehityksestä, poliittisista rakenteista, kulttuurisista käytänteistä, historiallisista perinteistä ja uskonnosta.²⁶⁹ Vuoden 1995 ihmisoikeusasiakirjassa näkemyserojen ja erilaisten käytäntöjen olemassaoloa luonnehditaan niin ikään normaaliksi.²⁷⁰ Pääasiallinen jakolinja vaikuttaisi Kiinan mukaan kulkevan nimenomaan kehitysmaiden ja kehittyneiden valtioiden välillä: ”Eri valtioilla on erilainen kehityksen taso; on normaalia, että heillä on mielipide-eroja ihmisoikeusasioissa”, toteaa Kiinan edustajana kolmannen komitean 44. istunnossa (2005) toiminut La Yifan.²⁷¹ Lan vuoden 2000 puheessaan listaamista tekijöistä taloudellinen kehitys näyttäytynee Kiinalle siis keskeisimpänä erottavana tekijänä. Ajatus erilaisten ihmisoikeuksien toteuttamistapojen ”normaaliudesta” ja vaatimukset valtioiden erilaisten lähtökohtien kunnioittamisesta toistuvat samansisältöisinä ihmisoikeusasiakirjoissa ja Kiinan YK-areenalla esittämässä argumentaatiossa ja ne myös säilyvät Kiinan argumentaatiossa koko tutkimukseni kattaman ajanjakson.

Kehittyneiden valtioiden ja kehitysmaiden välinen jakolinja ei kuitenkaan Kiinan mukaan pelkisty ihmisoikeuksien luonnetta ja niiden priorisointia koskeviin näkemyseroihin, vaan kyse on perustavammanlaatuisista ongelmista, kuten vuoden 1991 asiakirjasta käy ilmi: “[...] Kiina on

---

²⁶⁷ “[...] it must be accepted, in a world where different systems, cultures and ideologies coexisted, that views should differ on the concept and interpretation of human rights.” Suomen JT. (Ding 1989, 12.)

²⁶⁸ Human Rights in China, luku 10.

²⁶⁹ La 2000, 7.

²⁷⁰ The Progress of Human Rights in China, luku 10.

²⁷¹ “Different countries had different levels of development; it was normal for them to have differences over human rights issues.” Suomen JT. (La 2005, 3.)

tiukasti vastustanut ihmisoikeuksien käyttämistä minkään valtion toimesta omien arvojensa, ideologian, poliittisten standardien ja kehitysmallin myymiseksi, ja minkään valtion puuttumista muiden valtioiden sisäisiin asioihin ihmisoikeuksien verukkeella, erityisesti kehitysmaiden sisäisiin asioihin, ja tällä tavoin loukaten monien kehitysmaiden suvereniteettia ja kunniaa”.²⁷² Kiina tunnistaa näin ihmisoikeuksien taipuvan poliittisiin tarkoituksiin, ja katsoo erityisesti kehitysmaiden joutuneen ihmisoikeuksien valepukuun puettujen perusteettomien puuttumistoimien kohteiksi. Kehitysmaiden sorto ei siis Kiinan mukaan ole päättynyt kolonialismin päättymistä seuranneena valtioiden muodollisen tasa-arvoisuuden aikana.

Kiina katsoo joutuneensa itse puuttumistoimien kohteeksi ennen kaikkea poliittisen järjestelmänsä takia. Kolmannen komitean 53. istunnossa (1989) puhunut Ding Yuan Hong otti puheessaan kantaa Kiinassa kiellettyä puheenaiheena edelleen oleviin ja ihmisoikeusasiakirjoissa mainintaa vaille jääviin Tiananmenin tapahtumiin, ja esitti myös näitä tapahtumia seuranneessa kansainvälisessä kritiikissä olleen ihmisoikeuksien sijaan kyse politiikasta – länsimaiden pyrkimyksestä horjuttaa Kiinan sosialistista järjestelmää: ”[...] joukko länsimaita on syyttänyt Kiinaa demokratialiikkeen tukahduttamisesta ja ihmisoikeusloukkauksista. Todellisuudessa, eräät merkittävät länsimaat, heidän sekaantumisensa ja vallankumouksellisten elementtien tukemisen kautta, pyrkivät muuttamaan Kiinan sosialistista järjestelmää”.²⁷³ Kiinan edustajana kolmannen komitean 56. istunnossa (1989) toiminut Chen Shiqiu jatkaa samoilla linjoilla todeten, että perustava syy Yhdysvaltojen ja muiden länsimaiden Kiinaan Tiananmenin tapahtumien jälkeen kohdistamalle kritiikille oli näiden valtioiden pettymys siitä, ettei Kiina ollut omaksunut länsimaiden toivomaa poliittista järjestelmää ja muutoksia, eikä alistunut tiibetiläisten separatistien vaateisiin.²⁷⁴

Myös Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaan myöhemmin aikoina kohdistuneessa arvostelussa on Kiinan mukaan ollut kyse pyrkimyksistä muuttaa maan poliittista järjestelmää. Kolmannen komitean 41. istunnossa (1994) Kiinaa edustanut Wang Xue Xian luonnehtii Kiinaa ihmisoikeuksien varjolla kritisoivien valtioiden harjoittavan poliittista painostusta ”pyrkimyksenään estää kehitystä ja pakottaa Kiinan kansa luopumaan järjestelmästä, jonka he ovat valinneet”.²⁷⁵ Luonnehdittuaan

---

²⁷² “China has firmly opposed to any country making use of the issue of human rights to sell its own values, ideology, political standards and mode of development, and to any country interfering in the internal affairs of other countries on the pretext of human rights, the internal affairs of developing countries in particular, and so hurting the sovereignty and dignity of many developing countries.” Suomennos JT. (Human Rights in China, luku 10.)

²⁷³ “[...] a number of Western countries had accused China of suppressing the democratic movement and violating human rights. In reality, certain major Western countries, through their interference and their support of subversive elements, were attempting to alter China's socialist system.” Suomennos JT. (Ding 1989, 13.)

²⁷⁴ Chen 1989, 4.

²⁷⁵ “[...] in an attempt to impede development and compel the Chinese people to renounce the system they had chosen.” Suomennos JT. (Wang 1994, 9.)

Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaan kohdistuvaa arvostelua perusteettomaksi maan edustajana kolmannen komitean 35. istunnossa (2013) toiminut Wang Min toteaa puolestaan: ”Heidän [eräiden länsimaiden] todellinen tarkoitus oli muuttaa Kiinan poliittista järjestelmää ja uudelleenohjata Kiinan kehityskulkua [...].”²⁷⁶ Kiina vaikuttaisi näin olevan hyvin tietoinen ihmisoikeuksien ja demokratian välisestä yhteydestä – ihmisoikeussolidarismina aiemmin esitellyn ajattelutavan ilmenemisestä läntisessä yhteisössä.

Länsimaiden puuttumistoimien vastustaminen näyttäytyy kolmannessa komiteassa Kiinan toimintaa ohjaavana kantavana periaatteena. Kiina argumentoi kolmannessa komiteassa järjestelmällisesti maakohtaisia päätöslauselmaehdotuksia vastaan, joiden se katsoo suuntautuvan kehitysmaiden poliittiseen painostamiseen ”naming and shaming” -politiikan keinoin.²⁷⁷ Tällaiset toimintatavat eivät Kiinan mukaan edesauta ihmisoikeuksien toteutumista, vaan päinvastoin lietsovat jännitteitä kansainvälisessä yhteisössä. Vuoden 1995 ihmisoikeusasiakirjassa tämä esitetään seuraavasti: ”Kansainvälisellä areenalla he käyttävät ihmisoikeuksia keinona saada kehitysmaat alistumaan ja keinona hegemonian ja valtapolitiikan tavoittelemiseksi, yllyttäen poliittista konfrontaatiota ihmisoikeuksien alalla”.²⁷⁸ Lisäksi puuttumistoimet ovat Kiinan mukaan kansainvälisen oikeuden vastaisia: kolmannen komitean 53. istunnossa (1989) Kiinaa edustanut Ding toteaa puheessaan, että muiden valtioiden poliittisia järjestelmiä ja ideologiaa vastaan tosiasiasa suuntautuva kritiikki on paitsi ihmisoikeuksien vastaista, rikkoo se myös vakavasti kansainvälisiä suhteita säänteleviä normeja. Ding jatkaa toteamalla, että YK:n peruskirjan suvereniteettiperiaatetta rikkovat valtiot ansaitisivat Kiinan sijaan tulla tuomituiksi.²⁷⁹ Suvereniteettiperiaate kiinnittyy näin keskeisesti uhridiskurssiin, periaatteen saadessa tukea sekä ihmisoikeuksien varjolla toteutettuja perusteettomia puuttumistoimia koskevista kuvauksista, että, suoremmin, mainitusta YK:n peruskirjasta.

Kiinalle kysymys ihmisoikeuksien ja suvereniteetin keskinäisestä suhteesta ratkeaa jälkimmäisen hyväksi. Vuoden 1991 asiakirjassa tämä tuodaan esiin muun muassa esittämällä vaatimuksen siitä, että valtioiden olisi luovuttava suvereniteetistaan ihmisoikeuksien alalla, olevan kansainvälisen oikeuden vastainen.²⁸⁰ Kiina ei tunnusta ihmisoikeuksien valtiollista suvereniteettia kaventavaa vaikutusta – Kiinalle ihmisoikeudet ovat valtiollisen suvereniteetin piiriin kuuluvia, kansallisen lainsäädännön kautta sisältönsä saavia oikeuksia. Kansainvälisessä ihmisoikeustoiminnassa

²⁷⁶ “Their real purpose was to change China’s political system and reroute its development path [...]” Suomennos JT. (Wang 2013, 6.)

²⁷⁷ Ks. mm. Xie Bohuan puheenvuoro kolmannen komitean 46. istunnossa (Xie 2005, 6) ja 47. istunnossa (Xie 2005, 9).

²⁷⁸ “On the international stage they take human rights as a means to compel developing countries to submit and a means to pursue hegemony and power politics, encouraging political confrontations in the human rights field.” Suomennos JT. (The Progress of Human Rights in China, luku 10.)

²⁷⁹ Ding 1989, 13.

²⁸⁰ Human Rights in China, luku 10.

kansainvälisen yhteisön tulisikin kolmannen komitean 35. istunnossa (2013) puhuneen Wangin sanoin ”tiukasti noudattaa YK:n peruskirjan periaatteita ja päämääriä, mukaan lukien valtiollisen suvereniteetin kunnioittamista, puuttumattomuutta toisten sisäisiin asioihin, ylläpitäen rauhaa ja vastustaen aggressiota, edistäen tasa-arvoa ja vastustaen valtopolitiikkaa”.²⁸¹ Suorasukaiset vaatimukset valtiollisen suvereniteetin ja sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteen kunnioittamisesta ovat vahvasti läsnä Kiinan YK-areenalla esittämässä argumentaatiossa koko tutkimukseni kattaman ajanjakson ja ihmisoikeusasiakirjoissa aina vuoden 2000 asiakirjaan saakka.

Sen lisäksi, että uhridiskurssissa keskeisessä roolissa olevat kuvaukset länsimaiden ihmisoikeusrikkomuksista ja ihmisoikeuksien politisoimisesta tarjoavat Kiinalle keinon murentaa siihen kohdistuvan kritiikin perustaa ja perusteen (YK:n peruskirjan ohella) puolustaa eräänlaista *laissez-faire* kansainvälisen ihmisoikeustoiminnan mallia, toteuttanevat ne myös toisenlaista funktiota. Projisoimalla viholliskuvat Kiinan sisäisiin asioihin sekaantuviin, imperialistista politiikkaa harjoittaviin ulkovaltoihin, voidaan myös luoda nationalismia. Kiinalaisen nationalismin ensisijaisena kohteena ja identiteettiä rakentavana toisena ovat kiistatta länsimaat, ja aivan erityisesti Yhdysvallat. Länsimaat näyttäytyvät Kiinan argumentaatiossa maan hallitusta ja kansaa kollektiivisesti uhkaavana vihollisena. Nämä valtiot pyrkivät sosialismin horjuttamiseen ja kuten etenkin edellä esiin nostetusta Wangin puheesta käy ilmi, eivät ne piittaa kansan tahdosta tai sen hyvinvoinnista.

Kiinalainen nationalismi rakentuu länsimaiden lisäksi myös suhteessa vanhan Kiinan ”taantumuksellisiin hallituksiin”. Vuoden 1991 asiakirjassa näiden ”kyvyttömiä” ja ”poliittisesti korruptoituneiden” hallitusten kerrotaan luovuttaneen Kiinan nöyryyttävien ehdoin imperialistien käsiin ja tehneen kiinalaisten elämästä entistäkin ankarampaa.²⁸² Erityisesti Taiwanin paennut ja siellä edelleen valtaapitävä Kuomintang-puolue (KMT) nousee esiin kansan sortajana. Tämän ”taantumuksellisen” puolueen kerrotaan muun muassa aloittaneen ”kansan lihalla ja verellä ruokitun sisällissodan” ja johtaneen maan täydelliseen taloudelliseen romahdukseen.²⁸³ Vastuu imperialismiin aikaisesta kärsimyksestä ja vakavista ihmisoikeusrikkomuksista lankeaa näin Kiinan kommunistisen puolueen edeltäjien käsiin.

Yllä esitettyjen kuvaustapojen avulla pyritään suuntaamaan tyytymättömyyden ja katkeruuden tunteet ”Uuden Kiinan” eli Kiinan kansantasavallan ulkopuolelle ja näin luomaan kansallisen

---

²⁸¹ “[...] must strictly observe the principles and purposes of the United Nations Charter, including respect for State sovereignty, non-interference in others’ internal affairs, maintaining peace and opposing aggression, promoting equality and opposing power politics.” Suomennos JT. (Wang 2013, 5.)

²⁸² Human Rights in China, luku 1.

²⁸³ Human Rights in China, luku 1.

yhtenäisyyden kasvattamiseen tähtäävää me-henkeä. Kiina-tutkija Jyrki Kallio kuvailee yhtenäisyyden korostamisen olevan Kiinan kaltaisessa moninaisessa, etnisesti kirjavassa maassa elinehto. Kallion mukaan Kiinan kommunistisen puolueen legitimizeetti on myös historiallisesti nojannut siihen, että puolueen vallan alla Kiina yhdistyi ja yhtenäistyi. Kyseinen ajattelutapa juontaa juurensa oppiin Taivaan mandaatista, jonka tärkeimpänä ulkoisena tunnusmerkkinä kiinalaisen mytologian mukaan on niin ikään yhtenäisyys.²⁸⁴ Uhridiskurssin voidaan täten ajatella suuntautuvan myös kommunistisen puolueen valta-aseman pönkittämiseen. Kun lisäksi otetaan huomioon Tiananmenin tapahtumien synnyttämä syvä legitimeettikriisi, ei voitaisi pitää lainkaan yllättävänä, että Kiinan valtiojohto pyrki kansan yhtenäisyyden kasvattamiseen ja oman valta-asemansa turvaamiseen myös ihmisoikeuspoliittisen argumentaation kautta.

Uhridiskurssia rakentavan argumentaation voitaisiin näin ollen tulkita siis pyrkivän vaikuttamaan sekä kansainväliseen että kansalliseen mielipiteeseen, yhtäältä kansainvälistä kritiikkiä horjuttaen ja toisaalta kansallista yhtenäisyyttä luoden. Uhridiskurssin viesti voitaneen tiivistää seuraavasti: valtioiden, jotka itse ovat syyllistyneet vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin ja politisoivat ihmisoikeuksia ei tulisi osoitella sormella muita – etenkin maailmanpoliittiseen marginaaliin ajettuja kehitysmaita, jotka resurssiensa rajoittamina kamppailevat kansalaisten ihmisoikeuksien *mahdollisimman* hyvän ja kokonaisvaltaisen toteutumisen puolesta.

5.3. Edistysdiskurssi

Tässä alaluvussa otan käsittelyyn *edistysdiskurssiksi* nimeämäni puhutavan. Edistysdiskurssia tulkitsemme rakentavan sellaiset kuvaukset, joissa Kiinan kansantasavallan perustaminen näyttäytyy aikakauden alkuna, jota leimaa ihmisoikeuksien alati parempi toteutuminen. ”Uuden Kiinan” huimat saavutukset ihmisoikeuksien suojelun saralla ovat keskeisesti esillä jokaisessa primääriaineistoni ihmisoikeusasiakirjassa, ja edistystä voidaan myös pitää ihmisoikeusasiakirjojen kantava teemana. Tämä tulee esiin jo asiakirjojen nimissä, jotka vuoden 1991 asiakirjaa lukuun ottamatta sisältävät kaikki termin ”edistys”. Kiina tuo ihmisoikeustilanteessaan tapahtuneen edistyksen toistuvasti esiin myös kolmannessa komiteassa, etenkin kritiikkiä kohdatessaan. Edistysdiskurssi onkin läsnä Kiinan argumentaatiossa käytännössä koko tutkimukseni kattaman ajanjakson. Tässä alaluvussa nostan primääriaineistostani esiin eri vuosille sijoittuvia tekstejä, ilman erityistä ajallista painopistettä.

---

²⁸⁴ Kallio 2011, 4.

Edistysdiskurssi on ihmisoikeusasiakirjoissa uhridiskurssiin kytköksissä siten, että se saa viimeksi mainitulta tukea. Vuosien 1991 ja 2000 ihmisoikeusasiakirjoissa uhridiskurssia rakentavat kertomukset ekstraterritoriaalisuuden aikaisesta ”oikeudettomasta” ajanjaksosta täydentyvät seuraavasti kuvauksilla kiinalaisten ihmisoikeuksien ja itsenäisyytensä puolesta käymästä periksiantamattomasta kamppailusta ja tämän myötä koittaneesta uudesta aikakaudesta:

”Kolmen suuren vuoren” -- imperialismiin, feodalismiin ja byrokraattisen kapitalismin -- aiheuttamien pitkien sortovuosien aikana vanhan Kiinan kansalaisilla ei ollut minkäänlaisia ihmisoikeuksia. Tästä katkerasti kärsien, kiinalaiset taistelivat yli vuosisadan, uhmaten kuolemaa...kukistaakseen ”kolme suurta vuorta” ja saavuttaakseen ihmisoikeudet. Kiinan ihmisoikeustilanteesta tapahtui perustava käänne parempaan Kiinan kansantasavallan perustamisen jälkeen. (Suomennos JT.)²⁸⁵

Vanhassa puoli-koloniaalisessa, puoli-feodalistisessa Kiinassa laajoja massoja alistivat imperialismi, feodalismi ja byrokraattinen kapitalismi, eikä heillä ollut lainkaan ihmisoikeuksia. Mutta sen jälkeen kun Uusi Kiina perustettiin vuonna 1949 [. . .] kansa ja yhteiskunta saivat täysin uuden ilmeen ja uusi aikakausi ihmisoikeuksien edistämiseksi alkoi Kiinassa. (Suomennos JT.)²⁸⁶

”Vanhan Kiinan” aikaa leimannut täydellinen ihmisoikeuksien puuttuminen toimii näin siis kontrastina muutokselle, jonka Kiinan kommunistisen puolueen sankarillinen valtaantulo aloitti.

Muutos alkoi ensisijaiseksi luonnehditusta ihmisoikeudesta, eli olemassaolon oikeuden turvaamisesta. Vuoden 1991 asiakirjassa Kiinan kommunistisen puolueen ja hallituksen esitetään aina Kiinan kansantasavallan perustamisesta lähtien pitäneen kansan vaatettamista ja sen ravinnon turvaamista asialistansa kärjessä ja puolueen kerrotaankin ryhtyneen ”aikaa hukkaamatta” sosialistisiin uudistuksiin, jotka *lähtökohtaisesti* mahdollistivat ruuan ja vaatettamisen ongelman ratkaisemisen. Tätä kuvaillaan asiakirjassa ”historiallisena saavutuksena”. Sosialistisen Kiinan kerrotaan ratkaisseensa myös kansan riittävän ravinnon turvaamisen ”vastoin eräiden länsimaisten poliitikkojen ennusteita” ja yltäneen tähän ”täysin omin avuin”.²⁸⁷ Uhrin ohella kommunistisen puolueen johtama ”Uusi Kiina” näyttäytyy näin myös olemassaolon kamppailun voittaneena, maailmaa hämmästyttäneisiin saavutuksiin yltäneenä sankarina.

---

²⁸⁵ Under long years of oppression by the "three big mountains" -- imperialism, feudalism and bureaucrat-capitalism -- people in old China did not have any human rights to speak of. Suffering bitterly from this, the Chinese people fought for more than a century, defying death...to overthrow the "three big mountains" and gain their human rights. The situation in respect to human rights in China took a basic turn for the better after the founding of the People's Republic of China. (Human Rights in China, Johdanto.)

²⁸⁶ In the old semi-colonial, semi-feudal China, the broad masses were oppressed by imperialism, feudalism and bureaucrat capitalism, and had no human rights at all. But after New China was founded in 1949... the nation and society took on an entirely new look and a new epoch was started for the progress of human rights in China. (Fifty Years of Progress in China's Human Rights, luku 1.)

²⁸⁷ Human Rights in China, luku 1.

Olemassaolon oikeuden jatkuvuus ei kuitenkaan ”Uudessakaan Kiinassa” ole mikään itsestäänselvyys. Tämä käy ilmi seuraavasta vuoden 1991 asiakirjan kuvauksesta: ”Kansalaisten oikeus olemassaoloon on yhä uhattuna yhteiskunnallisen kuohunnan tai muiden katastrofien sattuessa. Siksi kiinalaisten keskeinen toive ja vaatimus ja Kiinan hallituksen pitkäaikainen, pakottava tehtävä on ylläpitää kansallista vakautta [...]”.²⁸⁸ Tämä kuvaus saa aivan erityistä merkitystä kun otetaan huomioon, että Kiinan virallisen kannan mukaan Tiananmenin mielenosoituksissa oli kyse hallituksen syrjäyttämiseen tähdänneestä kapinasta.²⁸⁹ Tässä valossa Kiinan kommunistinen puolue näyttäytyy kansansa oikeuksien puolustajana, ei niiden sortajana.

Kuten yllä esiin nostetuista kuvauksista käy ilmi, edistysdiskurssin keskeisenä toimijana näyttäytyy Kiinan kommunistinen puolue. Myös edistysdiskurssin funktion voidaan nähdä kietoutuvan kommunistisen puolueen ympärille – puolueen valta-aseman ja sen harjoittaman politiikan tukemiseen. Puolueen kuvaaminen kansansa oikeuksien väsymättömänä puolustajana suuntautunee varsin selväpiirteisesti puolueen valta-aseman legitimointiin. Edistysdiskurssi vaikuttaisi myös pyrkivän nostattamaan kansallisylypeyttä ja sitä kautta mobilisoimaan tukea puolueen harjoittamalle politiikalle. Tämä tulee esiin seuraavassa vuoden 1991 ihmisoikeusasiakirjaan sisältyvässä kuvauksessa, jossa luodaan mielikuvaa vahvasta ja itsenäisestä Kiinasta, joka ei enää ole ulkomaiden talutusnuorassa: ”Kiinan kansa, joka muodostaa yhden neljäsosan maailman väkiluvusta, ei enää ole sellainen, jota valloittajat voisivat halutessaan tappaa ja loukata. Kiinalaiset ovat nousseet oman maansa herroiksi; ensimmäistä kertaa he ovat saavuttaneet todellisen ihmisarvon ja koko maailman kunnioituksen.”²⁹⁰ Tämä voidaan myös ymmärtää eräänlaisena vahvan kansallisvaltion puolesta esitettynä kannanottona. Viestinä on, että kiinalaiset tarvitsevat suojakseen vahvan kansallisvaltion, joka myös on kiinalaisten ainoa keino saada osakseen kansainvälistä arvostusta.

Yllä olevaankin katkelmaan sisältyvä viittaus maailman mielipiteeseen, tässä tapauksessa ”koko maailman kunnioitukseen”, nousee edistysdiskurssissa mielenkiintoisella tavalla esiin. Kiina ei vain tyydy esittelemään maan ihmisoikeuksien suojelun saralla saavuttamaa edistystä, vaan toteaa toistuvasti Kiinan saavuttaman edistyksen olevan myös maailmanlaajuisesti tunnustettua – ainakin

---

²⁸⁸ “The people's right to subsistence will still be threatened in the event of a social turmoil or other disasters. Therefore it is the fundamental wish and demand of the Chinese people and a long-term, urgent task of the Chinese government to maintain national stability[...].” Suomennos JT. (Human Rights in China, luku 1.)

²⁸⁹ Ks. mm. Chen 1989, 4; myös Kent 1993, 214.

²⁹⁰ “The Chinese nation, which makes up one-fourth of the world's population, is no longer one that the aggressors could kill and insult at will. The Chinese people have stood up as the masters of their own country; for the first time they have won real human dignity and the respect of the whole world.” Suomennos JT. (Human Rights in China, luku 1.)

niiden keskuudessa, jotka eivät ole ”ennakkoluuloisia”. Kiinan edustajana kolmannen komitean 41.istunnossa (1994) toiminut Wang Xue Xian toteaa seuraavasti:

Kiinan hallituksen johdon alla, Kiinan kansa on viimein voittanut itsenäisyyden, arvokkuuden ja vapauden, ja vuosikymmenten myötä maan poliittinen, taloudellinen ja kulttuurillinen edistys on niittänyt maailmanlaajuisia mainetta.

[...]

Kiinan kansa kykenee harjoittamaan ihmisoikeuksiaan ja vapauksiaan paremmin kuin koskaan aikaisemmin, kuten ovat tunnustaneet kaikki, jotka eivät ole ennakkoluuloisia. Syy siihen, että jotkut valtiot eivät tunnusta noilla saroilla Kiinassa saavutettua edistystä on, että Kiinan kansa ei hyväksy heidän arvojaan ja yhteiskunnallisia järjestelmiään. (Suomennos JT.)²⁹¹

Viittaukset Kiinan saavuttamaan edistyksen (lähes) maailmanlaajuisesti saamaan tunnustukseen ovat verrattain yleisiä erityisesti Kiinan YK-areenalla esittämissä puheissa. Kuten todettua, Kiina esittelee huimaa edistystään erityisesti joutuessaan kritisoiduksi, ja viittaukset kansainväliseen tunnustukseen sijoittuvatkin lähes poikkeuksetta istuntoihin, joissa muiden valtioiden edustajat ovat tuoneet esiin huolensa Kiinan ihmisoikeustilanteesta. Nämä viittaukset yhdessä saavutetun edistyksen esittelyn kanssa kertonevat osaltaan siitä, ettei kansainvälisen yhteisön mielipide ole Kiinalle yhdentekevä – arvostelun sijaan maa halajaa tunnustusta ja on sitä valmis myös itse itselleen esittämään. Ne valtiot jotka eivät tätä Kiinalle suo, ovat Kiinan sosialistista järjestelmää vastustavia, omaa poliittista agendaansa ajavia länsimaita. Ihmisoikeusloukkaussyytökset ja kieltäytyminen Kiinan saavuttaman edistyksen tunnustamisesta johtuvat siis Kiinan sosialistisesta valinnasta.

Kiinan saavuttama edistys ihmisoikeuksien suojelussa ei ole koskenut vain materiaalisia oikeuksia, vaan edistys on maan mukaan ollut kokonaisvaltaista, kuten myös yllä esiin nostetusta Wangin puheesta käy ilmi. Tämä todetaan vuoden 2005 ihmisoikeusasiakirjassa seuraavasti: ”Yhdessä jatkuvan talouskasvun kanssa, enemmän demokraattisia käytäntöjä nähtiin poliittisella areenalla, ja yhteiskunta edistyi kokonaisvaltaisella tavalla. Pidemmälle meneviä parannuksia tehtiin ihmisten elinstandardeissa, ja Kiinan ihmisoikeustilanne parani jatkuvasti ja kehittyi kaikilla aloilla.”²⁹² Huomattakoon, että kyseisessä katkelmassa toistuu myös ihmisoikeuksien ja kehityksen välinen

---

²⁹¹ Under the leadership of the Chinese Government, the Chinese people had finally won independence, dignity and freedom, and over the decades the country's political, economic and cultural progress had attracted world-wide renown. [...] The Chinese people were better able to exercise their human rights and freedoms than ever before, as was recognized by all those who were not prejudiced. The reason that some countries failed to acknowledge the progress made along those lines in China was that the Chinese people would not accept their values and social systems. (Wang 1994, 9.)

²⁹² “Along with continuous economic growth, more democratic practices were seen in the political arena, and the society progressed in a comprehensive way. Further improvements were made in people's living standards, and China's human rights conditions were continuously improved and developed in all fields.” Suomennos JT. (China's Progress in Human Rights in 2004, Johdanto.)

riippuvuussuhde – Kiina on onnistunut parantamaan maan ihmisoikeustilannetta, mukaan lukien kehittämään demokratiaa, talouskasvun tukemana.

Kenties yllättäen, edistysdiskurssi tulee ihmisoikeusasiakirjoissa erityisen selväpiirteisesti esiin kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia käsittelevissä luvuissa. Vuoden 1991 ihmisoikeusasiakirjan poliittisia oikeuksia käsittelevässä luvussa, joka sisältöään mukaillen kantaa nimeä ”Kiinalaiset ovat saavuttaneet laajat poliittiset oikeudet”, kommunistisen puolueen kerrotaan aina perustamisestaan lähtien pitäneen ”demokratian ja ihmisoikeuksien lippua korkealla”.²⁹³ Kiinan kansantasavallan perustaminen näyttäytyykin myös poliittisten oikeuksien toteutumisen käännekohtana: demokraattiseksi ja vapaaksi luonnehditussa Kiinan kansantasavallassa kiinalaisten kerrotaan viimein saavuttaneen ”todelliset demokraattiset oikeudet”.²⁹⁴

Ihmisoikeusasiakirjoissa Kiinan perustuslain kuvataan takaavan kansalaisille laajan kirjon poliittisia oikeuksia, joihin kuuluvat muun muassa äänestys- ja vaalioikeudet, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, kulkueiden ja mielenosoitusten järjestämisvapaus, uskonnonvapaus sekä sananvapaus ja lehdistönvapaus.²⁹⁵ Vuoden 1991 ihmisoikeusasiakirjan KP-oikeuksia käsittelevässä luvussa mainitaan erikseen, ettei Kiinassa ole uutissensuuria.²⁹⁶ Vuoden 2010 ihmisoikeusasiakirjan vastaavassa luvussa omistetaan sen sijaan oma kappale Internetin vapauden kuvailulle. Kansalaisten kerrotaan voivan hankkia Internetistä monenlaista tietoa ja ilmaista Internetissä mielipiteitään lukuisilla eri tavoilla. Internetin kerrotaan muodostuneen kanavaksi, jonka kautta Kiinan hallitus hankkii tietoa julkisesta mielipiteestä ja kansan toiveista. Kiinan hallituksen kerrotaan toisinaan myös keskustelevan suoraan kansalaisten kanssa verkossa ja konsultoivan kansaa Internetin välityksellä ennen keskeisten politiikkalinjojen muodostamista.²⁹⁷ Internetin nousu keskeiseksi kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamisvälineeksi tuodaan esiin myös vuoden 2013 ihmisoikeusasiakirjan KP-oikeuksia käsittelevässä luvussa. Kansalaiset vaikutusmahdollisuudet maansa asioihin ovat siis kommunistisen puolueen valtakauden aikana muodostuneet laaja-alaisiksi.

Siinä missä niin kutsuttujen TSS-oikeuksien toteuttamisessa todetaan olevan vielä paljon tehtävää (ks. alaluku 5.3.), ei ihmisoikeusasiakirjoissa vastaavia haasteita kerrota liittyvän KP-oikeuksien toteuttamiseen – kansalaisille taatut demokraattiset oikeudet ovat laaja-alaisia ja kansalla on mahdollisuus osallistua politiikan tekemiseen. Tässä suhteessa huomion arvoista on, että vuoden

---

²⁹³ Human Rights in China, luku 2.

²⁹⁴ Human Rights in China, luku 2.

²⁹⁵ Ks. erit. Human Rights in China, luku 2; The Progress of Human Rights in China, luku 2; Fifty Years of Progress in China's Human Rights, luku 3.

²⁹⁶ Human Rights in China, luku 2.

²⁹⁷ Progress in China's Human Rights in 2009, luku 2.

1991 ihmisoikeusasiakirjassa tunnustetaan, ettei demokraattisen järjestelmän luominen ole ollut täysin ongelmaton, vaan myös ”Uudessa Kiinassa” demokratiaa ja lakia on rikottu. Tällä ei tosin suinkaan viitata Tiananmenin tapahtumiin, vaan niiden yhtenä taustasyynä aiemmin esiteltyyn kulttuurivallankumoukseen. Asiakirjan mukaan: ”On ollut aikoja, jolloin demokratiaa ja lakia loukattiin vakavasti, kuten tapahtui kulttuurivallankumouksen (1966–76) aikana. Kuitenkin, kommunistinen puolue, kansan tukemana, korjasi nämä virheet ja asetti maan sosialistisen demokratian ja oikeusjärjestelmän takaisin vakaan kehityksen tielle.”²⁹⁸

Vastaavanlainen kuvaus sisältyy myös mainitun asiakirjan uskonnon vapautta käsittelevään lukuun, jossa ”hallituksen uskontopolitiikkaa” kerrotaan kulttuurivallankumouksen aikana niin ikään loukatun. Kyseiset lausumat ovat siten erityislaatuisia, että ne luovat särön ihmisoikeusasiakirjojen kantavana teemana näyttäytyvään edistysdiskurssiin. Menneiden virheiden tunnustaminen rikkoo muutoin vahvana välittyvää viestiä Kiinan kansantasavallan perustamisesta alkaneesta katkeamattomasta edistyksestä ja sen osana kommunistisesta puolueesta välittyvää kuvaa kansansa erehtymättömänä johtajana. Toisaalta kun otetaan huomioon kulttuurivallankumouksen aiheuttamien traumojen mittasuhteet ja niiden rooli Tiananmenin tapahtumien taustasyynä, on yllä olevia kuvauksia mahdollista pitää ikään kuin taktisina tunnustuksina. Primääriaineistoni myöhempiin, Tiananmenin tapahtumista jo ajallista etäisyyttä ottaneisiin, asiakirjoihin ei vastaavia lausumia sisälly. Esimerkiksi vuoden 2000 ihmisoikeusasiakirjassa Kiinan ihmisoikeustilanteen kehitystä luonnehditaan ”keskeytymättömäksi”.²⁹⁹

Edistysdiskurssi kertoo tarinaa Kiinan matkasta kohti ihmisoikeuksia alati paremmin ja kattavammin – kulttuurivallankumouksen aiheuttamaa katkosta lukuun ottamatta – toteuttavaa valtiota. Sen kautta Kiina tuotetaan ihmisoikeuksia kunnioittavana, kansalaistensa oikeuksien jatkuvalle kehittämiselle omistautuneena valtiona. Kuten todettu, saavutetun edistyksen vertailukohtana toimii ”Vanha Kiina”, eli Kiina hakee muutokselle tukea ensisijaisesti omasta historiastaan. Tämä vastaa Kallion huomiota Kiinassa tapahtuvasta historian tulkintojen käyttämisestä poliittisiin tarkoituksiin, mukaan lukien kommunistisen puolueen valta-aseman vahvistamiseen. Tällaisella toiminnalla on Kallion mukaan Kiinassa pitkät perinteet.³⁰⁰ Kiinan ihmisoikeuspoliittinen argumentaatio ei siis tuo tähän muutosta.

---

²⁹⁸ “There were times when democracy and law were seriously violated, such as happened during the "cultural revolution" (1966-76). Nevertheless, the Communist Party, backed by the people, corrected these mistakes and set the nation's socialist democracy and legal system back to the course of steady development.” Suomennos JT. (Human Rights in China, luku 2.)

²⁹⁹ Fifty Years of Progress in China's Human Rights, luku 1.

³⁰⁰ Kallio 2011, 4.

Edistysdiskurssin kautta Kiina pyrkinee suuntaamaan huomiota pois ihmisoikeuksien toteutumisen ongelmista ja kiinnittämään ongelmien sijaan katseet Kiinassa tapahtuneeseen positiiviseen kehitykseen. Kiina haluaa myös muiden valtioiden tunnustavan maan ihmisoikeustilanteen kehittymisen, ja esittää mielellään myös itse näin olevan. Omassa toiminnassaan Kiina toteuttaa samaa periaatetta, tunnustuksen antamista saavutetusta edistyksestä, myös suhteessa muihin länsimaiden kritiikin kohteiksi joutuneisiin valtioihin. Esimerkiksi Iranin jouduttua kolmannen komitean 42. istunnossa (2000) ja 54. istunnossa (2003) kritiikin kohteeksi, omistivat Kiinan edustajina kyseisissä istunnoissa toimineet La Yifan ja Xie Bohua puheenvuoronsa Iranin ihmisoikeuksien suojelussa saavuttaman edistyksen toteutamiselle.³⁰¹ Tällä perusteella Xie myös sanoi Kiinan äänestävän Irania koskevaa päätöslauselmaehdotusta vastaan.

Kuten edistysdiskurssi viestii, ei Kiina vähättele kansainvälisten ihmisoikeusnormien merkitystä tai argumentoi, etteivätkö ihmisoikeusnormit, niin TSS-oikeuksia kuin KP-oikeuksia koskevat, koskisi Kiinaa. Edistysdiskurssin kautta Kiinan vastaus kansainväliseen kritiikkiin rakentuu päinvastaisesti Kiinan ihmisoikeussaavutusten ja -sitoumusten ympärille.

5.4. Yhteisöllisyysdiskurssi

Tässä alaluvussa esittelen *yhteisöllisyysdiskurssiksi* nimeämäni puhettavan. Yhteisöllisyysdiskurssia katson rakentavan pääasiassa Kiinan kansainväliseen ihmisoikeustoimintaan keskittyvät kuvaukset. Niiden kautta voidaan nähdä rakentuvan ihmisoikeuksien suojelun tavoitteen jakava kansainvälinen yhteisö, johon Kiina myös itse esittää kuuluvansa. Yhteisöllisyysdiskurssi ilmenee edistysdiskurssin tavoin vahvana läpi koko tutkimukseni kattaman 24 vuoden ajanjakson, ja se esiintyy sekä ihmisoikeusasiakirjoissa että Kiinan YK-areenalla esittämässä argumentaatiossa. Tässä alaluvussa nostan primääriaineistostani esiin sekä eri vuosille sijoittuvia ihmisoikeusasiakirjoja että Kiinan kolmannen komitean eri istunnoissa esittämiä puheita.

Vuoden 2000 ihmisoikeusasiakirjaa lukuun ottamatta kaikki tutkimusaineistoni ihmisoikeusasiakirjat sisältävät Kiinan kansainvälistä ihmisoikeustoimintaa käsittelevän luvun, joissa Kiinan ”aktiiviseksi” ja ”rakentavaksi” luonnehdittu osallistuminen kansainväliseen ihmisoikeustoimintaan on kantavana teemana. Kiinan ihmisoikeussitoumusten osalta kyse on keskeisesti Kiinan YK-johtoisen ihmisoikeustoiminnan arvostamisen ja siihen osallistumisen kuvailusta, mutta myös Kiinan bilateraalisuhteissaan harjoittama ihmisoikeustoiminta tuodaan luvuissa esiin luettelemalla valtioita, joiden kanssa Kiina on käynyt ihmisoikeusdialogia. Kiinan

---

³⁰¹ La 2000, 4; Xie 2003, 9.

aktiivisuus, sen ihmisoikeustoiminnassa osoittama vastuullinen asenne ja maan rakentava osallistuminen ovat lukujen toistuvia teemoja – näin jopa siinä määrin, että ihmisoikeusasiakirjat sisältävät näiltä osin lähes identtisiä virkkeitä.

Kiinan kansainvälistä ihmisoikeustoimintaa käsittelevissä luvuissa Kiinan aktiivisuus tuodaan esiin kertomalla YK:n ”ihmisoikeusfoorumien” ja eri ihmisoikeussopimuksia valvovien komiteoiden istunnoista sekä konferensseista ja seminaareista, joihin Kiina on ottanut osaa. Luvuissa listataan myös ihmisoikeussopimuksia, jotka Kiina on hyväksynyt.³⁰² Vuosien 2000, 2005, 2010 ja 2013 ihmisoikeusasiakirjojen mainituissa luvuissa Kiinan kerrotaan lisäksi toimivan KP-sopimuksen ratifioinnin mahdollistamiseksi. Vuoden 2005 ihmisoikeusasiakirjassa Kiinalla luonnehditaan olevan tässä suhteessa ”vilpitön ja vastuullinen asenne”.³⁰³ Sen lisäksi, että Kiina toimii aktiivisesti olemassa olevien ihmisoikeussopimusten puitteissa, sen kerrotaan osallistuvan uusien ihmisoikeussopimusten muotoiluun.³⁰⁴ Kiina toimii näin siis YK:ssa myös aloitteellisessa roolissa.

Niiden sopimusten osalta, jotka Kiina on hyväksynyt, sen kerrotaan hoitavan sopimusvelvoitteensa moitteettomasti, kuten vastuullisen valtion kuuluu. Tämä tulee hyvin esiin kolmannen komitean 41. istunnossa (1995) Kiinan edustajana toimineen Li Baodongin puheesta, jossa hän kuvaa Kiinan noudattavan ”tunnollisesti” sopimusvelvoitteitaan ja valmistelevan ja jättävän sopimusten seurantaraportteja ”johdonmukaisesti”. Mainittakoon, että raporttien laadinnassa Li kertoo Kiinan konsultoivan myös kansalaisyhteiskuntaa ja ei-valtiollisia organisaatioita.³⁰⁵ Kolmannen komitean 21. istunnossa (2013) Kiinan edustajana toiminut Zhang Guixuan tuo Kiinan vastuullisuuden esiin puolestaan kertomalla Kiinan ryhtyneen toimiin saattaakseen kansallisen lainsäädäntönsä sekä oikeus- ja hallintokäytäntönsä vastaamaan kansainvälisiä sopimusvelvoitteita ja tukeneen myös autonomisia erityishallintoalueitaan Hongkongia ja Macaota sopimusvelvoitteiden täyttämässä.³⁰⁶ Viesti toistuu samansisältöisenä ihmisoikeusasiakirjoissa, joista esimerkiksi vuoden 2005 ihmisoikeusasiakirjassa Kiinan hallituksen kerrotaan omaksuneen ”joukon toimenpiteitä” täyttääkseen sopimusvelvoitteensa ja palauttavan ”ajallaan” seurantaraporttinsa YK:n sopimuksia valvoville elimille.³⁰⁷

Kiinan rakentava osallistuminen ilmenee sen sijaan niissä toimintatavoissa ja tavoitteissa, joita se kansainvälisessä ihmisoikeustoiminnassa pyrkii edistämään. Vuoden 2013 ihmisoikeusasiakirjassa

---

³⁰² Ks. Liite 1.

³⁰³ China's Progress in Human Rights in 2004, luku 7.

³⁰⁴ Human Rights in China, luku 10; China's Progress in Human Rights in 2004, luku 7; Progress in China's Human Rights in 2009, luku 7; Progress in China's Human Rights in 2012, luku 6.

³⁰⁵ Li 1995, 9.

³⁰⁶ Zhang 2013, 13.

³⁰⁷ China's Progress in Human Rights in 2004, luku 7.

tämä tuodaan esiin toteamalla: ”Se [Kiina] toimii rakentavassa roolissa YK:n ihmisoikeuselimissä, rohkaisten valtioita ympäri maailmaa käsittelemään ihmisoikeuskysymyksiä reilusti, objektiivisesti ja puolueettomasti”.³⁰⁸ Tämä viesti toistuu Kiinan kolmannessa komiteassa esittämässä argumentaatiossa: Kiinan edustajat painottavat toistuvasti yhteistyön hengessä toteutettavaa ”rakentavaa” dialogia ihmisoikeuskysymysten käsittelyssä ja perusteettomasta syytelystä pidättäytymistä. Kiina pyrkii näin osaltaan edistämään kansainvälisten ihmisoikeuksien ”tervettä kehitystä”, kuten ihmisoikeusasiakirjoissa ilmaistaan.³⁰⁹ Kiinan toiminta tähtää tätä kautta valtioiden keskinäisen ymmärryksen ja yhteistyön edistämiseen ihmisoikeuksien alalla, minkä niin ikään Kiinan edustajana yleiskokouksen 52. istuntokauden 9. istunnossa (1997) toiminut Qian Qichen esittää olevan mahdollista ainoastaan dialogin kautta.³¹⁰

Kiinan ihmisoikeustoiminnan perustana on YK:n peruskirja, jonka päämäärien ja periaatteiden mukaisesti Kiinan painotetaan toimivan niin ihmisoikeusasiakirjoissa kuin Kiinan YK-areenalla esittämässä puheissa. Myös YK:n tulisi Kiinan mukaan järjestönä pysyttäytyä ensisijaisesti peruskirjassa ihmisoikeuskysymyksiä käsitellessään.³¹¹ On tärkeää huomata, ettei peruskirjan merkitys Kiinan argumentaatiossa tyhjenny suvereniteettinormiin, (jonka uhridiskurssiin yhdistämäni kuvaukset nostavat keskeiseksi valtioiden välisen kanssakäymisen ohjenuoraksi) vaan Kiina tunnustaa myös peruskirjaan sisältyvät positiiviset toimintavelvoitteet. Tämä tulee esiin hyvin kolmannen komitean 50. istunnossa (1990) Kiinan edustajana toimineen Chen Shiqiun puheesta, jossa hän siteeraa YK:n peruskirjan 1(5) artiklaa, jossa maailmanjärjestön tehtäväksi asetetaan yhteistyön aikaansaaminen kansainvälisten taloudellisten, sosiaalisten, sivistyksellisten ja humanitaaristen ongelmien ratkaisemiseksi ja kaikille ilman minkäänlaista erottelua kuuluvien – sen tarkemmin määrittelemättömien – ihmisoikeuksien kunnioittamisen edistäminen. Tämän nojalla Shiqiu esittää YK:n roolina ihmisoikeuksien alueella olevan yhteistyön edistäminen, heti perään kuitenkin painottaen, ettei YK ole ylikansallinen instituutio, saati ihmisoikeustuomioistuin.³¹² Kiina perustanee näin ollen siis näkemyksensä kansainvälisen ihmisoikeustoiminnan luonteesta vahvasti peruskirjaan, joka antaa tukea sekä suvereniteettivaateille että monenkeskiselle yhteistyölle ihmisoikeuksien suojelun edistämiseksi.

³⁰⁸ “It plays a constructive role in the UN’s human rights bodies, encouraging countries around the world to handle human rights issues fairly, objectively and non-selectively.” Suomennos JT. (Progress in China’s Human Rights in 2012, luku 6.)

³⁰⁹ The Progress of Human Rights in China, luku 10; China’s Progress in Human Rights in 2004, luku 7; Progress in China’s Human Rights in 2009, luku 7; Progress in China’s Human Rights in 2012, luku 6.

³¹⁰ Qian 1997, 18.

³¹¹ Tämä tulee esiin niin ihmisoikeusasiakirjoissa kuin Kiinan kolmannessa komiteassa esittämässä argumentaatiossa. Suoraan asian toteaa kolmannen komitean 50. istunnossa (1990) Kiinan edustajana toiminut Chen Shiqiu. Ks. Shiqiu 1990, 8.

³¹² Chen 1990, 8.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus jää Kiinan argumentaatiossa huomattavasti peruskirjaa vähäisemmälle huomiolle. Ihmisoikeusasiakirjoissa Kiinan toistetaan kunnioittavan peruskirjan tavoitteita ja periaatteita, vuosien 1991 ja 1995 ihmisoikeusasiakirjojen ollessa sitä vastoin asiakirjoista ainoita, joissa yleismaailmallinen julistus mainitaan. Molemmissa asiakirjoissa Kiinan kerrotaan arvostavan julistusta, jonka vuoden 1991 asiakirjassa luonnehditaan myös asettaneen perustan kansainvälisille ihmisoikeuskäytännöille.³¹³ Tämä arvostus ei kuitenkaan ole varauksetonta – vuoden 1991 asiakirjassa tähdennetään heti perään valtioiden erilaisia lähtökohtia ja niistä johtuvia erilaisia suhtautumistapoja ja käytäntöjä, sekä todetaan ihmisoikeuksien ”kansainvälisestä aspektistaan” huolimatta kuuluvan valtion suvereniteetin piiriin.³¹⁴ Asiakirjassa lainataan myös Kiinan silloisen ulkoministerin YK:n yleiskokouksen 43. istuntokaudella (1988) esittämää puhetta, jossa viitataan julistuksen ”historiallisiin rajoituksiin”.³¹⁵ Tällä voitaneen tulkita viitattavan kehitysmaiden keskuudessa yleiseksi muodostuneeseen argumenttiin julistuksesta länsimaisen kulttuurin tuotteena ja länsimaista sen synnyn moottoreina.

Kiinan YK-areenalla esittämässä argumentaatiossa asetelma toistuu, eli ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus jää vähäiselle huomiolle peruskirjaan verrattuna. Merkillepantavaa kuitenkin on, että Kiinan edustajien viittaukset julistukseen ovat jokseenkin eri sisältöisiä kuin ihmisoikeusasiakirjoissa: Kiinan edustajana kolmannen komitean 18. istunnossa (2008) toiminut Liu Zhenmin esittää esimerkiksi puheessaan ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen olleen kansainvälisten ihmisoikeusinstrumenttien teoreettinen ja ideologinen perusta ja toteaa, että pitäessään silmällä laajemman yhteisymmärryksen saavuttamista kaikkien valtioiden tulisi noudattaa julistuksen henkeä.³¹⁶ Kuten todettua, kokonaiskatsannossa tällaiset viittaukset ovat kuitenkin jokseenkin harvinaisia ja peruskirjan voitaneenkin katsoa säilyvän Kiinan argumentaatiossa yhteisöllisyyden ensisijaisena perustana koko tutkimukseni kattaman ajanjakson. Yhtenä syynä tälle voitaneen pitää ihmisoikeuksien ja valtiollisen suvereniteetin peruskirjassa saamaa samanveroista asemaa. Toiseksi, ihmisoikeuksien suojelun edistämisen tavoitteeseen lienee helpompi sitoutua kuin ihmisoikeuksina turvattuihin yksilöityihin oikeusnormeihin.

Yllä esitetyn nojalla voidaan esittää, että Kiina tunnustaa ihmisoikeuksien suojelun tavoitteen jakavan kansainvälisen yhteisön olemassaolon ja asemoi myös itsensä tiukasti tähän yhteisöön. Yhteisöllisyys rakentuu Kiinan mukaan ennen kaikkea yhteisen *tavoitteen* kautta, toteuttamisen kuullessa sitä vastoin pikemmin kansallisvaltioille kuin kansainväliselle yhteisölle. Kiinan

---

³¹³ Human Rights in China, Johdanto; The Progress of Human Rights in China, luku 10.

³¹⁴ Human Rights in China, Johdanto.

³¹⁵ Human Rights in China, luku 10.

³¹⁶ Liu 2008, 9.

argumentaation nojalla ihmisoikeuksiin vaikuttaisikin liittyvän vahva tavoitteellinen aspekti. Tämä tulee esiin selväpiirteisesti seuraavassa vuoden 2005 ihmisoikeusasiakirjaan sisältyvässä katkelmassa:

Ihmisoikeuksien täysimääräinen toteutuminen on kaikkien maailman valtioiden yhteinen tavoite. Se on myös Kiinan hyvinvoivan, harmonisen sosialistisen yhteiskunnan laaja-alaisen rakentamisen tärkeä tavoite. Yhdessä kansainvälisen yhteisön kanssa, Kiina tulee, kuten aina, tekemään peräänantamattomia ponnisteluja ajaakseen ihmisoikeuksien jatkuvaa edistystä Kiinassa[...]. (Suomennos JT.)³¹⁷

Ehdottomien oikeusnormien sijaan ihmisoikeudet vaikuttavat näin näyttäytyvän Kiinalle ensisijaisesti horisontissa kiiltävinä tavoitteina, joita kohti valtio pyrkii kulkemaan. Tämänkaltaisesta merkityksenannosta viestii myös edistysdiskurssi, joka kertoo tarinaa Kiinan matkasta kohti ihmisoikeuksien entistä parempaa toteuttamista. Kyseistä diskurssia rakentavissa kuvaustavoissa painopiste onkin ikään kuin ”välietappien” saavuttamisessa, uudessa edistyksessä, josta Kiina myös haluaa kansainvälistä tunnustusta. Siinä missä oikeusnormeja joko noudatetaan tai rikotaan, ei tavoitteisiin liity samanlaista ehdottomuutta – kulku kohti tavoitetta ja matkalla otetut edistysaskeleet ovat itsessään arvokkaita. Mikäli valtio ei pääse tavoitteisiinsa tai kohtaa esteitä matkalla, ei kansainvälisen yhteisön tulisi Kiinan mukaan puuttua tähän arvostelemalla, vaan tukea valtioita yhteisellä matkalla kohti ihmisoikeuksien suojelun edistämistä. Kuten Kiinan edustajana kolmannen komitean 32. istunnossa (2010) toiminut Wang Min puheessaan toteaa, haluaa Kiina omalta osaltaan tukea erityisesti kehitysmaita, jotka (omaehtoisesti) ovat halukkaita osallistumaan kansainväliseen dialogiin ihmisoikeuksien edistämiseksi.³¹⁸

Yhteisöllisyysdiskurssia rakentavien kuvausten funktion voidaan ajatella kietoutuvan tiiviisti tietynlaisen ihmisoikeuksien ympärille rakentuvan yhteisöllisyyden tuottamiseen. Kuvaustapojen kautta rakentuu ihmisoikeuksien suojelun tavoitteen jakava kansainvälinen yhteisö, jossa valtioita sitoo yhteen pyrkimys ihmisoikeuksien suojeluun. Yhteisen tavoitteen ympärille rakentuva yhteisöllisyys ei Kiinalle tarkoita täydellistä harmonisuutta ja ristiriidattomuutta, vaan sille valtioiden erilaiset näkemykset nousevat värittämään keskeisesti kansainvälistä ihmisoikeusajattelua ja -toimintaa. Keskenään erilaisten valtioiden muodostamassa yhteisössä paras tapa pyrkiä kohti yhteistä ihmisoikeuksien suojelun edistämisen tavoitetta on erilaisuuden kunnioittamisen periaatteelle rakentuva dialogi.

---

³¹⁷ Realization of full human rights is a common pursuit of all countries in the world. It is also an important target of China's all-round construction of a well-off, harmonious socialist society. Together with the international community, China will, as always, make persistent efforts in promoting continuous progress of human rights in China [...]. (China's Progress in Human Rights in 2004, luku 7.)

³¹⁸ Wang 2010, 5.

Toiseksi, yhteisöllisyysdiskurssia rakentavien kuvausten funktiona voidaan pitää tietynlaisen kuvan luomista Kiinan kansainvälisestä toimijuudesta. Kiinan kerrotaan jakavan ihmisoikeuksien suojelun edistämisen tavoitteen ja toimivan YK:ssa aktiivisessa, vastuullisessa ja rakentavassa roolissa. Kiinasta luodaan näin kuvaa kansainväliseen ihmisoikeustoimintaan hartaumuksella osaa ottavana ja siihen oman kontribuutionsa tuovana valtiona. Tässä suhteessa mielenkiintoiseksi nousee Deng Yongin ajatus siitä, että Kiina pyrkii muuttamaan valtion legitimitetin arviointikriteerejä kansallisista käytännöistä (ts. valtiomuodosta) valtion kansainvälisiin toimintamalleihin. Dengin mukaan Kiinan pyrkimyksenä on kytkeä legitimitetin ja vastuullisuuden tunnustaminen kansainvälisten instituutioiden toimintaan osallistumiseen sekä valtion tekemiin rakentaviin ja yhteistyöhaluisiin ulkopoliittikkavalintoihin.³¹⁹ Ei liene lainkaan mahdotonta ajatella, että Kiinan kansainvälistä toimijuutta rakentavat kuvaukset, jotka suuntaavat huomiota Kiinan institutionaaliseen aktiivisuuteen ja tapaan jolla maa YK:ssa toimii, pyrkisivät vaikuttamaan sivilisaation standardin uudelleenmäärittelyyn – etenkin kun otetaan huomioon epäedullinen asema, johon Kiina on kylmän sodan jälkeisenä aikana joutunut.

5.5. Ainutlaatuisuusdiskurssi

Tässä alaluvussa esittelen *ainutlaatuisuusdiskurssiksi* nimeämäni puhetavan. Kutsun ainutlaatuisuusdiskurssiksi puhetapaa, jonka kautta Kiinaa konstituoidaan erityisenä ja erikoisena valtiona. Tämä tapahtuu ennen kaikkea ”kiinalaisia erityispiirteitä” (Chinese characteristics) korostamalla. Ainutlaatuisuusdiskurssi esiintyy pääasiallisesti ihmisoikeusasiakirjoissa, ja Kiinan YK-areenalla esittämässä argumentaatiossa ainutlaatuisuusdiskurssia rakentavat kuvaustavat ovat huomattavasti harvemmassa. Ainutlaatuisuusdiskurssi esiintyy voimakkaimpana 2000-luvulle sijoittuvissa ihmisoikeusasiakirjoissa, ja tässä alaluvussa ne ovatkin pääasiallisesti esillä.

Vuoden 1995 ihmisoikeusasiakirjaa lukuun ottamatta kiinalaisiin erityispiirteisiin viitataan jokaisessa primääriaineistoni ihmisoikeusasiakirjassa. Vuoden 1991 ihmisoikeusasiakirjassa Kiinan kerrotaan vuodesta 1979 lähtien keskittyneen talouden elvyttämiseen, aloittaneen uudistus- ja avautumiskäytännön sekä asettaneen päämääräksi sosialismin rakentamisen kiinalaisin erityispiirtein.³²⁰ Vuoden 1991 ihmisoikeusasiakirjaan ei sisälly muita viittauksia kiinalaisiin erityispiirteisiin. Ajallisesti myöhemmissä ihmisoikeusasiakirjoissa viittaukset ovat sen sijaan runsaslukuisempia ja ne kytkeytyvät selvemmin Kiinan kansainväliseen asemaan ja toimijuuteen

---

³¹⁹ Deng 2008, 90–91.

³²⁰ Human Rights in China 1991, luku 1.

sekä ihmisoikeuksien toteuttamiseen. Se mikä viittauksissa säilyy muuttumattomana, on kiinalaisten erityispiirteiden yhdistäminen Kiinan sosialistiseen järjestelmään.

Kuten on käynyt ilmi, Kiina identifioi itsensä osaksi kehitysmaiden ryhmää, jonka ”vastapuolella” ovat niin ikään kehittyneet länsimaat. Ainutlaatuisuusdiskurssia rakentavan argumentaation kautta Kiinan itselleen kaavailema ”paikka” valtioyhteisössä täsmentyy ja ainutlaatuisuuskurssiin yhdistämäni argumentaatio myös erottaa Kiinan lopulta muista kehitysmaista. Diskurssin nimen mukaisesti sen kautta hahmotuu ainutlaatuinen valtio, johon muiden valtioiden – myöskään toisten kehitysmaiden – ihmisoikeuskäytännöt eivät sovellu. Vuoden 2000 ihmisoikeusasiakirjassa Kiinan ainutlaatuisuus ja sen vaikutukset ihmisoikeuspolitiikkaan tuodaan esiin seuraavasti:

Kiina on kehitysmaa idässä, jolla on pitkä historia ja valtava väkiluku, mutta suhteellisesti puute resursseista ja vauraudesta. Edistääkseen ihmisoikeuksia tällaisessa maassa, Kiina ei voi kopioida kehittyneiden länsimaiden ihmisoikeuskehityksen mallia, eikä se voi kopioida muiden kehitysmaiden menettelytapoja. Kiina voi vain lähteä liikkeelle omasta todellisuudestaan ja tutkia tietä omien erityispiirteidensä kanssa. (Suomennos JT.)³²¹

Vuoden 2000 ihmisoikeusasiakirjassa Kiinan sosialistinen järjestelmä esitetään ikään kuin historian oppituntien tuloksena muotoutuneena vastauksena ihmisoikeuksien suojelun edistämisen tarpeeseen. Asiakirjassa tämä todetaan seuraavasti: ”Uudistumis- ja avautumispolitiikan aloittamisen jälkeen, Kiina on, historiallisten kokemustensa yhteenvedon ja niistä vetämiensä oppien perustalta, löytänyt tien sosialismin rakentamiseen kiinalaisin erityispiirtein, ja on siten löytänyt tien edistää ja kehittää ihmisoikeuksia, joka on yhdenmukainen maan todellisuuden kanssa.”³²² Kiinalaisten erityispiirteiden värittämä sosialistinen tie esitetään samaisessa asiakirjassa myös ainoana mahdollisena tapana edistää ihmisoikeuksia Kiinassa, ja siten siis ikään kuin pakon sanelemana valintana. Huomattakoon, että Kiinan sosialistinen valinta kuvataan myös kansan intressien mukaisena. Asiakirjan mukaan: ”Käytäntö on osoittanut, että sosialismin rakentaminen kiinalaisin erityispiirtein on tie kehitykseen, joka on sopusoinnussa kiinalaisten fundamentaalisten intressien kanssa, ja myös ainoa tie, joka voi tehokkaasti edistää ihmisoikeuksia Kiinassa.”³²³

---

³²¹ China is a developing country in the East with a long history and a huge population, but with a relative shortage of resources and wealth. To promote human rights in such a country, China cannot copy the mode of human rights development of the developed Western countries, nor can it copy the methods of other developing countries. China can only start from its own reality and explore a road with its own characteristics. (Fifty Years of Progress in China's Human Rights, luku 6.)

³²² “Since the introduction of the policy of reform and opening-up, China has, on the basis of summing up its historical experiences and drawing lessons from them, found a road to building socialism with Chinese characteristics, and therefore has found a road to promoting and developing human rights which is in line with the country's reality.” Suomennos JT. (Fifty Years of Progress in China's Human Rights, luku 6.)

³²³ “Practice has proved that building socialism with Chinese characteristics is a road of development that is in accordance with the fundamental interests of the Chinese people, and also the only road which can effectively promote human rights in China.” Suomennos JT. (Fifty Years of Progress in China's Human Rights, luku 6.)

Vuoden 2000 ihmisoikeusasiakirjasta käy ilmi, että sosialismin rakentaminen kiinalaisin erityispiirtein pitää sisällään tietynlaisen lähestymistavan ihmisoikeuksien suojeluun ja tietynlaisen ihmisoikeuksien priorisointijärjestyksen sekä toteuttamistavan. Ensiksi, perustavana lähtökohtana ihmisoikeuksien suojelussa on tuotantovoimien kehittäminen sekä yhteisen vaurauden kasvattaminen, ja siten kaikkien ihmisten elinstandardien ja ihmisoikeuksien edistäminen. Etusijalla ovat, kuten on jo tullut esiin, oikeus olemassaoloon ja kehitykseen. Ihmisoikeuksien toteuttamisen edellytyksenä kerrotaan olevan (sisäinen) vakaus, kun taas kehitykseen viitataan ihmisoikeuksien edistämisen ja turvaamisen ”avaimena” ja uudistuspolitiikkaan ”liikevoimana”. Lain mukaan toimivan hallituksen kerrotaan olevan ihmisoikeuksien toteutumisen tae.³²⁴ Kyseisessä kuvauksessa tulee jälleen esiin vankka usko kehityksen ja ihmisoikeuksien riippuvuussuhteeseen. Ihmisoikeuksien toteuttamisen kytkeminen vakauteen kertonee puolestaan siitä, että kollisiotilanteessa yhteiskunnallisen vakauden ylläpitäminen menee ihmisoikeuksien suojelun edelle. Kiinan kommunistisen puolueen suurimpiin uhkakuihin kuuluukin oletettavasti yhtenäisyyden horjumisen ja yhteiskunnallinen kuohunta.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia käsittelevät ihmisoikeusasiakirjojen luvut ovat ainutlaatuisuusdiskurssin ilmentymisen ensisijainen areena – yllä kuvatun oikeuksien prioriteettijärjestyksen valossa ehkä yllättäenkin. Tämä johtuu siitä, että KP-oikeuksia käsitteleviin ihmisoikeusasiakirjojen lukuihin kuuluu keskeisenä osana Kiinan poliittisen järjestelmän esittely, mihin Kiinan ainutlaatuisuus pitkälti perustuu. Vuoden 2010 ihmisoikeusasiakirjassa kommunistisen puolueen johdon alla toteutettavan monipuolueyhteistyön ja poliittisen konsultaation luonnehditaan muodostavan Kiinan poliittisen järjestelmän perustan, mikä kyseisen asiakirjan mukaan on ”uudentyyppinen poliittinen puoluejärjestelmä erottuvilla kiinalaisilla erityispiirteillä”. Kyseisen järjestelmän esitetään lisäksi olevan ”Kiinan todellisia olosuhteita vastaava.”³²⁵ Ihmisoikeusasiakirjat sisältävät useita vastaavanlaisia viittauksia Kiinan todellisiin olosuhteisiin: muun muassa Kiinan vaalijärjestelmää kuvataan maan todellisia olosuhteita vastaavaksi, kuten myös Kiinan sosialistista demokratiaa ja oikeusjärjestelmää kokonaisuudessaan.³²⁶ Myös näiden viittausten voidaan tulkita palvelevan Kiinaa ainutkertaistavaa ja erikoistavaa politiikkatavoitetta. Ne viestittävät, että Kiinassa olosuhteet ovat ainutlaatuiset, asettaen näin erityisiä vaatimuksia poliittiselle järjestelmälle ja sen osana ihmisoikeuksien toteuttamiselle.

---

³²⁴ Fifty Years of Progress in China's Human Rights, luku 6.

³²⁵ Progress in China's Human Rights in 2009, luku 2.

³²⁶ Vaalijärjestelmän osalta ks. Human Rights in China, luku 2; The Progress of Human Rights in China, luku 2. Kiinan sosialistisen demokratian ja oikeusjärjestelmän osalta ks. Human Rights in China, luku 2.

Yllä esitetyn nojalla voidaan väittää, että Kiinaa erikoistava argumentaatio tähtää ennen kaikkea maan sosialistisen järjestelmän puolustamiseen, joka Kiinan mukaan niin ikään on pääasiallinen syy maahan kohdistetulle kansainväliselle kritiikille. Kiinan erikoistamiseen tähtäävää argumentaatiota on pidettävä Kiinan poliittisen johdon tietoisena valintana, sosialismin ja sen ”mukaisten” ihmisoikeuskäytäntöjen legitimoimiseen tähtäävänä toimintana. Tällaisen argumentaation kautta voidaan piiloutua syvälle Kiinan yhteiskunnallispoliittiseen järjestelmään kohdistuvilta muutosvaatimuksilta. Esitettäessä sosialismi ainoana mahdollisena tapana edistää ja suojella ihmisoikeuksia korotetaan se arvostelun yläpuolelle. Viestinä on, että kyvyttömyys ymmärtää ja kunnioittaa Kiinan ainutkertaisia oloja ja niiden vaatimia yhteiskuntapoliittisia järjestelyitä on Kiinan ihmisoikeuspolitiikan arvostelun taustalla. Sen, että Kiina pitää sosialistisen järjestelmänsä puolustamista ja sen oikeuttamista keskeisenä osana kansainväliseltä kritiikiltä puolustautumista voidaan ajatella kertovan demokraattisen hallintomuodon keskeisestä roolista aikakautemme ihmisoikeussolidarismissa.

Kiinaa erikoistava argumentaatio vaikuttaa primääriaineistoni valossa voimistuvan 2000-luvulle siirryttäessä ja sen kuluessa. Kiinan erikoistaminen on erityisen voimakasta vuoden 2013 ihmisoikeusasiakirjan KP-oikeuksia käsittelevässä luvussa, jossa Kiinan kerrotaan muun muassa saattaneen vuonna 2010 päätökseen sosialistisen oikeusjärjestelmän rakentamisen kiinalaisin erityispiirtein. Tämä esitetään tärkeänä virstanpylväänä ihmisoikeuksien suojelussa. Asiakirjassa Kiinan kerrotaan kehittäneen viime vuosien aikana myös sosialistista poliittista sivilisaatiota.³²⁷ Tämä on huomionarvoista sikäli, että se kertoo Kiinan pyrkivän määrittämään korkeakulttuuria tai sivistystä sosialistisen mallin mukaisesti, ja siten siis läntisestä maailmasta poikkeavalla tavalla. Kiina torjuu toisin sanoen ajatuksen yhdestä, kaikille valtioille yhteisestä sivilisaatiosta. Tämä tulee esiin myös yleiskokouksen 66. istuntokauden 25. istunnossa (2011) Kiinan edustajana toimineen Yang Jiechin puheessa, jossa hän esittää maailman monimuotoisuuden olevan rikkaus ja toteaa, että sivilisaatioiden erilaisuutta tulisi kunnioittaa.³²⁸ Kiinan näkökulmasta ajatus sivilisaation standardista, jota vasten kaikkia valtioita voitaisiin arvioida, vaikuttaa täten olevan jo lähtökohtaisesti ongelmallinen.

Kiinan erikoistamista ei voitane pitää minään uutena politiikkavälineenä, vaan Kiinaa erikoistavan politiikan juuret on mahdollista jäljittää aina Kiinan varhaiseen sosialisatioon. Tällöin Kiinan erikoisuus ja erilaisuus tarjosivat eurooppalaiselle yhteisölle perusteen omien tapojensa, käytäntöjensä ja arvojensa levittämiseksi Kiinaan. Kiinan erilaisuus toimi siis ikään kuin Kiinaan

---

³²⁷ Progress in China's Human Rights in 2012, luku 2.

³²⁸ Yang 2011, 42.

kohdistuvan valtapolitiikan oikeutuksena. Kuten aiemmin esitetty, eurooppalaisen yhteisön vaikutusvallan alle joutunut Kiina piti omaa kulttuuriaan muita kulttuureita jalostuneempana, eikä maa luopunut omaehtoisesti kulttuurillisista tavoistaan ja perinteistään. Kiina piti siis jo tuolloin myös itse itseään muista kulttuureista poikkeavana, niiden yläpuolella olevana erityislaatuisena valtiona. Ajatus Kiinan erilaisuudesta, olkoonkin eri merkityksissä, voidaan siis nähdä olleen läsnä sekä Kiinan itsensä että eurooppalaisen yhteisön mielikuvissa Kiinasta. Tässä suhteessa Kiinan erikoistamista voitaneen pitää Kiinan historiallisena keinona puolustautua vieraisiksi tai uhkaaviksi kokemuksiltaan vaikutteilta ja muutosvaatimuksilta.

Kuten tässä alaluvussa esitetyistä huomioista käy ilmi, Kiinaa erikoistava ainutlaatuisuusdiskurssi asettaa haasteen ihmisoikeuksien universaalisuudelle torjumalla ajatuksen siitä, että ihmisoikeuksien tulisi olla voimassa kaikkialla samanlaisina. Tämä on luettavissa jo uhridiskurssista, mutta ainutlaatuisuusdiskurssin kautta universalismin haastaminen saa kenties voimallisimman muotonsa. Kiina ei argumentaatiossaan kuitenkaan suoraan kiellä sitä, etteivätkö ihmisoikeudet olisi universaaleja, vaan kyse on ennemmin universalismin rajoittamisesta kuin sen torjumisesta kokonaan. Tämä tulee hyvin esiin Kiinan edustajana YK:n yleiskokouksen 52. istuntokauden 9 istunnossa (1997) toimineen Qian Qichenin puheenvuorossa, jossa hän esittää Kiinan katsovan, että ihmisoikeuksien universaalisuutta tulee kunnioittaa, mutta oikeuksien toteuttaminen tulee sovittaa kunkin valtion kansallisiin olosuhteisiin.³²⁹ Kolmannen komitean 43. istunnossa (1994) Kiinan edustajana toiminut Wang Xue Xian esittää vastaavasti, ettei ihmisoikeuksien universaalisuutta tulisi korostaa valtioiden tai alueiden ominaispiirteiden kustannuksella.³³⁰ Kiina vaikuttaa täten lähtökohtaisesti hyväksyvän ajatuksen universaaleista ihmisoikeuksista, mutta katsovan valtioiden niin kutsuttujen ominaispiirteiden aiheuttavan legitiimeinä pidettäviä eroavaisuuksia ihmisoikeuksien tulkinta- ja toteuttamistavoissa.

---

³²⁹ Qian 1997, 18.

³³⁰ Wang 1994, 8.

6. TUTKIMUSTULOSTEN TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän osion alaluvuissa erittelen tutkimustuloksiani. Osion painopiste on toisessa tutkimuskysymyksessäni, sillä edellisen osion voidaan katsoa tarjonneen ikään kuin helpommin luettavissa olevia vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Osion ensimmäisessä alaluvussa (6.1.) keskityn erityisesti lännen ja etelän/idän välistä ihmisoikeusdialogia hallinneisiin kysymyksiin, eli kysymyksiin ihmisoikeuksien priorisoinnista ja niiden luonteesta. Näiden teemojen hallitsevuuden takia katson, että niihin edellisessä osiossa hahmottuvia vastauksia on mielekästä eritellä ja täydentää vielä tässä yhteydessä. Osion toisessa alaluvussa (6.2.) analysoin Kiinan argumentaatiosta välittyvää kuvaa kansainvälisen yhteisön luonteesta ja tarkastelen sitä, millaiselta Kiinan sosialisatio ihmisoikeuksia keskeisenä normina pitävään kansainväliseen yhteisöön tutkimusaineistoni valossa näyttää. Osion viimeisessä alaluvussa (6.3.) pohdin sosialisatiota ajavaa voimaa Buzanin hahmottamien normien ylläpitämisen tapojen/asteiden kautta. Kuten aiemmin määriteltä, viittaa tutkielmassani sosialisatiolla yhteisön arvojen ja normien sisäistämismalliin. Huomioni keskittyy täten sen analysoimiseen, voidaanko Kiinan tulkita hyväksyvän kansainväliset ihmisoikeusnormit omaa toimintaansa ohjaaviksi normeiksi.

6.1. Kiinan suhtautuminen kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja näkemys itsestään ihmisoikeustoimijana: erityisesti ihmisoikeuksien priorisoinnista ja luonteesta

Kiinan suhtautuminen kansainvälisiin ihmisoikeuksiin ei edellisessä osiossa tunnistettujen diskurssien valossa ole täysin yhdenmukaista. Kuten erityisesti uhridiskurssiin yhdistämäni kuvaukset paljastavat, materiaaliset oikeudet, erityisesti oikeus olemassaoloon ja kehitykseen, ovat Kiinalle ensisijaisia ihmisoikeuksia. Kyseiset ihmisoikeudet säilyvät Kiinan argumentaatiossa erityisasemassa olevina oikeuksina koko tutkimukseni kattaman ajanjakson.

Huolimatta toistuvista viittauksista olemassaolon ja kehityksen oikeuksien erityisasemaan, Kiina ei vähättele muiden ihmisoikeuksien merkitystä, vaan päinvastoin puhuu eri oikeuksien ”ryhmien” samanarvoisuuden puolesta. Tämä ei kuitenkaan Kiinalle tarkoita sitä, että oikeuksien suojele tulisi asettaa samalle viivalle. Tämä tulee esiin Kiinan edustajana kolmannen komitean 21. istunnossa (2012) toimineen Li Xiaomein puheesta, jossa hän esittää sosiaalisten ja kulttuuristen oikeuksien sekä kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien muodostavan kaksi yhtä tärkeää oikeuksien kategoriaa. Li jatkaa kuitenkin toteamalla, että Kiina maailman suurimpana kehitysmaana asettaa etusijalle taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet ja erityisesti oikeuden olemassaoloon

(englanninkielisessä versiossa right of survival) ja kehitykseen.³³¹ Kiinan argumentaation valossa vaikuttaisi näin ollen siltä, että mainittujen oikeuksien priorisoinnin taustalla on se, etteivät muiden oikeuksien toteutumisen haasteet yksinkertaisesti ole yhtä polttavia – jos niitä ylipäättään on. Kiina ei täten liene ajattelevan, että ihmisoikeuksien arvottaminen mainitulla tavalla olisi ristiriidassa ihmisoikeuksien jakamattomuuden periaatteen kanssa, jota perustavanlaatuisuuden, luovuttamattomuuden ja yleisyyden ohella pidetään usein – etenkin länsimaissa – ihmisoikeuksien keskeisenä tunnusmerkkinä.³³²

Kiina ei tunnusta etenkään KP-oikeuksien toteuttamiseen liittyvän haasteita, vaan esittää kiinalaisten saavuttaneen Kiinan kansantasavallan perustamisen myötä laaja-alaiset KP-oikeudet. Edistysdiskurssi ilmenee erityisen selväpiirteisesti nimenomaan KP-oikeuksien kohdalla. Tämä on siten silmiinpistävää, että etenkin länsimaiden poliittisen johdon ja myös monien Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaan perehtyneiden tutkijoiden mukaan tilanne on päinvastainen, eli oikeuksien toteutumisen ongelmat koskevat materiaalistien oikeuksien sijaan KP-oikeuksia. On jopa esitetty, että muihin vastaavan kehitystason valtioihin verrattuna KP-oikeudet toteutuvat Kiinassa huomattavasti keskitasoa heikommin, kun taas miltei kaikki muut oikeudet toteutuvat Kiinassa vastaavan kehitystason valtioiden keskitasoa paremmin.³³³

Materiaalistien oikeuksien priorisointi juontaa juurensa Maon valtakautteen, ja tältä osin Kiinan linja vaikuttaakin säilyneen verrattain vakaana. Kuten alaluvussa 3.2. esitettiin, Mao piti taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia tähdellisimpinä ja syytti länsimaita liiallisesta keskittymisestä KP-oikeuksiin.³³⁴ Tämänkaltaiset lausunnot ovat olleet läsnä myös Kiinan myöhemmässä ihmisoikeuspoliittisessa argumentaatiossa: esimerkiksi Kiinan edustajana kolmannen komitean 30. istunnossa (2007) toiminut Liu Zhenmin esitti todettuaan KP-oikeuksien ja TSS-oikeuksien ansaitsevan yhtäläistä huomiota, että KP-oikeuksille on omistettu (kansainvälisellä tasolla) runsaasti huomiota, kun taas taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet sekä oikeus kehitykseen ovat tulleet laiminlyödyiksi.³³⁵ Kiinan valtiojohdon argumentaatiossa on kuitenkin nähtävissä muutosta sikäli, että Tiananmenin jälkeisessä Kiinassa on korostettu (myös) materiaalistien oikeuksien suojelussa saavutetun edistyksen ohella edessä yhä olevia haasteita, kun taas Mao esitti aikanaan

---

³³¹ Li 2012, 3.

³³² Ks. esim. Ojanen & Scheinin 2011, 172.

³³³ Peerenboom 2006, 413.

³³⁴ Copper 1988, 11.

³³⁵ Liu 2001, 3. Li Xiaomei esitti vastaavasti kolmannen komitean 37. istunnossa (2012) Kiinan olevan huolissaan taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin sekä kehityksen oikeuteen (globaalitasolla) kohdistetusta riittämättömästä huomiosta. Ks. Li 2012, 4. Kolmannen komitean 32. istunnossa (2010) Kiinan edustajana toiminut Wang Min vaati puolestaan kansainvälistä yhteisöä (international community) kiinnittämään enemmän huomiota taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin. Ks. Wang 2010, 5.

taloudellisten oikeuksien toteutuvan Kiinassa paremmin kuin länsimaissa.³³⁶ Kiinan poliittisen johdon sittemmin esiin tuomat haasteet palautuvat Kiinan asemaan kehitysmaana, jonka niin ikään voidaan nähdä toimivan Kiinan argumentaatiossa sekä materiaalisten oikeuksien priorisoinnin oikeuttajana että ihmisoikeuksien toteuttamisessa kohdattujen haasteiden selittäjänä.

Kiina ei näe ongelmallisena sitä, että valtioiden suhtautuminen ihmisoikeuksiin ja niiden ihmisoikeuskäytännöt ovat keskenään erilaisia. Valtioiden erilaisten lähtökohtien valossa tämä on Kiinan mukaan vain ”normaalia”, kuten primääriaineistossani useammassa yhteydessä todetaan. Ihmisoikeuksia koskevat erilaiset ajattelu- ja toteuttamistavat eivät Kiinan näkemyksen mukaan vaikuta kuitenkaan poissulkevan ihmisoikeuksien luonnetta universaaleina oikeuksina. Kuten alaluvussa 5.4. esiin nostetut kuvaukset paljastavat, Kiina puhuu sekä ihmisoikeuksien universaalisuuden kunnioittamisen että kansallisten erityispiirteiden huomioon ottamisen puolesta. Kiinan näkemys ihmisoikeuksien luonteesta näyttää tältä osin mukailevan Bangkokin julistusta, jonka Aasian valtiot (Kiina mukaan lukien) laativat ihmisoikeuksiin keskittyneen ministeritason tapaamisen tuloksena vuonna 1993. Julistuksessa tunnustetaan ihmisoikeuksien luonne universaaleina oikeuksina, mutta korostetaan kansallisten ja alueellisten erityispiirteiden sekä uskonnon, historian ja kulttuurin merkitystä.³³⁷

Bangkokin julistus yhdistetään usein niin kutsuttuja aasialaisia arvoja koskevaan debattiin. Debatissa on yksinkertaistettuna kyse Itä-Aasian valtioiden esittämästä väitteestä, etteivät ”länsimaiset” ihmisoikeusinstrumentit (ml. ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus) ole kaikilta osiltaan yhteneväisiä aasialaisten arvojen, perinteiden ja itseymmärryksen kanssa.³³⁸ Kiinassa aasialaisia arvoja hyödyntävän retoriikan ei ole esitetty saaneen juurikaan kannatusta.³³⁹ Aasialaisiin arvoihin ei viitata myöskään tämän tutkielman primääriaineistossa – aasialaisuuden sijaan Kiina korostaa omaa erityislaatuisuuttaan. Toisaalta vaikka aasialaisiin arvoihin ja niistä kumpuavaan ”aasialaiseen ihmisoikeuskäsitykseen” ei primääriaineistossani suoraan viitatakaan, on aineistostani tunnistettavissa useampia yhtäläisyyksiä Bangkokin julistuksen kanssa, jossa aasialainen ihmisoikeuskäsitys niin ikään saa konkreettisen ilmauksensa. Tällaisina mainittakoon lisäksi esimerkiksi julistuksen 5. kohta, jossa korostetaan valtiollisen suvereniteetin ja puuttumattomuuden periaatteen kunnioittamista sekä vastustetaan ihmisoikeuksien käyttämistä

---

³³⁶ Copper 1988, 12.

³³⁷ Final Declaration of the Regional Meeting for Asia of the World Conference on Human Rights, ks. erit. kohta 8.

³³⁸ Parekh 1999, 154.

³³⁹ Svensson 2000, 209.

poliittisen painostuksen välineenä ja 19. kohta, jossa köyhyyden esitetään olevan yksi suurimmista ihmisoikeuksien täysimääräistä toteutumista estävistä tekijöistä.³⁴⁰

Kiina luo argumentaatioissaan itsestään kuvaa aktiivisena ihmisoikeustoimijana, jonka kansainvälistä ihmisoikeustoimintaa ohjaa pyrkimys ihmisoikeuksien puolueettomaan ja rakentavaan käsittelyyn. Tämän taustalla ovat länsimaihin kohdistetut syytökset kehitysmaiden sortamisesta ja ihmisoikeuksien valjastamisesta poliittisten tarkoituksien ajamiseen. Kiinan on tässä suhteessa mahdollista tulkita säilyttäneen ajatuksen itsestään kolmannen maailman johtajana, joka on eturintamassa puolustamassa kehitysmaita lännen tyranniaa vastaan.³⁴¹ Varauksellinen suhtautuminen länsimaiden toimintaan ihmisoikeuksien saralla voidaan jäljittää aina Maon aikaan. Kiinan osallistumista kansainväliseen ihmisoikeustoimintaan voidaan sen sijaan kuvailla aktiiviseksi vasta 1980-luvulta alkaen. Kiina kieltäytyi osallistumasta silloisen ihmisoikeuskomitean istuntoihin aina vuoteen 1981 asti (vuosina 1979–1981 Kiina seurasi kuitenkin komitean toimintaa tarkkailijan statuksella) ja 1970-luvun aikana myös Kiinan äänestysaktiivisuus yleiskokouksessa oli huomattavasti nykyistä alhaisempaa.³⁴² Kiinan kansainvälisessä ihmisoikeustoiminnassa tapahtunutta muutosta selittää vuonna 1979 aloitettu avautumis- ja uudistuspolitiikka, joka edelleen ohjaa Kiinan toimintaa.³⁴³

Sekundäärikirjallisuus piirtää monikasvoisen kuvan Kiinan suhtautumisesta kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin, eikä sen perusteella ole mahdollista esittää mitään yhtä, yleisesti hyväksyttyä, tulkintaa Kiinan ihmisoikeuspolitiikan luonteesta tai sen tulevaisuuden suunnasta. Buzan esittää esimerkiksi Kiinan ”rauhanomaisen nousun” (peaceful rise) mahdollisuutta pohtivassa artikkelissaan – hieman yksinkertaistaen – Kiinan hyväksyvän pluralistiset instituutiot, mutta vastustavan voimakkaasti solidaristisia arvoja, kuten demokratiaa ja ihmisoikeuksia.³⁴⁴ Pekingin yliopiston professori Zhang Xiaoming korostaa sitä vastoin Kiinan ajattelussa ja toiminnassa viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana tapahtunutta muutosta ja katsoo maan enenevässä määrin hyväksyvän kansainväliset ihmisoikeusnormit, ”[...] vaikka kiinalaiset käsitykset ihmisoikeuksista ja demokratiasta eivät vielä olekaan täysin identtisiä lännen käsitysten

³⁴⁰ Final Declaration of the Regional Meeting for Asia of the World Conference on Human Rights, kohdat 5. ja 19.

³⁴¹ Kuten on tullut esiin, Kiina puolustaa myös kehitysmaiden oikeutta (taloudelliseen) kehitykseen. Ks. erit. Yangin puhe yleiskokouksen 66. istuntokauden 25. istunnossa (2011), jossa hän peräänkuuluttaa keskinäistä solidaarisuutta ja tuo myös kainostelematta esiin Kiinan toiminnan kehityksen edistämiseksi kehitysmaissa (mm. velkojen anteeksianto). Yang 2011, 41–44. Voidaan kysyä, missä määrin kehitysmaiden puolustajaksi asettautuminen kertoo Kiinan itseidentifikaatiosta ja missä määrin tarpeesta liittolaisille sekä sen kasvavista intresseistä Afrikassa.

³⁴² Wu 2002, 349–350.

³⁴³ Uudistumisen, avautumisen ja modernisaation tavoitteet näkyvät myös primääriaineistossani. Esimerkiksi vuoden 2005 ihmisoikeusasiakirjassa Kiinan todetaan saavuttaneen edistystä nimenomaan uudistumis-, avautumis- ja modernisaatiokehityksessä. Ks. China’s progress in Human Rights in 2004, Johdanto.

³⁴⁴ Buzan 2010, 17–18.

kanssa.”³⁴⁵ Zhang perustelee näkemystään Kiinan muuttuneesta suhtautumista kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja demokratiaan Kiinan hyväksymillä ihmisoikeussopimuksilla, ihmisoikeuksien tulolla hallituksen agendalle ja hallituksen pyrkimyksillä kehittää erityisesti demokratiaa ja oikeusvaltioita sekä sen valmiudella käydä ihmisoikeusdialogia.³⁴⁶ Siinä missä Buzan katsoo Kiinan torjuvan ”länsimaiset” arvot, toteaa Zhang, ettei Kiinan ja lännen arvokäsitysten yhteentörmäys ole mitenkään vääjäämätöntä.³⁴⁷

Tämän tutkielman löydösten valossa Buzanin tulkinta siitä, että Kiina vastustaisi voimakkaasti kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja, ei vaikuta täysin paikkansa pitävältä. Tutkimustulokseni eivät kuitenkaan tarjoa aukotonta tukea myöskään teesille siitä, että kasvava hyväksyntä kuvaisi Kiinan suhtautumista kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin. Tutkielmani löydökset tukevat enemmän ajatusta siitä, ettei kumpikaan ääripää kerro koko totuutta, vaan perustelluin vastaus löytyy jostakin näiden välimaastosta. Selvää kuitenkin on, että Kiinan ja länsimaiden välillä on (edelleen) näkemuseroja ihmisoikeuskysymyksissä – erityisesti niiden tärkeysjärjestystä ja luonnetta koskien.

6.2. Kansainvälisen yhteisön luonne ja Kiinan sosialisatio kansainväliseen yhteisöön

Ihmisoikeudet nousivat Kiinassa keskustelun kohteeksi käytännössä vasta Tiananmenin tapahtumien jälkeen. Tästä lähtien Kiina on pyrkinyt selittämään ihmisoikeuspolitiikkaansa kansainväliselle yhteisölle. Keskeisenä välineenä ovat olleet Kiinan valtion verkkosivustolla julkaistut ihmisoikeusasiakirjat, joissa Kiina selvittää ihmisoikeusajattelunsa ja maan ihmisoikeuskäytäntöjen perusteita. Toisena Kiinan ihmisoikeusajattelua ”välittävänä” foorumina olen tutkielmassani hyödyntänyt Kiinan YK:n yleiskokouksessa ja yleiskokouksen alaisessa kolmannessa komiteassa esittämiä puheita. Jo yksin näiden materiaalien saatavuus – Kiinan osallistuminen ”ihmisoikeuspuheeseen” – voidaan tulkita merkiksi siitä, että Kiina suhtautuu kansainvälisen yhteisön esittämään kritiikkiin vakavasti. Eristäytyminen ei ole Kiinalle vaihtoehto.

Kiinan ihmisoikeuspoliittisesta argumentaatiosta nousee vahvasti esiin pluralistiseen yhteisökäsitykseen yhdistyviä katsontakantoja ja normeja. Edellisessä osiossa tunnistetuista diskursseista uhridiskurssin ja ainitlaatuusdiskurssin voidaan katsoa ilmentävän selväpiirteisimmän pluralistista ajattelutapaa. Näiden diskurssien kautta rakentuu niin historialtaan, kulttuuriltaan kuin vaikutusmahdollisuuksiltaan erilaisten valtioiden muodostama yhteisö. Edistysdiskurssi ja yhteisöllisyysdiskurssi kertovat pluralistisesta ajattelutavasta puolestaan

---

³⁴⁵ “[...] although the Chinese conceptions of human rights and democracy are still not fully identical with that of the West yet.” Suomen JT. (Zhang 2011a, 241.)

³⁴⁶ Zhang 2011a, 241.

³⁴⁷ Buzan 2010; Xiaoming 2010a, 241.

korostamalla kansainvälisessä yhteistyössä sellaisia menettelytapoja, jotka nojaavat valtioiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiselle: rangaistusten ja häpäisyn sijaan erimielisyyksiä tulisi pyrkiä liennyttämään rakentavan dialogin keinoin ja normien täyttämässä kompastelevia valtioita tulisi syyttelyn sijaan rohkaista ja tukea. Omalla toiminnallaan Kiina näyttää tästä esimerkkiä. Heterogeenisessa yhteisössä valtioiden erilaisuuden hyväksyminen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen tulisi siis ottaa kansainvälisen kanssakäymisen lähtökohdaksi – tunnistamani diskurssit viestittävät kaikki omalla tavallaan ajatusta siitä, että kunkin valtion oikeutta päättää asioistaan itsenäisesti ja riippumattomasti tulisi kunnioittaa mahdollisimman pitkälle.

Valtiollista suvereniteettia ja sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatetta on Kiinan argumentaation nojalla mahdollista pitää maan ihmisoikeuspolitiikan keskeisimpinä periaatteina. Valtioiden suvereeni tasa-arvoisuus näyttäytyy tärkeimpänä valtioiden keskinäisiä suhteita sääntelevänä normina, jonka kunnioittaminen on välttämätöntä paitsi valtioiden rauhanomaisen rinnakkaiselon turvaamiseksi, myös ihmisoikeuksien suojelemiseksi. Suvereniteetti näyttäytyy näin Kiinan argumentaatiossa ihmisoikeuksien toteuttamisen fundamentaalisenä ehtona. Kiina ei tunnusta ihmisoikeuksien suvereniteettia kaventavaa vaikutusta tai niiden keskinäistä jännitteisyyttä. Kullakin valtiolla tulisi Kiinan mukaan olla mahdollisuus toteuttaa ihmisoikeuksia parhaaksi katsomallaan, omiin kansallisiin olosuhteisiinsa soveltuvalla, tavalla. Pluralisteille ominaiseen tapaan Kiinan argumentaatiossa korostuu voimakkaasti vaatimus itsenäisestä päätäntävällä kansallisessa politiikassa.

Ihmisoikeusasiakirjoissa suvereniteettioppi saa voimallisimman muotonsa välittömästi Tiananmenin tapahtumia seuranneina vuosina, jolloin Kiinan argumentaatiota värittävät vahvasti kuvaukset siitä, kuinka suvereniteetin menettäminen johti Kiinan kansalliseen turmioon ja maan kansalaisten ihmisoikeuksien kannalta katastrofaalisiin seuraamuksiin. Kiinan ihmisoikeuskehitystä 50 vuoden aikana käsittelevä vuoden 2000 ihmisoikeusasiakirja on primääriaineistoni ihmisoikeusasiakirjoista viimeinen, joka sisältää viittauksia Kiinan kolonialistiseen kärsimykseen ja jossa ihmisoikeuksien toteutuminen ehdollistetaan suvereniteettiin. Myöhemmissä ihmisoikeusasiakirjoissa suvereniteetti ei edes terminä esiinny. Suvereniteettiajattelu on kuitenkin esillä myös ajallisesti myöhemmissä ihmisoikeusasiakirjoissa, mutta ”hienovaraisemmassa” muodossa – suorasukaisten suvereniteettivaatimusten sijaan se ilmenee tasa-arvoisuuden ja keskinäisen kunnioituksen arvojen esillä pitämisen kautta.

Kiinan YK:ssa esittämässä kannanotoissa suvereniteettiperiaate säilyy sen sijaan vahvana koko tutkimukseni kattaman ajanjakson. YK:ssa käydyssä ihmisoikeusdialogissa Kiina lukeutuu

suvereniteettiperiaatteen äänekkäimpien puolustajien joukkoon, ja vaatii sekä oman suvereniteettinsa, että muiden valtioiden (erityisesti toisten kehitysmaiden) suvereenien oikeuksien kunnioittamista. Tämän aineistojen välisen eron voidaan ajatella heijastelevan sitä, että YK:n yleiskokouksessa ja sen alaisessa kolmannessa komiteassa käydään keskustelua, jolla usein on suoria seuraamuksia. ”Liennytysten” tekeminen ihmisoikeusasiakirjoissa on toisin sanoen vaarattomampaa kuin YK-areenalla. Suvereniteettiperiaatteen ei voidakaan tulkita menettäneen Kiinan ajattelussa merkitystään ajan kuluessa. Sen, että ajallisesti myöhemmissä ihmisoikeusasiakirjoissa suvereniteetti jää ikään kuin taka-alalle on kuitenkin kenties mahdollista tulkita kertovan siitä, ettei Kiina myöhemmin ole enää tuntenut oloaan niin uhatuksi, eikä siten ole kokenut tarvetta suvereniteettinsa peräänkuuluttamiseen – ei ainakaan kaikilla foorumeilla.

Kiinan argumentaatiossa vahva suvereniteettiperiaate saa oikeutuksensa sekä kansainvälisestä politiikasta että kansainvälisestä oikeudesta. Toisin sanoen, Kiina perustelee suvereniteetin ehdottomuutta niin vahvimpien valtioiden valtapoliittisilla pyrkimyksillä kuin YK:n peruskirjaan kirjatulla suvereniteettiperiaatteella. Kansainvälinen oikeus yhdistyy Kiinan argumentaatiossa ensisijaisesti valtiolliseen suvereniteettiin ja sen osana sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteeseen. YK:n peruskirjan 2(7) artikla, jonka mukaan ”Mikään tämän peruskirjan määräys ei oikeuta Yhdistyneitä kansakuntia puuttumaan asioihin, jotka olennaisesti kuuluvat jonkin valtion sisäiseen toimivaltaan [...]”, esitetään kansainvälisen oikeuden keskeisenä normina, ja siten perusteena suvereniteetin ja sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteen loukkaamattomuudelle.³⁴⁸ Valtiollisen suvereniteetin kunnioittamisen ja sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteen kerrotaan heijastelevan valtioiden ylivoimaisen enemmistön tahtoa.³⁴⁹ Maallisen vallan suvereenius näyttäytyy Kiinalle kansainvälisten oikeussuhteiden perustana. Kiina ymmärtää kansainvälisen oikeuden pluralisteille ominaiseen tapaan valtioiden luomana ja niiden keskinäisiä suhteita sääntelevänä positiivisena oikeutena. Kansainvälinen oikeus ei täten Kiinan mukaan suuntaudu niinkään yksilöiden oikeuksien turvaamiseen, vaan ensisijaisesti kyse on valtioiden oikeuksien suojelusta.

Valtiolliseen suvereniteettiin ja siihen liittyen valtioiden kansallisten ”erityispiirteiden” kunnioittamiseen sekä länsimaiden väärinkäytöksiin vetoaminen toimivat Kiinan argumentaatiossa keskeisinä keinoina puolustautua kansainväliseltä kritiikiltä. Kritiikin torjumista ei kuitenkaan ole automaattisesti tulkittava merkiksi sosialisiaation puutteesta, vaan päinvastoin se voidaan nähdä yhtenä merkinä aluillaan olevasta sosialisiaatioprosessista. Kuten Bull klassikkoteoksessaan toteaa,

---

³⁴⁸ Ks. erit. Human Rights in China, luku 10.

³⁴⁹ Human Rights in China, luku 10.

se että kansainvälisen oikeuden normia rikkova valtio vetoaa johonkin periaatteeseen tai syyhyn kertoo valtion hyväksyvän velvoitteen tarjota selitys toiminnalleen.³⁵⁰ Valtion tosiasiallisen toiminnan ja normin mukaisen toiminnan välistä kuilua selkeämpänä merkinä normin vaikuttamattomuudesta Bull pitää normin validiteetin ja sen asettamien velvoitteiden sitovuuden kieltämistä.³⁵¹

Siitä huolimatta, että Kiina on pyrkinyt edistämään kansainvälisen oikeuden traditionaalista tulkintaa, ei se torju ajatusta ihmisoikeuksien suojelusta ja niiden validiteetista. Kuten erityisesti edistysdiskurssi ja yhteisöllisyysdiskurssi viestivät, Kiina tunnustaa ihmisoikeudet yhteisössä suojeltavaksi arvoksi ja kansainvälisen yhteisön yhteiseksi huolenaiheeksi, ja tuo myös toistuvasti esiin sitoumuksensa kansainväliseen ihmisoikeustoimintaan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Yhteisten ihmisoikeusarvojen olemassaolon tunnustaminen ja pyrkimys monenkeskiseen yhteistyöhön niiden toteutumisen edistämiseksi edustavat Kiinan ihmisoikeusargumentaation solidaristisia elementtejä. Kiinan ihmisoikeusargumentaation on näin mahdollista nähdä osaltaan haastavan ”perinteistä” ymmärrystä pluralismista ja solidarismista. Kiinan argumentaatiosta ei heijastu joko–tai -logiikan mukainen pluralistinen tai solidaristinen yhteisökäsitys, vaan yhteisö, jossa voidaan tietyin edellytyksin toimia sekä pluralististen että solidarististen arvojen edistämiseksi.

Kansainvälinen toiminta ihmisoikeuksien suojelun edistämiseksi on Kiinan mukaan mahdollista ja suotavaa, kun lähtökohdaksi otetaan tasa-arvoisuuden ja keskinäisen kunnioituksen periaatteet. Kiina ei siis näe kansainväliselle ihmisoikeusdialogille ja -yhteistyölle estettä, mikäli jokaista valtiota kohdellaan kansainvälisen yhteisön tasavertaisena jäsenenä. Kiina painottaa kansainvälisessä ihmisoikeustoiminnassa rakentavaa dialogia ja syyttelystä pidättäytymistä. Kiinan edustajana kolmannen komitean 47. istunnossa (2011) toiminut Li Xiaomei kiteyttää Kiinan kannan toteamalla, ettei politisoitunut sormella osoittelu paranna minkään valtion ihmisoikeustilannetta, vaan johtaa vain tarpeettomaan konfrontaatioon.³⁵² YK:ssa esittämässään lausunnoissa Kiina tuokin toistuvasti esiin vastustavansa yksittäisten valtioiden ottamista silmätikuksi ja ihmisoikeuksien politisoimista, jota Kiinan edustajana (myös) kolmannen komitean 37. istunnossa (2012) toiminut Li Xiaomei luonnehti ”kasvavaksi trendiksi”.³⁵³ Kiina tuo argumentaatioissaan toistuvasti esiin huolensa ihmisoikeussolidarismin valjastamisesta vahvimpien valtioiden politiikkatavoitteiden ajamiseen. Tämä huoli on läsnä Kiinan argumentaatioissa koko tutkimukseni kattaman ajanjakson.

---

³⁵⁰ Bull 2012, 133.

³⁵¹ Bull 2012, 133.

³⁵² Li 2011, 4.

³⁵³ Li 2012, 4.

Kiinan argumentaatiosta välittyvää ihmisoikeusteoriaa voitaneen pohjimmiltaan luonnehtia varovaisen sovittelavaksi. Kiina ottaa osaa multilateraaliin ihmisoikeusdialogiin ja esittää tukevansa kansainvälisen tason toimintaa ihmisoikeuksien suojelun edistämiseksi, mutta kantaa huolta kansainväliseen ihmisoikeustoimintaan liittyvistä väärinkäytöksistä. Kiina ei myöskään ole valmis hyväksymään ihmisoikeuksien universaalisuutta vahvassa merkityksessä, vaan pitää kiinni kansallisten ”erityispiirteiden” huomioon ottamisesta ja sen myötä kansallisesta liikkumavarasta ihmisoikeuksien toteuttamisessa. Kiina vaikuttaa ikään kuin tasapainoilevan kansainvälisen yhteisön ihmisoikeusvaatimusten ja kansallisen päätäntävällän välillä: Kiina korostaa oikeuttaan toteuttaa ihmisoikeuksia riippumattomasti, mutta vaikuttaa olevan varsin tietoinen siitä, että estääkseen joutumisensa kansainvälisen kritiikin kohteeksi ja turvatakseen paikkansa kansainvälisen yhteisön legitiiminä jäsenenä sen on otettava kansainväliset ihmisoikeusnormit – ainakin jonkin asteisesti – huomioon.

6.3. Laskelmointi Kiinan sosialisatiota ajavana voimana?

Eri kirjoittajien keskuudessa (aiemmin mainitut Buzan ja Zhang mukaan lukien) vaikuttaa olevan ainakin jonkinasteinen yksimielisyys siitä, että Kiina haluaa nostaa statustaan kansainvälisessä yhteisössä ja tulla identifioituksi legitiiminä suurvaltana.³⁵⁴ Tarkasteltaessa sitä, miksi Kiina ei ole välinpitämätön kansainvälisen yhteisön painostukselle, eli miksi se kokee tarvetta ihmisoikeuspolitiikkansa puolustamiseen, voitaneenkin keskeiseksi nostaa nimenomaan halu kuulua yhteisön täysivaltaisiin ja siten myös vaikutusvaltaisiin jäseniin. Kiinan julkaisemat lukuisat maan ihmisoikeuspolitiikkaa selittävät asiakirjat ja osallistuminen YK:ssa käytyyn ihmisoikeuskeskusteluun kertovat siitä, ettei Kiinalle ole yhdentekevää, millaisena valtiona se kansainvälisen yhteisön silmissä näyttäytyy. Kenties ihmisoikeuksien ja demokratian hyväksymistä selvemmin (vrt. Zhang) tämä toimet kertovatkin siitä, että Kiina haluaa tulla *nähdyksi* ihmisoikeuksia ja demokratiaa kunnioittavana valtiona.

Kiinan toiminta ihmisoikeuksien saralla ei ole irrallaan maan muista politiikkatavoitteista. Kiinan poliittinen johto on etenkin kylmän sodan jälkeisenä aikana omaksunut erilaisia ulko- ja sisäpolitiikkaansa ohjaavia ”sloganeita”, joista tunnetuimpien joukkoon kuuluu myös Kiinan strategiseksi päämääräkseen asettama ”rauhanomainen kehitys”. ”Rauhanomaisen kehityksen” tavoitteen on mahdollista nähdä antavan kontekstin myös Kiinan ihmisoikeuspolitiikalle. ”Rauhanomaisen kehityksen” tavoitteen selventämiselle omistetussa asiakirjassa (2011) Kiina kuvailee rauhanomaista kehitystä strategiseksi valinnaksi, joka tähtää Kiinan modernisaatioon,

---

³⁵⁴ Mainittujen kirjoittajien ohella ks. mm. Foot 2002, 2, 19; Suzuki 2008.

vahvan ja vauraan valtion rakentamiseen sekä kykyyn myötävaikuttaa voimakkaammin ihmissivilisaation kehitykseen.³⁵⁵ Strategiassa korostetaan, nimensä mukaisesti, Kiinan pyrkimysten rauhanomaista luonnetta ja todetaan, ettei Kiina koskaan turvaudu aggressioon tai valloituspolitiikkaan tai tavoittele hegemoniaa. Pyrkimys kansan perusedellytysten turvaamisesta yhteiskunnallisen vaurauden kasvattamiseen ja siten edelleen kehityksen keskitason saavuttamiseen, on asiakirjan mukaan se, mistä strategiassa on kyse.³⁵⁶ Talouskasvu ja sen osana kansan materiaalistien oikeuksien parantaminen on siis paitsi yksi maan ihmisoikeuspolitiikan kulmakivistä, myös maan strateginen päämäärä. Tämän päämäärän saavuttamiseksi Kiinan kerrotaan tarvitsevan vakaan ja rauhanomaisen kansainvälisen ympäristön.³⁵⁷

Kiina ei selvästi halua näyttäytyä kansainvälisen yhteisön silmissä sitä uhkaavana tai haastavana. Samaan aikaan Kiina kuitenkin esittää haluavansa kasvattaa kontribuutiotaan ihmiskunnan tulevaisuuden kehitykseen. Tällä voidaan ymmärtää viitattavan siihen, ettei Kiina tyydy enää sivustaseuraajan rooliin, vaan haluaa olla määrittämässä sitä, millaiseksi kansainvälinen yhteisö tulevaisuudessa muodostuu. Kiinan tasapainoilu kansainvälisen yhteisön ihmisoikeusvaatimusten ja valtiolliseen suvereniteettiin nojaavan riippumattoman ihmisoikeuspolitiikan harjoittamisen välillä tulee ymmärrettäväksi näiden laajempien politiikkatavoitteiden kontekstissa. Kiina pitää kiinni oikeudesta toteuttaa ihmisoikeuksia omista lähtökohdistaan käsin, tulevaisuudessa kenties enenevissä määrin, mutta se ei myöskään halua nousta aktiivisesti haastamaan universaalisuusajatteluun perustuvaa ihmisoikeuskäsitystä, ja siten mahdollisesti vaarantaa talouskasvun edellyttämää vakaata kansainvälistä toimintaympäristöä ja mahdollisuuttaan vaurastua sekä nostaa statustaan. Kiinan argumentaatioissa ei olekaan merkkejä ihmisoikeusvastaisuuden kasvusta, vaan Kiina vaikuttaisi, ainakin toistaiseksi, pyrkivän vallitsevien rakenteiden haastamisen sijaan niiden huomioon ottamiseen – kuitenkin liikaa kompromisseja tekemättä.

Keskeisenä Kiinan sosialisatiota ajavana voimana voitaisiin edellä esitetyn valossa pitää laskelmointia. Kuten alaluvussa 2.5. määriteltiin, normien huomioon ottaminen perustuu tällöin olettamukseen sen toimijaa palvelevasta vaikutuksesta. Huomio on tällöin seuraamuksissa, eli siinä millaisia vaikutuksia normien noudattamisella *versus* noudattamatta jättämisellä toimijalle on. Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaa tarkastelleiden kirjoittajien keskuudessa uskomus Kiinan ihmisoikeussitoumusten instrumentaaliseen luonteeseen vaikuttaisi olevan suhteellisen yleinen. Anne Kent on esimerkiksi esittänyt, ettei Kiina ole sisäistänyt kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja,

---

³⁵⁵ China's Peaceful Development, Sisällys.

³⁵⁶ China's Peaceful Development, luku 1.

³⁵⁷ China's Peaceful Development, luvut 1 ja 4.

vaan sen kansainvälistä ihmisoikeustoimintaa ovat ohjanneet usein lyhyen tähtäimen taktiset laskelmat.³⁵⁸ Rosemary Foot katsoo myös Kiinan Tiananmenin tapahtumien jälkeistä ihmisoikeuspolitiikkaa ohjanneen taloudellisiin seuraamuksiin ja sittemmin etupäässä maineeseen ja statukseen kiinnittyneet huolet.³⁵⁹ On kuitenkin tärkeää huomata, ettei Kiina suinkaan ole ainoa, jonka toimintaa ihmisoikeuksien saralla laskelmointi on ohjannut. Kuten Foot esittää, monet länsimaat irtaantuivat pakoteregimistä omien taloudellisten intressiensä edistämistarkoituksessa ja Kiinan vastasanktioilla uhkailun pelästyttäminä sekä vastineeksi Kiinan lupauksista olla estämättä tärkeiden päätöslauselmien läpimenoa turvallisuusneuvostossa pidättäytyivät maan kritisoinnista silloisessa ihmisoikeuskomissiossa.³⁶⁰

Vaikka Kiinan ihmisoikeuspolitiikan arvostelu ei suinkaan ole lakannut, voitaneen Kiinan katsoa olevan hyvin tietoinen kansainvälisen ihmisoikeusregiimin heikkouksista ja tämän mukanaan tuomasta liikkumavarasta – etenkin mikäli maan talous jatkaa nousukiitoaan. Kiina tunnistanee talouskasvun voivan siis osaltaan parantaa maan ”neuvotteluasemaa” (myös) ihmisoikeuksien alalla. Talouskasvun priorisoimisen taustalla voidaan kuitenkin nähdä olevan myös ikään kuin pakottavampi syy. Kuten Kallio toteaa, on Kiinan kommunistisen puolueen kansallisen johtoaseman oikeutus sittemmin nojannut keskeisesti talouskasvuun ja lupauksiin vaurauden levittämisestä. Kallion mukaan juuri talouskasvu ja elinolojen parantuminen ovat sen taustalla, että kansan enemmistö hyväksyy edelleen puolueen yksinvallan.³⁶¹ Tätä on luonnehdittu Tiananmenin jälkeiseksi julkilausumattomaksi yhteiskuntasopimukseksi.³⁶²

On kuitenkin korostettava, että vaikka Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaa katsottaisiin ohjaavan merkittävässä määrin statuksen nostamiseen kiinnittyvät näkökohdat ja maan ihmisoikeussitoumusten taustalla vaikuttaisi näin ollen voimakkaasti laskelmointi, ei tämä tarkoita kansainvälisen yhteisön sosiaalistamispyrkimysten täydellistä tehottomuutta. Kansainvälisen yhteisö ei ainakaan vielä vaikuta sosiaalistaneen Kiinaa ihmisoikeusnormeihin uskovaksi valtioksi, mutta selvää on, että Tiananmenin jälkeinen Kiina pyrkii aktiivisesti ottamaan paikkaansa ihmisoikeusnormeja kunnioittavassa kansainvälisessä yhteisössä – pluralismin ja solidarismin välillä tasapainotellen.

---

³⁵⁸ Kent 1999, 242.

³⁵⁹ Foot 2000, 258–260.

³⁶⁰ Foot 2000, 264. Yksityiskohtaisemmin pakotteiden ja kritisoinnin lientymisestä muiden intressien edessä ks. Foot 2000, luku 5.

³⁶¹ Kallio 2011, 2–3.

³⁶² Wasserstrom, HS 1.6.2014.

7. LOPUKSI

Tässä tutkielmassa olen tunnistanut primääriaineistostani diskursseja ja hahmottanut niiden kautta vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) *miten Kiina suhtautuu kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja millaisena toimijana Kiina oman argumentaationsa valossa näyttäytyy ihmisoikeuksien saralla*; ja 2) *mitä Kiinan ihmisoikeuspoliittinen argumentaatio kertoo sen sosialisatiosta kansainväliseen yhteisöön*. Diskurssien tunnistaminen ihmisoikeusasiakirjoista ja Kiinan YK:n yleiskokouksessa sekä sen alaisessa kolmannessa komiteassa esittämistä puheista osoittautui siten ongelmattomaksi, että Kiinan ihmisoikeuspoliittisesta argumentaatiossa oli löydettävissä selkeästi toistuvia teemoja. Toinen tulkitsija olisi kuitenkin mitä todennäköisimmin päätenyt erilaisiin tutkimustuloksiin, eivätkä esittämäni tulkinnat suinkaan ole ainoita primääriaineistoni mahdollistamia tulkintoja. Pyrin argumentoimaan esittämieni tulkintojen puolesta perustelemalla ne mahdollisimman huolellisesti.

Primääriaineistoni toistuvat teemat kertovat luonnollisestikin siitä, että Kiinan ihmisoikeuspoliittinen linja on säilynyt suhteellisen vakaana tutkimukseni kattaman 24 vuoden ajan. Tutkimusjakson pituus antoi edellytyksiä odottaa Kiinan argumentaatiossa tapahtuneen suuriakin muutoksia, mutta nämä odotukset eivät täyttyneet. Merkittävimpinä muutoksina voitaneen pitää voimakkaan vastakkainasettelun ja suorasukaisten suvereniteettivaatimusten poisjäämistä ihmisoikeusasiakirjoista vuoden 2000 ihmisoikeusasiakirjan jälkeen. Ajallisesti myöhempiä ihmisoikeusasiakirjoja voidaankin pitää edeltäjiänsä sovinnollisempina. Kuten todettua, YK-aineistosta ei vastaavia muutoksia löytynyt. Vaatimukset suvereniteetin ja puuttumattomuuden periaatteen kunnioittamisesta sekä ihmisoikeuskysymysten rakentavasta ja epäpoliittisesta käsittelystä toistuivat Kiinan YK-areenalla esittämässä puheissa koko tutkimukseni kattaman ajan. YK näyttäytyy näin areenana, jolla myös Kiina pyrkii aktiivisesti edistämään omaa yhteisökäsitystään – arvoja, joiden sen mukaan tulisi ohjata valtioiden keskinäistä kanssakäymistä.

Tässä tutkielmassa tehdyn analyysin perusteella Kiinan ihmisoikeuspoliittisen argumentaation kantavana teemana näyttäytyy tasapainottelu kansainvälisen yhteisön ihmisoikeusvaatimusten ja suvereenin päätäntävällän välillä. Tämä ilmeni yhtäältä sen korostamisena, kuinka ”Uuden Kiinan” ihmisoikeuspolitiikkaa leimaa huima edistys ja kuinka maa osallistuu aktiivisesti kansainväliseen ihmisoikeustoimintaan ja toisaalta periksiantamattomina vaatimuksina oikeudesta päättää itse siitä, millä tavoin maa ihmisoikeuksia tulkitsee ja toteuttaa. Kiinan argumentaatiossa oikeutus riippumattoman ja omintakeisen ihmisoikeuspolitiikan harjoittamiseen vaikutti nojaavan Kiinan kokemuksiin historiallisiin vääryyksiin, länsimaiden tapaan valjastaa ihmisoikeudet valtapolitiikan

ajamiseen ja kansainväliseen oikeuteen sekä Kiinan ”ainutlaatuisuuteen”. Imperialismin aikaisen kärsimyksen korostamisen kautta Kiinan voidaan ajatella pyrkivän haastamaan länsimaiden oikeus toimia maailman ”ihmis-oikeuspoliisin”, syytökset länsimaiden tavasta sotkea ihmis-oikeudet omien intressiensä ajamiseen ja kansainvälinen oikeus toimivat sen sijaan selvimmin suvereniteetin ehdottomuuden perusteina ja Kiinan ”ainutlaatuisuus” puolestaan perusteena sille, ettei Kiina etsi muista maista mallia ihmis-oikeuspolitiikalleen.

Tunnistamistani diskursseista edistysdiskurssi ja yhteisöllisyysdiskurssi pyrkivät luomaan positiivisia mielikuvia Kiinasta ja sen harjoittamasta ihmis-oikeuspolitiikasta, kun taas uhridiskurssi ja ainutlaatuisuusdiskurssi nojaavat pikemmin vastakkainasetteluun. Kiinan ihmis-oikeuspoliittisesta argumentaatiosta tunnistamiani erilaisia diskursseja voidaan ajatella yhdistävän pyrkimys puolustautua kansainväliseltä kritiikiltä ja argumentoida Kiinalle ”edullisen” kansainvälisen ihmis-oikeuksien toteuttamismallin puolesta. Olen esittänyt, että puolustautumispyrkimys voidaan tulkita merkiksi kansainvälisen yhteisön ihmis-oikeusvaatimusten huomioon ottamisesta ja täten sosialisatiosta ihmis-oikeuksien kunnioitusta vaativaan kansainväliseen yhteisöön. Siitä huolimatta, että Kiina vaikuttaa toivovan lännen aseman horjuvan yksinvaltaisena sivilisaation standardin asettajana, ei Kiina argumentaationsa perusteella vaikuta luovan – ainakaan toistaiseksi – välitöntä uhkaa nykymuotoiselle kansainväliselle yhteisölle, mukaan lukien vallitsevalle sivilisaation standardille. Tutkimustulokseni eivät täten tue niin kutsuttuja China threat -teorioita.

Kiinan ihmis-oikeuspolitiikka toimii konkreettisenä esimerkkinä siitä, etteivät pluralismi ja solidarismi vääjäämättä sulje toisiaan pois. Tämän tutkielman keskeisenä tutkimustuloksena oli, ettei valtioiden erilaisuus Kiinalle tarkoita kansainvälisen ihmis-oikeustoiminnan torjumista tai ajatusta sen mahdottomuudesta. Tämä tuli ennen kaikkea yhteisöllisyysdiskurssin kautta esiin. Pluralististen ja solidarististen elementtien rinnakkaiselo on mahdollista selittää Kiinan toiveella nostaa statustaan kansainvälisessä yhteisössä ja saada taloudellista mahtiaan vastaava äänenpaino kansainvälisessä politiikassa. Tämä tarkoittaisi sitä, että keskeisenä Kiinan sosialisatiota ajavana voimana voitaisiin pitää laskelmointia, mikä puolestaan kertoo siitä, etteivät Kiinan ihmis-oikeussitoumukset ole millään vankkumattomalla pohjalla.

Kansainvälisen yhteisön painostus- ja häpäisypolitiikan voidaan ajatella tuottaneen tulosta tiettyyn pisteeseen saakka – Kiina on joutunut osallistumaan ”ihmis-oikeuspuheeseen” ja se on myös allekirjoittanut ja hyväksynyt kansainvälisiä ihmis-oikeussopimuksia. Toisaalta länsimaiden toiminta on myös ruokkinut uhrimentaliteettia ja toiminut nationalismin rakennusmateriaalina. Mielenkiintoista olisikin nähdä, millaiseksi Kiinan ihmis-oikeuspolitiikka muodostuisi, mikäli

länsimaat kritisoinnin sijaan turvautuisivat YK:n ”ihmisoikeusfoorumeilla” Kiinan peräänkuuluttamaan rakentavaan dialogiin. Voidaan myös kysyä, kehittyisikö Kiinan ihmisoikeuspolitiikka länsimaiden toivomaan suuntaan, mikäli ne kepin sijaan tarjoaisivat enenevässä määrin porkkanoita.

Kansainvälisen yhteisön toimia ja sen sosialisatiopyrkimyksiä enemmän tulevaisuuden kehitys riippunee kuitenkin siitä, miten kansallinen legitimitetti jatkossa määräytyy, eli nousevatko ihmisoikeudet taloudellisen hyvinvoinnin edelle Kiinan kommunistisen puolueen legitimitetin mittariksi. Regiimin jatkuvuuden turvaamista voitaneen pitää kansainvälisen statuksen ohiajavana tavoitteena. Koska KP-oikeudet muodostavat uhan puolueen yksinvallalle yhteiskunnallista kontrollia lievenyttämällä ja taloudellinen hyvinvointi vaikuttaisi toistaiseksi olevan keskeinen legitimitetin mittari, ei järin suuria linjamuutoksia liene odotettavissa lähitulevaisuudessa. Tosin ihmisoikeuskehityksen puolesta puhuu kuitenkin – statuksen nostamista koskevien toiveiden ohella – kiinalaisten kasvava tietoisuus ihmisoikeuksina turvatuista oikeuksista. Kiinan kansalaisyhteiskunnan edelleen vahvistuessa saattaa retoriikan ja todellisuuden välinen kuilu nousta yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi, jota eivät lupaukset materiaalisesta hyvinvoinnista enää hiljennä. Tietoisuuden lisääntyessä myös repressiivisten keinojen käytöstä tulee yhä hankalampaa.

Tutkimuksessa tehtävät rajaukset vaikuttavat luonnollisesti tutkimustuloksiin ja onkin mahdollista, että rajoja muuttamalla myös tutkimustulokset saattavat muuttua tai ainakin jotkut tulokset vahvistua toisten kustannuksella. Tässä tutkielmassa asetettuihin tutkimuskysymyksiin voitaisiin saada uusia mielenkiintoisia näkökulmia, mikäli aineistoa laajennettaisiin esimerkiksi kiinalaiseen lehdistöön, joka on tunnetusti Kiinan kommunistisen puolueen tiukan valvonnan alla, mutta jossa näennäisen itsenäisyyden nojalla on mahdollista esittää varsinaisia valtion julkaisuja kärjekkäämpiä kannanottoja. Sujuva kiinan kielen taito olisi saattanut paljastaa myös jo nykyisestä aineistosta merkityksiä, jotka englanninkielisistä versioista eivät välity. Aineiston uudelleen rajaamisen ohella aihealueen laajentaminen uusiin keskusteluihin tarjoaisi mielenkiintoisia jatkotutkimusmahdollisuuksia. Yhtenä mielenkiintoisena lisätutkimusmahdollisuutena voidaan pitää keskustelua suojeluvastuusta ja siihen liittyen niin kutsutun humanitaarisen intervention mahdollisuudesta erityisen vakavien humanitaaristen kriisien kohdalla. Kyseinen tema on pluralismi–solidarismi-keskustelun kannalta mielenkiintoinen, minkä lisäksi Kiinan pysyvä jäsenyys YK:n turvallisuusneuvostossa ja sen äänestyskäyttäytyminen tarjoaisivat tutkijalle otollista materiaalia.³⁶³

---

³⁶³ Suomalaisista kirjoittajista Tanja Vaari on tarkastellut Kiinan kantaa suojeluvastuuseen. Ks. Vaari 2013.

Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaan ja sen sosialisatioon keskittyvässä laajemmassa tutkimuksessa tarkastelu voitaisiin myös ulottaa muihin toimijoihin, eli Kiinan perspektiivin ohella olisi antoisaa tutkia sitä, missä määrin muut valtiot kokevat Kiinan sosiaalistuneen kansainväliseen yhteisöön. Kuten on käynyt ilmi, yhteisön on hyväksyttävä jäsenensä ja viime kädessä sosialisatian mittarina toimivat muut valtiot. Laajemmassa tutkimuksessa muiden valtioiden katsontakantojen kehityksen tarkastelua voitaisiin täten pitää mielekkäänä. Kuten jo tästä lyhyestä pohdinnasta ilmenee, voidaan Kiinan ihmisoikeuspolitiikkaa ja sen sosialisatiota kansainväliseen yhteisöön lähestyä useammasta näkökulmasta. Selvää myös on, että lisätutkimukselle on tarvetta – ei vähiten siksi, että Kiina jatkaa edelleen nousuaan.

LÄHDELUETTELO

PRIMÄÄRIAINEISTO

Ihmisoikeusasiakirjat

Human Rights in China. Information Office of the State Council of the People's Republic of China. November 1991, Beijing. Saatavissa <<http://www.china.org.cn/e-white/7/index.htm>>, luettu 1.10.2014

The Progress of Human Rights in China. Information Office of the State Council of the People's Republic of China. December 1995, Beijing. Saatavissa <<http://www.china.org.cn/e-white/phumanrights19/index.htm>>, luettu 5.10.2014

Fifty Years of Progress in China's Human Rights. Information Office of the State Council of the People's Republic of China. February 2000, Beijing. Saatavissa <http://english.gov.cn/official/2005-07/27/content_17730.htm>, luettu 7.10.2014

China's Progress in Human Rights in 2004. Information Office of the State Council of the People's Republic of China. April 2005, Beijing. Saatavissa <http://english.gov.cn/official/2005-07/28/content_18115.htm>, luettu 9.10.2014

Progress in China's Human Rights in 2009. Information Office of the State Council of The People's Republic of China. September 2010, Beijing. Saatavissa <http://english.gov.cn/official/2010-09/26/content_1709982.htm>, luettu 12.10.2014

Progress in China's Human Rights in 2012. Information Office of the State Council of The People's Republic of China. May 2013, Beijing. Saatavissa <http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-05/14/c_132380706.htm> luettu 14.10.2014

YK-aineisto

Ding, Yuan Hong, 24 October 1989. UN General Assembly 44th session; Third Committee 53th meeting (A/C.3/44/SR.53)

Chen, Shigiu, 27 November 1989. UN General Assembly 44th session; Third Committee 56th meeting (A/C.3/44/SR.56)

Chen, Shigiu, 23 November 1990. UN General Assembly 45th session; Third Committee 50th meeting (A/C.3/45/SR.50)

Wang, Xue Xian, 23 November 1994. UN General Assembly 49th session; Third Committee 41th meeting (A/C.3/49/SR.41)

Wang, Xue Xian, 25 November 1994. UN General Assembly 49th session; Third Committee 43th meeting (A/C.3/49/SR.43)

Li, Baodong, 28 November 1995. UN General Assembly 50th session; Third Committee 41th meeting (A/C.3/50/SR.41)

Qian, Qichen, 24 September 1997. UN General Assembly 52th session; 9th plenary meeting (A/52/PV.9)

Qin, Huasun, 10 December 1998. UN General Assembly 53th session; 87th plenary meeting (A/53/PV.87)

La Yifan, 23 October 2000. UN General Assembly 55th session; Third Committee 31st meeting (A/C.3/55/SR.31)

La, Yifan, 1 November 2000. UN General Assembly 55th session; Third Committee 42th meeting (A/C.3/55/SR.42)

Xie, Bohua, 21 November 2003. UN General Assembly 58th session; Third Committee 54th meeting (A/C.3/58/SR.54)

Wang, Guangya, 25 October 2005. UN General Assembly 60th session; Third Committee 23th meeting (A/C.3/60/SR.23)

La, Yifan, 18 November 2005. UN General Assembly 60th session; Third Committee 44th meeting (A/C.3/60/SR.44)

Xie, Bohua 22 November 2005. UN General Assembly 60th session; Third Committee 46th meeting (A/C.3/60/SR.46)

Xie, Bohua, 23 November 2005. UN General Assembly 60th session; Third Committee 47th meeting (A/C.3/60/SR.47)

Liu, Zhenmin, 30 October 2007. UN General Assembly 62nd session; Third Committee 30th meeting (A/C.3/62/SR.30)

Liu, Zhenmin, 21 October 2008. UN General Assembly 63th session; Third Committee 18th meeting (A/C.3/63/SR.18)

Wang, Min, 27 October 2010. UN General Assembly 65th session; Third Committee 32nd meeting (A/C.3/65/SR.32)

Yang, Jiechi, 26 September 2011. UN General Assembly 66th session; 25th plenary meeting (A/66/PV.25)

Li, Xiaomei, 21 November 2011. UN General Assembly 66th session; Third Committee 47th meeting (A/C.3/66/SR.47)

Li, Xiaomei, 23 October 2012. UN General Assembly 67th session; Third Committee 21st meeting (A/C.3/67/SR.21)

Li, Xiaomei, 14 November 2012. UN General Assembly 67th session; Third Committee 37th meeting (A/C.3/67/SR.37)

Zhang, Guixuan, 22 October 2013. UN General Assembly 68th session; Third Committee 21st meeting (A/C.3/68/SR.21)

Wang, Min, 31 October 2013. UN General Assembly 68th session; Third Committee 35th meeting (A/C.3/68/SR.35)

SEKUNDÄÄRIÄINEISTO

Kirjallisuus

Alderson, Kaj & Andrew Hurrell (2000), "Bull's Conception of International Society". Teoksessa Alderson, Kaj & Andrew Hurrell (toim.), *Hedley Bull on International Society*. New York: Palgrave Macmillan, 3–19.

Alderson, Kaj (2001), "Making sense of state socialization", *Review of International Studies* 27(3): 415–433.

Armstrong, David (1993), *Revolution and World Order. The Revolutionary State in International Society*. Oxford: Clarendon Press.

Asikainen, Raisa & Teemu Naarajärvi & Juha A. Vuori (2009a), ”Pekingin kevät 1989”. Teoksessa Asikainen, Raisa & Teemu Naarajärvi & Juha A. Vuori (toim.), *Pekingin kevät 1989. Tiananmen ja kiinalaisen aktivismin rajat*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 29–56.

Asikainen, Raisa & Teemu Naarajärvi & Juha A. Vuori (2009b), ”Liikehdintään osallistuneet ja heidän vaatimuksensa”. Teoksessa Asikainen, Raisa & Teemu Naarajärvi & Juha A. Vuori (toim.), *Pekingin kevät 1989. Tiananmen ja kiinalaisen aktivismin rajat*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 71–92.

Bell, Coral (1984), “China and the International Order”. Teoksessa Bull, Hedley – Adam Watson (toim.), *The Expansion of International Society*. Oxford: Oxford University Press, 255–267.

Bellamy, Alex J. (2005a), “Introduction: International Society and the English School”. Teoksessa Bellamy Alex J. (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 1–26.

Bellamy, Alex J. (2005b), “Conclusion: Whither International Society?” Teoksessa Bellamy, Alex J. (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 283–295.

Bull, Hedley (1966a), “The Grotian Conception of International Society”. Teoksessa Alderson, Kaj & Andrew Hurrell (toim.), *Hedley Bull on International Society*. New York: Palgrave Macmillan, 95–118.

Bull, Hedley (1966b), “International Theory: The Case for a Classical Approach”, *World Politics* 18 (3): 361–377.

Bull, Hedley (1977), *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.

Bull, Hedley (1979), “The State’s Positive Role in World Affairs”. Teoksessa Alderson, Kaj & Andrew Hurrell (toim.), *Hedley Bull on International Society*. New York: Palgrave Macmillan, 139–156.

Bull, Hedley (1980), “The European International Order”. Teoksessa Alderson, Kaj & Andrew Hurrell (toim.), *Hedley Bull on International Society*. New York: Palgrave Macmillan, 170–187.

Bull, Hedley (1984), “Justice in International Relations”, Teoksessa Alderson, Kaj & Andrew Hurrell (toim.), *Hedley Bull on International Society*. New York: Palgrave Macmillan, 206–245.

- Bull, Hedley & Adam Watson (1984), "Introduction. The Editors." Teoksessa Bull, Hedley & Adam Watson (toim.), *The Expansion of International Society*. Oxford: Oxford University Press, 1–9.
- Bull, Hedley (2012), *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. Fourth Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Buzan, Barry (2001), "The English School: an underexploited resource in IR", *Review of International Studies* 27(3): 471–488.
- Buzan, Barry (2004), *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry (2010), "China in International Society: Is 'Peaceful Rise' Possible?", *The Chinese Journal of International Politics* 3(1): 5–36.
- Carr, Edward Hallett (1983), *The Twenty Years' Crisis 1919–1939*. London: The Macmillan Press Ltd.
- Clunan, Anne L. (2009), *Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interests*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Copper, John F. (1988), "Defining Human Rights in the People's Republic of China". Teoksessa Chang, Maria Hsia & John F. Copper & A. James Gregor & Ta-ling Lee & Franz Michael & Yuan-li Wu (toim.), *Human Rights in the People's Republic of China*. Boulder: Westview Press, 9–17.
- Deng, Yong (2008), *"China's Struggle for Status: The Realignment of International Relations"*. New York: Cambridge University Press.
- Donnelly, Jack (1998), "Human rights: a new standard of civilization?" *International Affairs*, 74(1): 1–24.
- Donnelly, Jack (1999), "The social construction of international human rights". Teoksessa Dunne, Tim & Nicholas J. Wheeler (toim.), *Human Rights in Global Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 71–102.
- Donnelly, Jack (2003), *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Ithaca: Cornell University Press.

- Donnelly, Jack (2006), "Sovereign Inequalities and Hierarchy in Anarchy: American Power and International Society", *European Journal of International Relations* 12(2): 139–170.
- Dunne, Tim (1998), *Inventing international society: a history of the English school*. Houndsmill: Macmillan Press.
- Dunne, Tim (2005): "The New Agenda". Teoksessa Bellamy, Alex J. (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 65–79.
- Dunne, Tim (2010), "The English School". Teoksessa Dunne, Tim & Milja Kurki & Steve Smith (toim.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press, 135–156.
- Fairclough, Norman (1992), *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1997), *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman (2001), *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (2003), *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Falk, Richard & Hilal Elver & Lisa Hajjar (2008), "General Introduction". Teoksessa Falk, Richard & Hilal Elver & Lisa Hajjar (toim.) *Human Rights. Critical Concepts in Political Science*. London: Routledge, 1–10.
- Fierke, K. M. (2002), "Links Across the Abyss: Language and Logic in International Relations", *International Studies Quarterly* 46(3): 331–354.
- Finnemore, Martha (2001), "Exporting the English School?", *Review of International Studies* 27(3): 509–513.
- Foot, Rosemary (2002), *Rights Beyond Borders: The Global Community and the Struggle Over Human Rights in China*. Oxford: Oxford University Press.
- Fuluyama, Francis (1992), *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
- Gong, Gerrit W. (1984a), *The Standard of 'Civilization' in International Society*. Oxford: Clarendon Press.

Gong, Gerrit W. (1984b), "China's entry into international society". Teoksessa Bull, Hedley & Adam Watson (toim.), *The Expansion of International Society*. Oxford: Oxford University Press, 171–183.

Hajer, Maarten A. (1997), *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Clarendon Press.

Hardy, Cynthia & Phillips, Nelson (2002), *Discourse Analysis. Investigating Processes of Social Construction*. California: Sage Publications Inc.

Ishay, Micheline R. (2004), "What are Human Rights? Six historical controversies", *Journal of Human Rights* 3(3): 359–371.

Jackson, Robert (2009), "International Relations as a Craft Discipline". Teoksessa Navari, Cornelia (toim.), *Theorising International Society. English School Methods*. New York: Palgrave Macmillan, 21–38.

Jokinen, Arja (1999), "Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin". Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37–53.

Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jørgensen, Marianne & Louise J. Phillips (2002), *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications Ltd.

Kallio, Jyrki (2011), "Kiina haastaa harmonialla: Kommunistinen puolue valaa uutta ideologista perustaa historian varaan", *Briefing Paper 95*, Globaali turvallisuus -tutkimusohjelma, Ulkopoliittinen instituutti.

Kallio, Jyrki (2014), "Mannerkiinalaisen ja taiwanilaisen ministerin tapaamista on ennenaikaista julistaa historialliseksi: Poliittiselta vuoropuhelulta ei kannata odottaa liikoja", *Fii Comment 2/2014*, Ulkopoliittinen instituutti.

Keene, Edward (2002), *Beyond the Anarchical Society: Grotius, Colonialism and Order in World Politics*. Port Chester: Cambridge University Press.

Kent, Ann (1993), *Between Freedom and Subsistence. China and Human Rights*. Hong Kong: Oxford University Press.

Kent, Ann (1999), *China, the United Nations, and Human Rights: the Limits of Compliance*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Kurki, Milja & Colin Wight (2010), "International Relations and Social Science". Teoksessa Teoksessa Dunne, Tim & Milja Kurki & Steve Smith (toim.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press, 14–35.

Lee, Ta-Ling (1988), "Intellectuals and "Democratic Elements": A Distrusted Underclass". Teoksessa Chang, Maria Hsia & John F. Copper & A. James Gregor & Ta-ling Lee & Franz Michael & Yuan-li Wu (toim.), *Human Rights in the People's Republic of China*. Boulder: Westview Press, 154–192.

Little, Richard (2000), "The English School's Contribution to the Study of International Relations", *European Journal of International Relations* 6(3): 395–422.

Little, Richard (2005), "The English School and World History". Teoksessa Bellamy Alex J. (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 45–63.

Little, Richard (2009), "History, Theory and Methodological Pluralism in the English School". Teoksessa Navari, Cornelia (toim.), *Theorising International Society. English School Methods*. New York: Palgrave Macmillan, 78–103.

Luoto, Jari (1997), *Ulkopolitiikka ja ihmisoikeudet: Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan murroskausi 1985–1995*. Helsinki: Gaudeamus Kirja/Oy Yliopistokustannus University Press Finland.

Marques de Almeida, João (2003), "Pluralists, Solidarists and the Issues of Diversity, Justice and Humanitarianism in World Politics". *The International Journal of Human Rights* 7(2): 144–163.

Michael, Franz & Yuan-li Wu (1988), "Introduction: An Overview". Teoksessa Chang, Maria Hsia & John F. Copper & A. James Gregor & Ta-ling Lee & Franz Michael & Yuan-li Wu (toim.), *Human Rights in the People's Republic of China*. Boulder: Westview Press, 1–6.

Milliken, Jennifer (1999), "The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods", *European Journal of International Relations* 5(2): 225–254.

Morgenthau, Hans (2005), *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. Seventh Edition. New York: McGraw–Hill/Irwin.

Naarajärvi, Teemu (2009), “Vuoden 1989 vaikutukset Kiinan ulkopolitiikkaan”. Teoksessa Asikainen, Raisa & Teemu Naarajärvi & Juha A. Vuori (toim.), *Pekingin kevät 1989. Tiananmen ja kiinalaisen aktivismin rajat*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 153–178.

Navari, Cornelia (2009a), “Introduction: Methods and Methodology in the English School”. Teoksessa Navari, Cornelia (toim.), *Theorising International Society. English School Methods*. New York: Palgrave Macmillan, 1–20.

Navari, Cornelia (2009b), “What the Classical English School was Trying to Explain, and Why its Members Were not Interested in Causal Explanation”. Teoksessa Navari, Cornelia (toim.), *Theorising International Society. English School Methods*. New York: Palgrave Macmillan, 39–57.

Ojanen, Tuomas & Martin Sheinin (2011), “Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Suomen perusoikeusjärjestelmä”. Teoksessa Hallberg, Pekka & Heikki Karapuu & Tuomas Ojanen & Martin Sheinin & Kaarlo Tuori & Veli-Pekka Viljanen (toim.), *Perusoikeudet*. Helsinki: WsoyPro Oy, 171–195.

Parekh, Bhikhu (1999), “Non-ethnocentric Universalism”. Teoksessa Dunne, Tim & Nicholas J. Wheeler (toim.), *Human Rights in Global Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 128–159.

Peerenboom, Randall (2006), “Human Rights in China”. Teoksessa Peerenboom, Randall & Carole J. Petersen & Albert H. Y. Chen (toim.), *Human Rights in Asia. A Comparative Legal Study of Twelve Asian Jurisdictions, France and the USA*. London: Routledge, 413–451.

Reus-Smit (2002), “Imagining society: constructivism and the English School”, *British Journal of Politics and International Relations* 4(3): 487–509.

Simpson, Gerry (2004), *Great Powers and Outlaw States: Unequal Sovereigns in the International Legal Order*. Cambridge: Cambridge University Press.

Spegele (2005), “Traditional Political Realism and the Writing of History”. Teoksessa Bellamy Alex J. (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 97–114.

Suettinger, Robert L. (2003), *Beyond Tiananmen. The Politics of U.S. – China Relations 1989–2000*. Washington D. C.: Brookings Institution Press.

Suganami, Hidemi (2001), “Alexander Wendt and the English School”, *Journal of International Relations & Development* 4(4): 403–423.

Suganami, Hidemi (2002), “The idea of ‘The English School’ as a historical construct”. Teoksessa Linklater, Andrew & Hidemi Suganami (toim.), *English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press,.

Suganami, Hidemi (2005), “The English School and International Theory”. Teoksessa Bellamy Alex J. (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 29–44.

Suoninen, Eero (1993), ”Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen”. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 48–74.

Suri, Jeremi (2008), “De´tente and human rights: American and West European perspectives on international change”, *Cold War History* 8(4): 527–545.

Suzuki, Shogo (2005), “Japan's Socialization into Janus-Faced European International Society”, *European Journal of International Relations* 11(1): 137–164.

Suzuki, Shogo (2008), “Seeking ‘Legitimate’ Great Power Status in Post-Cold War International Society: China's and Japan's Participation in UNPKO”, *International Relations* 22(1): 45–63.

Svensson, Marina (2000), “The Chinese Debate on Asian Values and Human Rights: Some Reflections on Relativism, Nationalism and Orientalism”. Teoksessa Bruun, Ole & Michael Jacobsen (toim.), *Human Rights and Asian Values. Contesting National Identities and Cultural Representations in Asia*. Richmond: Curzon Press, 199–226.

Torfig, Jacob (2005), ”Discourse Theory: Achievements, Arguments, and Challenges”. Teoksessa Howarth, David & Jacob Torfig (toim.), *Discourse theory in European politics: identity, policy and governance*. New York: Palgrave Macmillan, 1–32.

Vaari, Tanja (2013), “Kiinan kanta suojeluvastuuseen”, *Kosmopolis* 43(1): 96–115.

Vincent, R. J. (1986), *Human Rights and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wachman, Alan (2001), "Does the diplomacy of shame promote human rights in China?", *Third World Quarterly* 22(2): 257–281.

Weinert, Matthew S. (2011), "Reframing the Pluralist–Solidarist Debate", *Millennium - Journal of International Studies* 40(1): 21–41.

Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wight, Martin (2004), *Power Politics*. London: Continuum.

Wu, Edward (2002), "Human Rights: China's Historical Perspectives in Context", *Journal of the History of International Law* 4(2): 335–373.

Zhang, Xiaoming (2011a), "A Rising China and the Normative Changes in International Society", *East Asia: An International Quarterly* 28(3): 235–246.

Zhang, Xiaoming (2011b), "China in the conception of international society: the English School's engagements with China", *Review of International Studies* 37(2): 763–786.

Sanomalehdet

Wasser, Jeffrey, "Miten Tiananmen näkyy nyt?" HS kysyi. Helsingin Sanomat 1.6.2014

Sähköiset lähteet

China's Peaceful Development. Information Office of the State Council of the People's Republic of China. September 2011, Beijing. Saatavissa

<http://english.gov.cn/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm>, luettu 11.10.2014

China's political system: The System of Multi-Party Cooperation and Political Consultation.

Saatavissa <<http://www.china.org.cn/english/Political/25060.htm>>, luettu 13.8.2014

Final declaration of the regional meeting for Asia of the world conference on human rights ("Bangkok declaration"). Saatavissa word-aineistona verkosta.

General Assembly of the United Nations: Social, Humanitarian & Cultural - Third Committee.

Saatavissa <<http://www.un.org/en/ga/third/index.shtml>>, luettu 25.10.2014

LIITE 1. KIINAN ALLEKIRJOITTAMAT JA/TAI HYVÄKSYMÄT YK:N IHMISOIKEUSSOPIMUKSET JA NIIDEN VALINNAISET LISÄPÖYTÄKIRJAT

Oheisesta taulukosta käyvät ilmi YK:n ihmisoikeussopimukset ja niiden valinnaiset lisäpöytäkirjat, jotka Kiina on allekirjoittanut ja/tai hyväksynyt liittymisen tai ratifioinnin kautta. Ennen vuotta 1971 tehdyt sitoumukset ovat Kiinan tasavallan tekemiä. Kiinan kansantasavalta on vuodesta 1971 lähtien päättänyt sopimusten allekirjoittamisesta ja niiden hyväksymisestä, mukaan lukien siitä, mitkä tasavallan aikana tehdyt sitoumukset pysytetään voimassa.

United Nations Treaty Collection: Human rights. Saatavissa

<<https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>> luettu 20.12.2014

<i>Sopimus/lisäpöytäkirja</i>	<i>Allekirjoitus (pvm)</i>	<i>Hyväksyminen (pvm)</i>
Yleissopimus kansanmurhan ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi	20.7.1949	18.4.1983
Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus		29.12.1981
Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus	27.10.1997	27.3.2001
Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus	5.10.1998	
Kansainvälinen yleissopimus apartheid-rikoksen tukahduttamiseksi ja rankaisemiseksi		18.4.1983
Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus	17.7.1980	4.11.1980
Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus	12.12.1986	4.10.1988
Kansainvälinen yleissopimus apartheid-rikoksen torjumiseksi urheilussa	21.10.1987	
Lapsen oikeuksien sopimus	29.8.1990	2.3.1992

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin	15.3.2001	20.2.2008
Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta	6.9.2000	3.12.2002
Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus	30.3.2007	1.8.2008